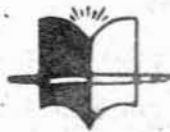

၁၉၉၆ ခုနှစ်၊ ပခုက္ကူ ဦးအုန်းဖေ စာပေဆု
ကျမ်းစာပေ တတိယဆု

မြန်မာနိုင်ငံ ပိဋကတ်တိုက်၊ စာကြည့်တိုက်များ

စော်အောင်ထွတ် (စာကြည့်တိုက်ပညာ)

အဖုံးပန်းချီ - မြတ်ဟန်

စာပေဗိမာန်ထုတ်ပြန်သူ့လက်စွဲစာစဉ်

၂၀၀၁ ခုနှစ်၊ ပထမအကြိမ်၊ အုပ်စု - ၂၀၀၀

အဖိုး (၄၀၀) ကျပ်

ပုံနှိပ်ရေးနှင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေရေးလုပ်ငန်း ဒုတိယအထွေထွေမန်နေဂျာ (ထုတ်လုပ်)
ဒေါ်မြမြက မှတ်ပုံတင်အမှတ် ၉၁၆ (ယာယီ) ဖြင့် ရိုက်နှိပ်၍
(မှတ်ပုံတင်အမှတ် ၂၈၅ ယာယီ) ဖြင့် ထုတ်ဝေသည်။

နိုင်ငံရေးဦးတည်ချက် (၄)ရပ်

- ✘ နိုင်ငံတော်တည်ငြိမ်ရေး၊ ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး
- ✘ အမျိုးသားပြန်လည်စည်းလုံးညီညွတ်ရေး
- ✘ ခိုင်မာသည့် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံ ဥပဒေသစ် ဖြစ်ပေါ်လာရေး
- ✘ ဖြစ်ပေါ်လာသည့် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေသစ်နှင့်အညီ ခေတ်မီဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်သော နိုင်ငံတော်သစ်တစ်ရပ်တည်ဆောက်ရေး

စီးပွားရေးဦးတည်ချက် (၄)ရပ်

- ✘ စိုက်ပျိုးရေးကို အခြေခံ၍ အခြားစီးပွားရေး ကဏ္ဍများကိုလည်း ဘက်စုံဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင် တည်ဆောက်ရေး
- ✘ ဈေးကွက်စီးပွားရေးစနစ် ပီပြင်စွာ ဖြစ်ပေါ်လာရေး
- ✘ ပြည်တွင်း ပြည်ပမှ အတတ်ပညာနှင့် အရင်းအနှီးများဖိတ်ခေါ်၍ စီးပွားရေး ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင် တည်ဆောက်ရေး
- ✘ နိုင်ငံတော် စီးပွားရေးတစ်ရပ်လုံးကို ဖန်တီးနိုင်မှုစွမ်းအားသည် နိုင်ငံတော်နှင့် တိုင်းရင်းသားပြည်သူတို့၏ လက်ဝယ်တွင်ရှိရေး

လူမှုရေးဦးတည်ချက် (၄)ရပ်

- ✘ တစ်မျိုးသားလုံး၏ စိတ်ဓာတ်နှင့် အကျင့်စာရိတ္တ မြင့်မားရေး
- ✘ အမျိုးဂုဏ်၊ ဇာတိဂုဏ်မြင့်မားရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်များ၊ အမျိုးသားရေးလက္ခဏာများ မပျောက်ပျက်အောင် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရေး
- ✘ မျိုးချစ်စိတ်ဓာတ် ရှင်သန်ထက်မြက်ရေး
- ✘ တစ်မျိုးသားလုံး ကျန်းမာကြံ့ခိုင်ရေးနှင့် ပညာရည်မြင့်မားရေး

မာတိကာ

အခန်း

အကြောင်းအရာ

စာမျက်နှာ

- မိဖုရားဖွားစောပိဋကတ်တိုက်
- မင်းသမီးအစောကြွမ်းပိဋကတ်တိုက်
- အမတ်စစ်သူကြီးအမတျာပိဋကတ်တိုက်
- လေးမျက်နှာဘုရား
- သမန္တကုထံလင်မယားပိဋကတ်တိုက်
- ၁-၃။ ကျန်စစ်သားမင်း ပိဋကတ်တိုက် ၁၄
 - မြကန်
 - ရှင်အရဟံနှင့် ကျန်စစ်သား
 - မြကန်စက္ကူတိုက်
 - ဗိသုကာပညာ
- ၁-၄။ ကျစွာမင်းကြီး ပိဋကတ်တိုက် ၁၆
 - ကျစွာမင်း (၁၂၃၅ - ၁၂၄၉)
 - မြကန်
 - တည်နေရာ၊ ပုံသဏ္ဍာန်
- ၁-၅။ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး ပိဋကတ်တိုက် ၁၅
 - ဘုရင့်နောင် (၁၅၅၁ - ၁၅၈၁)
 - ကမ္ဘောဇသာဒီ
 - မြို့သစ်တည်ခြင်း
 - ဘုရားတည်ကျောင်းဆောက်ခြင်းနှင့် ပိဋကတ်အလှူများ
 - ပိဋကတ်တိုက်
- ၁-၆။ ဘိုးတော်ဘုရား ပိဋကတ်တိုက် ၂၂
 - နောက်ခံသမိုင်း (ကုန်းဘောင်ခေတ် ပိဋကတ်တိုက်သမိုင်း)
 - ပိဋကတ်ရေးအစီရင်

မာတိကာ

အခန်း	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
	- ဗဒုံမင်း (၁၇၈၂-၁၈၁၉)	
	- ရတနာပုံ ပိဋကတ်တိုက်၊ တည်နေရာ၊ ပုံသဏ္ဍာန်	
	- စီစဉ်ထားရှိပုံ	
	- ဒေါက်တာဘုချနှင့် Buchanan ၏မှတ်တမ်း	
	- နန်းတွင်း ပိဋကတ်တိုက်၊ ဘုန်းကြီးကျောင်း ပိဋကတ်တိုက်	
၁-၇။	မင်းတုန်းမင်း ပိဋကတ်တိုက်	၂၈
	- ပိဋကတ်တိုက်၊ ပုံသဏ္ဍာန်	
	- ဟင်နရီယူ Henry Yule ၏မှတ်တမ်း	
	- ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးကျောက်စာပိဋကတ်တိုက်	
	- တည်နေရာ	
	- ပုံသဏ္ဍာန်၊ အကျယ်အဝန်း၊ စီစဉ်ထားရှိပုံ	
	- ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီး	
၁-၈။	ညောင်ရမ်းမင်းသား ပိဋကတ်တိုက်	၃၅
၁-၉။	သီပေါမင်း ပိဋကတ်တိုက်	၃၆
	- ပိဋကတ်ရေးအမှုထမ်း	
	- လွှတ်တော် ပိဋကတ်တိုက်	
	- သီပေါမင်းပါတော်မူပြီးနောက် ရတနာပုံ ပိဋကတ်တိုက်	
	အခြေအနေ	
၂။	အင်းဝခေတ် တောင်တွင်း မင်းသီရိဇေယျသူရ စနိုးမောင်နှံတို့၏ တက်ခွဲကျောင်းပိဋကတ်တိုက်	၄၉
	၂-၁။ တက်ခွဲကျောင်း ပိဋကတ်တိုက်	
	- တည်နေရာ	
၃။	လူပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ကိုယ်ပိုင်ပိဋကတ်တိုက်များ	၅၁

မာတိကာ

အခန်း	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
	၃-၁။ မင်းကွန်းဦးပုကြီးတောင် ပိဋကတ်တိုက်	၅၁
	- တည်နေရာ	
	- ပုံသဏ္ဍာန်	
	၃-၂။ ကင်းဝန်မင်းကြီး၏ ပိဋကတ်တိုက်	၅၄
	- ကင်းဝန်မင်းကြီး	
	- ဇာတိ၊ ကင်းဝန်အမည်ရပုံ	
	- ကင်းဝန်မင်းကြီးနှင့် နိုင်ငံခြားခရီး	
	- ပိဋကတ်တိုက်	
	၃-၃။ ပုဂံဝန်ထောက်မင်း ဦးတင်ပိဋကတ်တိုက်	၅၉
	- ပုဂံဝန်ထောက်မင်း ဦးတင်	
	- ဓမ္မဘဏ္ဍာတိုက်	
	- ပုဂံဝန်ထောက် ဦးတင် ပြုစုခဲ့သောစာပေများ	
	၃-၄။ ဦးဘိုးသီး ပိဋကတ်တိုက်	၆၃
	- တစ်သိန်းတန် ပိဋကတ်တိုက်	
	- ဦးဘိုးသီး၏ဆန္ဒနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်	
	- စီစဉ်ထားရှိပုံ	
	- ပေစာနှင့် ပုံနှိပ်စာအုပ်များ	
	- ပေစာထုပ်စာရင်း	
	- ဧချင်းပေမူ ၁၁ စောင်	
	- ကဗျာပေစာမူ ၁၆ စောင်	
	- ရာဇဝင်နှင့်ပတ်သက်သော ပေစာမူများ	
	- အထွေထွေစာစုစာရင်း	
	- စာငှား ကတ်ပြားပုံစံ	

မာတိကာ

အခန်း	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
၄။	သာသနာရေးဆိုင်ရာ ပိဋကတ်တိုက်များ ၄-၁။ ဘောင်ခွင်သာသနာပိုင်ဆရာတော်ပိဋကတ်တိုက် - တည်နေရာ - စစ်အတွင်း ပိဋကတ်တိုက်များအခြေအနေ - ပိဋကတ်တိုက်ရှိ ပေစာထုပ်များ - လေ့လာခွင့်ရှိသူများ	၇၁
	၄-၂။ ခြောက်ထပ်ကြီး ဘုရားကြီးပိဋကတ်တိုက် - ခြောက်ထပ်ကြီးဘုရား - ငါးထပ်ကြီးဘုရား - ဆာဦးဘိုးသာနှင့် ခြောက်ထပ်ကြီးဘုရား - မဟာဗုဒ္ဓါရာမ (ဘုရားကြီးတိုက်) - ပရိယတ္တိစာသင်တိုက်ကြီး - ပိဋကတ်တိုက်၊ ရည်ရွယ်ချက်၊ ပိဋကတ်တိုက်ဖွင့်ချိန် - ပြန်အပ်ချိန်၊ စာအုပ်ငှားရမ်းခြင်း၊ ငှားရမ်းခွင့်ရှိသူများ - ထိန်းသိမ်းထားရှိပုံ	၇၃
	၄-၃။ လယ်တီဆရာတော်ဘုရားကြီး ပိဋကတ်တိုက် - ထေရုပ္ပတ္တိ - မင်္ဂလာနိမိတ်ထူး - နေရပ်နှင့် မိဘ - အမည်ပေးမင်္ဂလာ - ဘဝနတ်ထံပျံလွန်တော်မူခြင်း တောင်သာမြို့ လယ်တီစာကြည့်ပိဋကတ်တိုက် - တည်ထောင်သည့်နှစ်၊ ရည်ရွယ်ချက်၊ ဆောင်ရွက်ချက်	၇၇

မာတိကာ

အခန်း

အကြောင်းအရာ

စာမျက်နှာ

- အခက်အခဲ (၂) မျိုး
- ရွှေတောင်မြို့ လယ်တီပိဋကတ်တိုက်
- လယ်တီ နိုင်ငံခြားဗုဒ္ဓသာသနာပြုအသင်း
- ပိဋကတ်တိုက်
- ပုံသဏ္ဍာန်အကျယ်အဝန်း
- စာကြည့်တိုက်ဖွင့်ချိန်
- ငှားရမ်းခွင့်ရှိသူများ
- ပိဋကတ်တိုက်ရှိစာအုပ်များ
- ဆောင်ရွက်ချက်များ (ဆုံးရှုံးမှုများ စေတီယင်္ဂီကာပရိယတ္တိ အသင်း ပိဋကတ်တိုက်
- စေတီယင်္ဂီကာ ဝတ်အသင်းစတင်ပုံ
- ပိဋကတ်တိုက်ဆောင်ရွက်ချက်များ
- ပိဋကတ်တိုက်အသုံးပြုသည့်ဦးရေ
- အသင်းဝင်ဖြစ်မှု

၅။ အသင်းအဖွဲ့များနှင့် ပုဂ္ဂလိကစာကြည့်တိုက်၊ ပိဋကတ်တိုက်များ ၈၈

၅-၁။ ဘားနတ် အလွတ်ပိဋကတ်တိုက်

- ပိဋကတ်တိုက်စိုး
- ရည်ရွယ်ချက်
- အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့
- ပိဋကတ်တိုက်ဖွင့်ချိန်

၅-၂။ ဝိုင်အမ်ဘီအေ ပိဋကတ်တိုက်

- အသင်းစတင်ပုံ

၉၄

မာတိကာ

အခန်း	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
	- အသင်းတိုက်၏အသွင်သုံးမျိုး၊ အသင်းတံဆိပ်၊ အသင်း၏ရည်ရွယ်ချက်	
	- အမှုဆောင်အဖွဲ့	
	- စာကြည့်တိုက်မှူး	
	- ဝိုင်အမ်ဘီအေ စာကြည့်တိုက်များ	
	- ပိဋကတ်တော် သန့်ရှင်းရေး	
	- လက်ရှိအခြေအနေ	
	၅-၃။ ဂျူဗလီစာကြည့်ပိဋကတ်တိုက်	၁၀၀
	တောင်ငူဂျူဗလီစာကြည့်ပိဋကတ်တိုက်	
	- စာကြည့်တိုက်ဝင်ငွေ	
	၅-၄။ ပဲရော့ဦးဆန်နီစာကြည့်တိုက်	၁၀၁
	- ဆန်နီဘဝ	
	- စာကြည့်တိုက်	
	- ပဲရော့ဦးဆန်နီ၏ဟောပြောချက်	
	- အခြားအသင်းအဖွဲ့နှင့် စာကြည့်တိုက်များ	
၆။	မျက်မှောက်ခေတ် စာကြည့်တိုက်အမျိုးအစားများ	၁၀၇
	၆-၁။ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်သဘာဝ	
	အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်	
	- အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်၏အသွင်	
	သဏ္ဍာန်အမျိုးမျိုး	
	- ရည်ရွယ်ချက်နှင့် လုပ်ငန်းများ	
	- စာပြုလုပ်ငန်း	
	- ဖွဲ့စည်းပုံသဏ္ဍာန်ရေး၊ ၁၉၉၃ - ၉၄ ခုနှစ်ခွင့်ပြုငွေ	

မာတိကာ

အခန်း

အကြောင်းအရာ

စာမျက်နှာ

- ၆-၂။ တက္ကသိုလ်စာကြည့်တိုက်
- တက္ကသိုလ်များဗဟိုစာကြည့်တိုက်
 - နောက်ခံသမိုင်း
 - ရည်ရွယ်ချက်
 - ဆောင်ရွက်ရသည်လုပ်ငန်းများ
 - ထူးခြားချက်
 - စာကြည့်တိုက်အနေအထား
 - ဌာနစိတ်များ
 - ဖွဲ့စည်းပုံ
 - ဘတ်ဂျက်
- စာကြည့်တိုက်မှူးများ၏အတ္ထုပ္ပတ္တိ
- ဦးခင်ဇော် (၁၉၀၅ - ၁၉၈၉)
 - ဦးသိန်းဟန် (ဇော်ဂျီ)
 - (၁၉၀၇ - ၁၉၉၀)
 - ဦးသော်ကောင်း
 - ဦးသန်းထွတ် (တိုက်စိုး)
 - ဒေါ်ကျော့ကျော့ ကိုယ်ရေးအကျဉ်းချုပ်

၁၁၃

- ၆-၃။ အထူးစာကြည့်တိုက်
- ကမ္ဘာ့ဗုဒ္ဓတက္ကသိုလ် သာသနာ့ရောင်
 - ပြန့်ပွားရေးပိဋကတ်တိုက်
 - နောက်ခံသမိုင်း
 - ပိဋကတ်တိုက်
 - သာသနာရေးဦးစီးဌာန ပိဋကတ်တိုက်

၁၂၇

မာတိကာ

အခန်း	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
	- စီစဉ်ထားရှိပုံ၊ ဆောင်ရွက်ချက်များ	
	- ပေ၊ ပုရပိုက်စာများ	
	၆-၄။ ပြည်သူ့စာကြည့်တိုက်	၁၃၃
	စာပေဗိမာန်ပြည်သူ့စာကြည့်တိုက်	
	- နောက်ခံသမိုင်း	
	- စာပေဗိမာန်ပြည်သူ့စာကြည့်တိုက်၏ရည်ရွယ်ချက်	
	- စာငှားလုပ်ငန်း၊ စာဖတ်ခန်းလုပ်ငန်း၊ ရည်ညွှန်းလုပ်ငန်း	
	- ဘာသာပြန်စာပေ	
	- စာကြည့်တိုက်များတိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် စနစ်တကျရှိရေး	
	- စီစဉ်ထားရှိပုံ	
	- စာကြည့်တိုက်ဝန်ထမ်း	
	- စာကြည့်တိုက်ဆိုရာဝယ်	
၇။	နိဂုံးနှင့် အကြံပြုသုံးသပ်ချက်နောက်ဆက်တွဲ ကျမ်းကိုးစာရင်း	၁၃၉

ကျေးဇူးတင်လွှာ

ဤကျမ်းပြုစုရာတွင် ဦးဆောင်လမ်းညွှန်မှုပေးခဲ့သော ဆရာကြီးဦးသော်ကောင်းအား လည်းကောင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံပိဋကတ်တိုက်၊ စာကြည့်တိုက်များ ခေတ်ကာလအလိုက်ဖြစ်ပျက် ပြောင်းလဲမှုတို့ကို ရေးသားရာတွင် ပြင်ဆင်၊ တည်းဖြတ်ဖြည့်စွက်ပေးသောဆရာမကြီး ဒေါ်ကျော့ကျော့အား လည်းကောင်း၊ အဘက်ဘက်မှလိုအပ်သည်များကို အကြံကောင်းဉာဏ်သစ် များဖြင့်ပံ့ပိုးကူညီပေးသောပါမောက္ခဦးသန်းထွတ် (ပညာရေးတက္ကသိုလ်)အား လည်းကောင်း ကျေးဇူးတင်ရှိပါကြောင်း အထူးမှတ်တမ်းတင်အပ်ပါသည်။

ဤကျမ်းဖြစ်မြောက်ရေးအတွက်ဘက်ပေါင်းစုံမှ ဝိုင်းဝန်းကူညီပေးခဲ့ကြသောဆရာ၊ ဆရာမ များနှင့် သင်တန်းသူ၊ သင်တန်းသားများကိုလည်း ကျေးဇူးအထူးတင်ရှိပါသည်။

ဤကျမ်းအချိန်မီတင်သွင်းနိုင်ရန် အချိန်မီပြီးစီးအောင် မေတ္တာဖြင့် နေ့မအား၊ ညမလပ် လက်နှိပ်စက်ရိုက်နှိပ်ကူညီပေးခဲ့သောသူငယ်ချင်းဖြစ်သူ မောင်မောင်လှ (စီးပွားရေး တက္ကသိုလ်) အား အထူးကျေးဇူးတင်ရှိပါကြောင်း ထပ်လောင်း၍မှတ်တမ်းတင်အပ်ပါသည်။

စော်အောင်ထွတ်

ကျေးဇူးရှင်မိဘနှစ်ပါးအား ဦးထိပ်ထား၍
ဤကျမ်းစာဖြင့် ကန်တော့အပ်ပါသည်။

နိဒါန်း

ဤကျမ်းတွင်ပါဠိ၊ ဗမာ၊ မွန်နှင့် အခြားစာပေဘာသာရပ်များ ပုဂံပြည်သို့ရောက်ရှိထွန်းကားခဲ့ပြီးမှန်ကန်သောအယူဝါဒဖြင့် မူလယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုကို ပြုပြင်ပြောင်းလဲခဲ့ပုံ၊ ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာပြန်ပွားထွန်းကားရန် ပိဋကတ်တော်များထားရှိပြီး ရဟန်းရှင်လူ မင်းနှင့် မင်းမှုထမ်းများပါ လေ့လာ ရန် သီးခြားပိဋကတ်တိုက်များ တည်ထားခဲ့ပုံစသည်တို့ကို တင်ပြထားပါသည်။

ဤကျမ်းတွင် ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု ဘာသာအယူဝါဒဆိုင်ရာ လောကုတ္တရာစာပေများသာမက လောကီသို့ရာစာပေ၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးတမ်း၊ ဓမ္မသတ်၊ ရာဇသတ်၊ ဆေး၊ ဗေဒင်၊ သင်္ချာ၊ သမိုင်း၊ အနုပညာစသည် ပညာရပ်အသီးသီး စုဆောင်းမှု အပိုင်းဆိုင်ရာ စာကြည့်တိုက်များအကြောင်းနှင့် ယင်းစာကြည့်တိုက်များကို ဖော်ပြရာတွင် ရဟန်းတော်များ၊ မင်း၊ မင်းမှုထမ်းတို့၏ ပိဋကတ်တိုက်များ၊ စာသင်တိုက်များ၊ စာပေလိုက်စားသူလူပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အဖွဲ့ပိုင်စာကြည့်သင်း၊ စာကြည့်တိုက်များ၏ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုတို့ကို ခေတ်ကာလအလိုက်ပိုင်းခြားလျက် ထင်ရှားသည့် သာဓကတို့ကိုရွေးထုတ်လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။ ဘာသာအယူဝါဒကိုအခြေပြုပြီး လူနေမှုအဖွဲ့အစည်းတွင် ညီညွတ်မှု၊ စည်းရုံးမှု၊ တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးမှု၊ စီးပွားရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းများကို ခေတ်၏အချိန်ကာလနှင့် ဒေသအလိုက်အုပ်ချုပ်သည်မင်းမှစပြီး ပြည်သူအများ ပိဋကတ်တော်လာအဆုံးအမဖြင့် ကြီးပမ်းလုပ်ဆောင်ချက်တို့ကို သာဓကများဖြင့် လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။

ဗုဒ္ဓ၏အဆုံးအမဩဝါဒသည် မြန်မာ့လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် အဓိကနေရာ၌ပါရှိရကား အနန္တော အနန္တ ငါးပါး၊ ဦးထိပ်ထားပန်ဆင်ခဲ့ကြသောကြောင့် ပရိယတ္တိ၊ ပရိပတ္တိဆိုင်ရာသုံးပုံသော ပိဋကတ်စာပေတရားတော်များသည် မြန်မာနိုင်ငံသားအားလုံး၏ ကိုယ်စိတ်နှစ်ပါးတွင် မြဲစွာလက်ကိုင်ထားယုံကြည်ကိုးစားလိုက်နာခဲ့ရသည့် အယူဝါဒပင်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်မြန်မာတို့သည် ပါဠိဘာသာဖြင့် ပြုစုထားသည့် ပိဋကတ်ဆိုင်ရာစာပေတို့ကို မရေးတတ်၊ မဖတ်တတ်သော်လည်း စာတစ်လုံး၊ ဘုရားတစ်ဆူ၊ ဂူတစ်လုံးအနေဖြင့် အလေးအမြတ်ထားကိုးကွယ်ခဲ့ကြသည်ကိုလည်း လေ့လာတွေ့ရှိရသည်။

၁၁ ရာစုကာလ အနော်ရထာမင်းနန်းတက်စဉ် အရည်းကြီးတို့၏အယူဝါဒနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သည့်အယူအဆတို့ဖြင့် လွှမ်းမိုးခဲ့ရကား ရှင်အရဟံ၏လမ်းညွှန်မှုကြောင့် စစ်မှန်သောတရား၊ စစ်မှန်သောအယူဝါဒကို ပိဋကတ်တော်များမှသာ မှန်ကန်သောအဆုံးအမရရှိမည်ဖြစ်ကြောင်း သိရှိကာ အနော်ရထာမင်းသည် သထုံဘုရင်ထံမှ ပိဋကတ်တော်များကို ကြည်သာစွာတောင်းခံခဲ့သည်။ မရရှိခဲ့၍စစ်မက်အင်အားသုံးပြီး အရယူခဲ့ရသည်။

ရရှိလာသော ပါဠိပိဋကတ်တော်များကို ပုဂံသူ၊ ပုဂံသားတို့သည် လေ့လာမှုမပြုနိုင်ကြသေးပေ။ ထို့ကြောင့်ပထမဦးဆုံး ပိဋကတ်တော်များထားရှိရာ ပိဋကတ်တိုက်ကို ဘုရားကဲ့သို့ ဆောက်လုပ်ကြည့်လိုက်ကိစ္စကွယ်ပူဇော်ခဲ့သည်ကို လေ့လာတွေ့ရှိနိုင်ပါသည်။ သထုံပြည်မူလ ရွှေစာရံတံတိုင်းအတွင်းရှိ စေတီတွင်လည်း ဤနည်းအတိုင်းပင် ပိဋကတ်တော်များကို ပြည်သူအများ ဖူးမြော်ကြည့်လိုချင်ကြဟန်တူသည်။ စာတတ်၊ ပေတတ်ရဟန်းနှင့် မင်း၊ မှူးမတ်အနည်းငယ်သာရှိပေမည်။ အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်၏အလယ်တွင် အင်္ဂတေခုံရှိပြီး စင်္ကြံပတ်လမ်းများနှင့်ဖြစ်ရာ စာမတတ်သူများအဖို့ ဖူးမြော်ကြည့်လိုက်ကိစ္စကွယ်ခဲ့ကြဟန်တူသည်။ ပုဂံပြည်ရှိအနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်နှင့် ကျန်စစ်သားမင်း၏ မြကန်ပိဋကတ်တိုက်တို့သည် မူလအစဖြစ်ပြီး၊ နောင်ကျစွာ မင်းလက်ထက်တွင် မြကန်စက္ကူတိုက်ဟူ၍ တွေ့ရှိရသည်။

ပထမမြန်မာနိုင်ငံတော်ကို စုစည်းတည်ထောင်သည့် အနော်ရထာမင်း၊ ကျန်စစ်သားမင်းနှင့် ပုဂံပြည်၏နောက်ဆုံးမင်းဖြစ်သည့် တရုတ်ပြေးမင်းလက်ထက် တာတာကျူးကျော်သည့် ၂၈၇ ခုနှစ်တိုင် ပုဂံသည် ဂူ၊ ဘုရားကျောင်းကန်တို့နှင့် မရေတွက်နိုင်အောင် များပြားသည့် ကျောက်စာချပ်များ၊ မင်္ဂလာ၊ ဆေးရေး၊ နံရံပန်းချီများဖြင့် မည်မျှတိုးတက်ထွန်းကားခဲ့သည်တို့မှာ မူလအတတ်ပညာ၏ အရင်းအမြစ်ဖြစ်သည့် စာပေကြောင့်ဟုဆိုက မှားမည်မဟုတ်ပေ။

သမိုင်းကြောင်းအရ အေ-ဒီ ၂၈၇ ခုနှစ်မှာ ၁၅၃၁ ခုနှစ်ကာလသည် နိုင်ငံတော်အစိတ်စိတ် အမြွှာမြွှာကွဲပြား ပြည်ထောင်ငယ်များ ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည့်ကာလဖြစ်သည်။ ယင်းကာလတွင် ပုဂံကောင်းစားစဉ်ကကဲ့သို့ ပိဋကတ်တိုက်ကြီးများ ထူးခြားထင်ရှားစွာ မပေါ်လွင်ခဲ့သော်လည်း စာပေ၊ ကဗျာ၊ လင်္ကာ၊ စကားပြေအရေးအသားတို့တွင် အုပ်ချုပ်ရေး၊ လူမှုရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုတို့ တိုးတက်ထွန်းကားခဲ့ ရကား စစ်ကိုင်း၊ ပင်းယ၊ အင်းဝနှင့် ဟံသာဝတီ၊ ပဲခူး၊ တောင်ငူ၊ ညောင်ရမ်းခေတ်တိုင် စာပေဆိုင်ရာ အားထုတ်မှုများကို ထူးခြားစွာလေ့လာတွေ့ရှိနိုင်ပါသည်။

ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ ဒုတိယမြန်မာနိုင်ငံတော်တွင်လည်း ထိုနည်းအတိုင်း လေ့လာတွေ့ရှိနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ယင်းကာလတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာအထူးထွန်းကား တိုးတက်ရကား စာသင်တိုက်များ၊ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများ၏ ပိဋကတ်တိုက်များ အထူး ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ခဲ့ပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံကို အထွတ်အထိပ်ရောက်အောင် အလောင်းဘုရားက ပြန်လည်စုစည်းတည်ထောင်ခဲ့သည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ် ၁၇၅၂ - ၁၈၁၉ တွင် မြန်မာနိုင်ငံသည် အကျယ်အဝန်းဆုံးဖြစ်ပြီး ပုန်ကန်ခြားနားသည့် နိုင်ငံငယ်များကို ဖိစီးစီးအုပ်ချုပ်နိုင်ခဲ့သည်။ ဆင်ဖြူရှင်မင်းလက်ထက်တွင် ကား တရုတ်နှင့် စစ်တစ်ကြိမ်ဖြစ်ခဲ့သည်။ ၎င်းနောက် အေဒီ ၁၇၆၇ ခုနှစ်တွင် အယုဒ္ဓယမြို့တော်နှင့်

ယိုးဒယားကို အောင်နိုင်ခဲ့ခြင်းတို့ကြောင့် စာပေ၊ ဂီတ၊ အနုပညာယဉ်ကျေးမှုစသည်တို့ အထွတ်အထိပ်ရောက်ခဲ့သည်။ မင်းနှင့်တကွ မင်းမှုထမ်းတို့သည် အုပ်ချုပ်ရေးအပြင် စာပေယဉ်ကျေးမှုပညာရပ်တို့ကို အထူးအလေးပေး ပြုစုပျိုးထောင်ခဲ့ကြသည်။ ဘိုးတော်မင်းတရားမှစပြီး နောက်ဆုံးရတနာပုံခေတ်တိုင် မင်းအဆက်ဆက်တစ်မင်းထက်တစ်မင်း ထူးခြားပြောင်မြောက်အောင် ပညာအရာ၊ ဘာသာ၊ သာသနာအရာတို့တွင် အားထုတ်စွမ်းဆောင်နိုင်ခဲ့ကြသည်။

၁၈၈၅ ခုနှစ်တွင် မြန်မာတို့ထီးသုဉ်းနန်းသုဉ်းဖြစ်ပြီး ကိုလိုနီခေတ်လက်အောက်ရောက်ခဲ့ရာတွင် မြန်မာမင်းညီမင်းသားများ၊ မင်းမှုထမ်းများ၊ ကင်းဝန်မင်းကြီး၊ ပုဂံဝန်ထောက်ဦးတင်၊ ဦးမောင်မောင်တင်၊ ယောမင်းကြီးဦးယမ်တို့အပြင် လယ်တီဆရာတော်ဘုရားကြီးနှင့်သာသနာဆိုင်ရာ ပိဋကတ်တိုက်များ၊ ဗုဒ္ဓကလျာဏယုဝအသင်းများ၊ မြန်မာစာပေအသင်းအဖွဲ့များ၊ မြန်မာနိုင်ငံသုတေသနအသင်း၊ လူငယ်များကြီးပွားရေးအသင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံပညာပြန့်ပွားရေးအသင်း စာအုပ်တို့ဖြင့် စာပေဆိုင်ရာစုစည်းမှုများ၊ စာကြည့်သင်းများ၊ စာကြည့်တိုက်များအပြင် ရာမခရစ်ရှုနား ပိဋကတ်စာကြည့်တိုက်၊ ဘားနဒ်စာကြည့်တိုက်၊ ဖယ်ရာပြတိုက်၊ ပဲရောဦးဆန်နီကဲ့သို့ပုဂ္ဂလိက စာပေဝါသနာရှင်တို့၏ စာကြည့်တိုက်များ ပေါ်ထွန်းခဲ့ပါသည်။

လွတ်လပ်ရေးရပြီး မြန်မာနိုင်ငံတက္ကသိုလ်စာကြည့်တိုက်၊ ပြည်သူ့စာကြည့်တိုက်၊ အထူးစာကြည့်တိုက်၊ ကျောင်းစာကြည့်တိုက်များ အမျိုးမျိုးပေါ်ထွန်းတိုးတက်လာသည်များကိုလည်း လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံပိဋကတ်တိုက်၊ စာကြည့်တိုက်အမျိုးအစားများနှင့် သဘောသဘာဝများသည် မြန်မာနိုင်ငံစာကြည့်တိုက်သမိုင်းတစ်လျှောက်တွင် အလွန်အရေးပါသည့်အခန်းကဏ္ဍမှ ပါဝင်လျက်ရှိသည်။ ဤမျှအရေးပါသည်မှန်သော်လည်း စနစ်တကျလေ့လာတင်ပြသော ကျမ်းတစ်စောင်တစ်ဖွဲ့ မပေါ်ခဲ့ဘူးသည်မှာ အံ့ဖွယ်တစ်ရပ်ဖြစ်၍ ဆုံးရှုံးမှုတစ်ရပ်လည်းဖြစ်ပေသည်။ မြန်မာတို့သည် ဘဝတက်လမ်းကို လှမ်းတက်ရာ၌ အတိတ်ကို မျက်ခြည်မပြတ်စကောင်းပေ။ အတိတ်ကာလအတွေ့အကြုံကိုမှတ်တမ်းတင်ထားရှိခြင်းဖြင့် နောင်လာနောင်သားတို့အတွက် သင်ခန်းစာကောင်း ရယူနိုင်ပေသည်။ အတိတ်ကာလ လူမှုအတွေ့အကြုံကိုအခြေခံ၍ ပစ္စုပ္ပန်နှင့်အနာဂတ်ကို တည်ဆောက်ရပေသည်။

ဤကျမ်းကိုပြုစုရာ၌ မိမိတတ်စွမ်းသမျှကြိုးပမ်း၍ မြန်မာနိုင်ငံစာကြည့်တိုက်သမိုင်းတွင် လွှပ်ဟာနေသော အုတ်တစ်ချပ်ကို ဖြည့်တင်းလိုက်သည်ဟုယုံကြည်မိပါ၏။ ဤကဲ့သို့ခံယူချက်ဖြင့် ဤကျမ်းကိုတင်ပြရာ၌ မြန်မာနိုင်ငံစာကြည့်တိုက်များ၏ သဘောသဘာဝနှင့် အမျိုးအစားအလိုက်

အဝင်ခွင့်ကျမည့်စာကြည့်တိုက်မျိုးဖြစ်အောင် ကြံဆောင်နိုင်ကြစေရန် ရည်ရွယ်ပေသည်။
အတိတ်က ချွတ်ယွင်းမှုများကိုသိပါမှ ပစ္စုပ္ပန်တွင်အမှန်ကိုရောက်အောင် ပြုပြင်နိုင်ပေမည်။
စာကြည့်တိုက်ပညာ သမိုင်း ကြေးမုံပြင်ကို ကြည့်ရှုဝေဖန်သုံးသပ်ကာ ပိုမိုတိုးတက်ကောင်းမွန်သော
စာကြည့်တိုက်များ၏ ရှေ့အလားအလာကိုရည်မှော်ကာ ဤကျမ်းကိုပြုစုပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံစာကြည့်တိုက်သမိုင်းကြောင်းကို လေ့လာလိုက်စားသူများ၊ မြန်မာ့စာကြည့်တိုက်
များကို စိတ်ပါဝင်စားသူများနှင့် ခေတ်အဆက်ဆက် စာကြည့်ပိဋကတ်တိုက်များ၏ သဘောသဘာဝ
ခြားနား၍ အမျိုးအစားများကွဲပြားလာပုံတို့ကို သိရှိလေ့လာလိုသူများအတွက် အထောက်အကူရရှိ
စေရန်ရည်သန်လျက် ဤကျမ်းကိုပြုစုထားပါသည်။

မြန်မာမင်းများလက်ထက်ပိဋကတ်တိုက်မှာ လူပုဂ္ဂိုလ်များ၏ပိဋကတ်တိုက်များ၊ သာသနာ
ရေးဆိုင်ရာပိဋကတ်တိုက်များ၊ မျက်မှောက်ခေတ်စာကြည့်တိုက်များ၏ အမျိုးအစားများနှင့်
သဘာဝကို စာကြည့်တိုက်သုတေသီ၊ စာကြည့်တိုက်လုပ်သား၊ စာကြည့်တိုက်ပညာသင်
ကျောင်းသား၊ ကျောင်းသူများအတွက် မှီငြမ်းပြုစုလေ့လာနိုင်စေရန် စုစည်းသုံးသပ်တင်ပြပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံ ပိဋကတ်တိုက်စာကြည့်တိုက်အမျိုးအစားများနှင့် သဘောသဘာဝများကို
လေ့လာ တင်ပြရာတွင်-

- (၁) မြန်မာနိုင်ငံစာကြည့်တိုက်များ၏အမျိုးအစားကို စာကြည့်တိုက်ရှုထောင့်မှစနစ်တကျ
တင်ပြနိုင်ရန်၊
- (၂) မြန်မာနိုင်ငံစာကြည့်တိုက်ပညာရေးတွင်အထောက်အကူရရှိနိုင်စေရန်၊
- (၃) မြန်မာနိုင်ငံစာကြည့်တိုက် ရေစီးကြောင်းကို တစ်စုတစ်စည်းတည်းစုပေါင်း၍ လေ့လာ
နိုင်စေရန်၊
- (၄) ပြီးပြည့်သော မြန်မာနိုင်ငံ စာကြည့် သမိုင်းပြုစုရာတွင် အထောက်အပံ့ရစေရန်
ရည်သန်လျက် ဤကျမ်းကိုပြုစုပါသည်။

ဤကျမ်းကိုပြုစုရာ၌အချက်အလက်များကို အတတ်နိုင်ဆုံးတိကျမှန်ကန်စေရန် ကြိုးပမ်း
အားထုတ်ထားပါသည်။ အဓိကကျသောအကြောင်းအချက်များကို တတ်နိုင်သမျှရွေးချယ်စုစည်း
တင်ပြထားရှိပါသည်။ ရှာဖွေတွေ့ရှိသမျှစာကြည့်တိုက်ဆိုင်ရာသမိုင်းကြောင်းသဘောသဘာဝနှင့်
အမျိုးအစားတို့ကို တင်ပြရာတွင် သမိုင်းကြောင်းသုတေသနနည်းကိုအသုံးပြုခဲ့ပါသည်။ မူရင်း
အထောက်အထား၊ တစ်ဆင့်ခံအထောက်အထားတို့ကို စုစည်း၍ ကျမ်းကိုးများကိုလည်း ရှာဖွေခဲ့
ပါသည်။

အချက်အလက်ခိုင်မာစေရန် သြဇာကြီးမားသော စာပေပညာရှင်၊ သမိုင်းပညာရှင်၊ စာကြည့်တိုက်ပညာရှင်တို့၏ စာပေကျမ်း၊ ပညာရပ်ကျမ်းများကိုလည်း ရွေးချယ်ကူးစားပြုစုခဲ့ပါသည်။ သတင်းစာ၊ ဂျာနယ်၊ မဂ္ဂဇင်း စာစောင်များနှင့် စစ်ကြိုခေတ်၊ စစ်ပြီးခေတ် စာအုပ်စာတမ်းများကို ကိုးကားလျက် အချက်အလက်ရှာဖွေစုစည်းခဲ့ပါသည်။ ထို့ပြင် စာကြည့်တိုက်များသို့ ကိုယ်တိုင် ကိုယ်ကျသွားရောက်ကာ လူတွေ့မေးမြန်းခြင်း၊ စုံစမ်းခြင်း၊ ဆွေးနွေးခြင်းနည်းကိုအသုံးပြုခဲ့ပါသည်။ ထိုသို့စုဆောင်းရှာဖွေခဲ့သည့်အချက်အလက်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားခြင်း၊ အခန်းဖွဲ့ခြင်းနှင့် ထိုအချက်အလက်များသို့မှီး၍ ခြုံငုံသုံးသပ်မှုများပြုခဲ့ပါသည်။

အခန်း (၁)

မြန်မာမင်းများ၏ ပိဋကတ်တိုက်များ

မန္တဟာမင်း၏ ရွှေစာရံပိဋကတ်တိုက်

နောက်ခံသမိုင်း

မြန်မာနိုင်ငံဗုဒ္ဓဘာသာသည်ခေတ်ဦးအခါက အိန္ဒိယနှင့် တရုတ်နိုင်ငံတို့မှပြန့်ပွားလာသည် ဟုယူဆနိုင်သော်လည်း အဓိကအားဖြင့်မူ သီဟိုဠ်ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့်များစွာတူညီကြောင်း သုတေသီ များကမှတ်ချက်ချခဲ့ပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ဗုဒ္ဓသာသနာသည် အေဒီပထမရာစုနှစ်တွင် သရေခေတ္တရာသို့ရှေးဦးစွာရောက်ရှိခဲ့သော်လည်း ထွန်းကားတည်တံ့ခဲ့ခြင်းမရှိပေ။ ယင်းနိုင်ငံများ သည်လည်း အေဒီ (၇) ရာစုကာလအထိသာ ထွန်းကားခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် အေဒီ (၁၀၄၄) ခုနှစ်တွင် ပုဂံ၌အနော်ရထာမင်းနန်းတက်ပြီး သထုံမှ ရှင်အရဟံမထေရီမြတ်၏ဩဝါဒဖြင့် စစ်မှန်သော ထေရဝါဒဗုဒ္ဓသာသနာ နှင့်အတူ (၃၀) သောပေရေးပိဋကတ်တော်အစုံနှင့် ပါဠိစာပေတို့ ပုဂံပြည်သို့ရောက်ရှိခဲ့သည်။^၁

ပထမရာစုနှစ်နှင့် သရေခေတ္တရာတိမ်ကောသည့် (၇) ရာစုနှစ်အကြား (၅) ရာစုနှစ်တွင် ထေရဝါဒအယူအဆများကိုရှင်းလင်းဖော်ပြနိုင်သော ထေရဝါဒအာဇာနည်ရှင်ဗုဒ္ဓသံဃာမထေရ် ထွန်းကားပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။ မြန်မာပြည်တောင်ပိုင်းတွင်မွေးဖွားပြီး မွန်လူမျိုးဖြစ်သည်။ ရှင်ဗုဒ္ဓသံဃာမထေရ်သည် သီဟိုဠ်သို့ကူး၍ သီဟိုဠ်သာသနာနှင့်ရေးသားထားသော ထေရဝါဒ ကျမ်းများ၊ အဋ္ဌကထာကျမ်းများကိုလေ့လာလျက် ပါဠိဘာသာသို့ပြန်ဆိုရေးကူးခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ဝိသုဒ္ဓိမဂ် ကျမ်းတစ်စောင်ကိုလည်း ရေးသားပြုစုတော်မူသည်။

၁။ HTIN AUNG, Dr. Burmese Drama. (Oxford: oup, 1956) p.x.

သထုံသာသနာ

သထုံသာသနာသည် သာသနာတော်နှစ် (၂၃၅) ခုနှစ်၊ ကိုးတိုင်းကိုးဌာနသာသနာပြုအဖွဲ့ဝင် အရှင်သောဏာမထေရ်နှင့် အရှင်ဥတ္တရမထေရ်တို့၏ မဇ္ဈိမဒေသသာသနာတော်၊ သာသနာတော်နှစ် (၉၃၀) ခုနှစ်၊ အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု ရှင်ဗုဒ္ဓဃောသမထေရ်၏ သီဟိုဠ်မှူးကူးယူတော်မူလာသည့် ပိဋကတ် သုံးပုံတည်းဟူသော လက်ရေးသာသနာတော်နှစ်ရပ်ပေါင်း၍ ဖွံ့ဖြိုးလာသည့် သာသနာ ဖြစ်သည်။

သာသနာဗဟုသုတ ကပ္ပကာသနီကျမ်းတွင် ရှင်ဗုဒ္ဓဃောသသည် သထုံပြည်မှ သီဟိုဠ်ကျွန်း သို့ သာသနာနှစ် (၉၂၇) ခုနှစ်တွင်ကူးတော်မူသည်။ သထုံပြည်ရှင်ဘုမ္မိရာဇာမင်းက လက်ဆောင် ပေးသော ဆင်ဖြူကို သီဟိုဠ်မင်း မဟာနာမအား မင်းချင်းတို့ကို လက်ဆောင်ဆက်စေပြီးလျှင် သီဟိုဠ်၌ (၃) နှစ် နေ၍ပိဋကတ်တော်တို့ကို မာဂဘောသာသို့ ရေးကူးပြီးလျှင် သထုံပြည်သို့ ပြန်လာ သည်ဟုဆိုလေသည်။

ဘီစီ ၂၆၁ တွင် အာသောကမင်းကြီးသည် အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း၌ ဗုဒ္ဓသာသနာတော်ပျံ့နှံ့ အောင်ဆောင်ရွက်ပြီးနောက် ကုန်သည်များသည်ရေလမ်းခရီးဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာအယူဝါဒဆိုင်ရာတို့ကို သထုံသို့ဆောင်းနှင်းယူခဲ့ကြသည်။ အေဒီ (၃) ရာစုနှင့် (၄) ရာစုနှစ်လောက် သထုံသည် ကုန်သွယ်ရေးဗဟိုဌာနချက်ချာဖြစ်ခဲ့သည်။ ပါဠိဘာသာရေး ဗုဒ္ဓကျမ်းစာများကို မွန်တိုးဂြိုခဲ့၍ ထိုမှ တစ်ဆင့်မွန်ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့ကြသည်။^၂

ဗုဒ္ဓသာသနာသည်အိန္ဒိယတွင်ပေါ်ထွန်းခဲ့၍ (၁၀) ရာစုနှစ်ကုန်ခါနီးတွင် တိမ်ကောခဲ့သည်။ သာသနာပြုပုဂ္ဂိုလ်ကျော် ရှင်မဟိန္ဒ၏စွမ်းဆောင်ချက်ဖြင့် သီဟိုဠ်တွင်ထေရဝါဒထွန်းကားခဲ့ပြန် သည်။ ၁၁ ရာစုနှစ်တွင် ချိုလကျေးကုလားလူမျိုးတို့ တိုက်ခိုက်မှုကြောင့် သီဟိုဠ်တွင်လည်း ဗုဒ္ဓသာ သနာ မှေးမှိန်ခဲ့ပြန်သည်။

သီဟိုဠ်တွင်ဗုဒ္ဓသာသနာမှေးမှိန်ချိန်၌ မြန်မာနိုင်ငံသထုံတွင် ထေရဝါဒထွန်းကားနေပြီး ဖြစ်သည်။

“အောက်မြန်မာပြည်သထုံတွင် ခရစ်နှစ် အေဒီ ၈ ရာစုတွင်ထေရဝါဒထွန်းကားနေချိန် ဖြစ်သည်။ မွန်ရဟန်းတို့သည်အိန္ဒိယ၊ သီဟိုဠ်နိုင်ငံများနှင့်ရင်းနှီးစွာဆက်ဆံမှုရှိနေပြီးဖြစ်ကြောင်း၊ သီဟိုဠ်မှတစ်ဆင့် ပါဠိပိဋကတ်များနှင့် အဋ္ဌကထာကျမ်းများကိုသထုံသို့ ဆောင်နှင်းယူခဲ့သည်”^၃ ဟူ၍ ဆိုရှိသည်။

၂။ HTIN AUNG, Dr. Burmese Drama. (Oxford: oup, 1956) p. XI
၃။ HAN HTAY, U. History of Buddhism in Burma. A Brief Survey. (Rangoon: The International Buddhist News Forum, 1961) P.33.

သထုံသာသနာနှင့် ရဟန္တာမထေရ်ကြီးများ

သထုံတွင်ထွန်းကားနေပြီဖြစ်သော ဗုဒ္ဓသာသနာကိုအောက်ပါအတိုင်း အစဉ်အဆက်စောင့်ရှောက်ခဲ့ကြသည်။

အရှင်မောဂ္ဂလိပုတ္တဿ၏တပည့် -

- (၁) အရှင်သောကာနှင့် အရှင်ဥတ္တရ၊
- (၂) အရှင်သောဘိဘ၊
- (၃) အရှင်သောပဒတ္တ၊
- (၄) အရှင်သုမနတိဿ၊
- (၅) အရှင်သောပါကာ၊
- (၆) အရှင်သောမဒတ္တ၊
- (၇) အရှင်အနောမဒံဿိ၊
- (၈) အရှင်အဓိသီလ၊
- (၉) အရှင်ဗျာနဒဿိ၊
- (၁၀) အရှင်သီလဗုဒ္ဓိနှင့် အရှင်မဟာကာလ၊
- (၁၁) အရှင်ဓမ္မဒဿိ (အရှင်အရဟံ) တို့ဖြစ်သည်။^၄

သထုံပြည်တွင် ပထမမြို့တည် နည်းတည်ဖြစ်တော်မူသော သီဟရာဇာမင်းမှ ဥဒိန္ဒရာဇာမင်း တရားကြီး၏လက်ထက်အထိ သုဝဏ္ဏဘူမိသုဓမ္မဝတီပြည်ကြီးသည် စည်ပင်သာ၍အံ့ဖွယ်ရှစ်ဖြာနှင့် ပြည့်စုံသော သာသနာတော်မြတ်ကြီးမှာ တောက်ပတင့်တယ်လျက် ရွှေကျောင်း၊ ရွှေဇရပ်၊ ရွှေပြာသာဒ်တို့နှင့် ရွှေစေတီ၊ ရွှေဆင်းတုတော်များဖြင့် တင့်တယ်သာယာစွာရှိကုန်၏။ ပိဋကတ်၊ ဗေဒင်၊ ကျမ်း၊ ဂန်တို့နှင့်တကွ အရိယာသံဃာတော်၊ ပရိယတ္တိ၊ ပဋိပတ္တိနှင့် ပြည့်စုံသောရဟန်းပညာရှိ၊ လူပညာရှိ၊ ဗေဒင်တတ်ပုဏ္ဏားတို့နှင့် ပညာရှိမိန်းမ၊ ယောက်ျားတို့ပြည့်စုံ ပြန့်ပွား၍ နတ်ရွာတမျှ စည်ကားလှပါသည်။

ဥဒိန္ဒရာ ရာဇာမင်းနတ်ရွာစံသော် သားတော်မန္တဟာခေါ် မနော်ဟရီမင်းသည် ၁၈ နှစ်သား

၄။ “ဗုဒ္ဓသာသနာ (မြန်မာနိုင်ငံ)”။ မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း။ တွဲ - ၈၊ စာ-၁၇၁။

အရွယ်တွင် ခမည်းတော်ဥဒိန္ဒရာဇာ၏ထီးမွေနှန်းရုံကို ဆက်ခံစိုးစံတော်မူသည်။ မနုဟာမင်း၏ လက်ထက်တော်၌ ဆင်ဖြူတော် ၃၂ စီး၊ သူရဲကြီးနှစ်ယောက်၊ ဖားစည်ကြီးစသော ကျက်သရေ မင်္ဂလာတို့ကြောင့် ဘုန်းတန်ခိုးကြီးလေ၏။

ရွှေစာရုံပိဋကတ်တိုက်

သထုံကိုမင်းနေပြည်တော်ပြု၍ ပထမဆုံးစိုးစံခဲ့သောမင်းသည် သီဟရာဇာဖြစ်သည်။ သထုံ သည်မြန်မာနိုင်ငံတွင် ပထမဆုံးဗုဒ္ဓအယူဝါဒစတင်ပွင့်လင်းရာအရပ်ဖြစ်သည်။ မင်း (၅၉) ဆက် စိုးစံခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးမင်းမှာ မနုဟာမင်းဖြစ်သည်။ တချို့မွန်ကျောက်စာတို့၌ မကုဋမင်းဟုလည်း ခေါ်သည်။

သထုံရာဇဝင်အရ သထုံပြည်ရှင်ဓမ္မပါလမင်းလက်ထက်၌ ရှင်ဗုဒ္ဓဃောသနှင့် အတူပါလာ သော ပိဋကတ်သုံးပုံပါဠိတော်၊ အဋ္ဌကထာမာဂဘောသာပြန်များကိုဓမ္မပါလမင်းက ယခုရွှေစာရုံဟု ခေါ်သော “စီရုံ”စေတီတော်မဟာရုံတိုင်းအတွင်း၌ ရတနာမဏ္ဍပ်တော်ကြီးဆောက်လုပ်၍ ခုနစ်ရက် အပူဇော်ခံခဲ့သည်။ ထိုမှ တစ်ဖန် ဥမင်စေတီတော်တည်၍ ပိဋကတ်တော်များကို သွင်းနှံကာ ရဟန်းရှင် လူအများကို သင်ကြားလေ့ကျက်စေပါသည်။

ယခု ရွှေစာရုံဘုရားအတွင်းမှ ပိဋကတ်တော်ဘုရား (စေတီတော်) သည် ရှင်မဟာ ဗုဒ္ဓဃောသသီဟိုဠ်မှ ကူးယူခဲ့သော ပိဋကတ်တော်များ ကိန်းအောင်းဖူးသည့် ဓမ္မစေတီဖြစ်သည်။ သထုံကို ပိဋကတ်တော်များစရောက်သည့်နေ့မှစ၍ ရေတွက်မည်ဆိုလျှင် အနှစ် (၁၆၆၀) နီးပါး ရှိနေပြီဖြစ်ပါသည်။

သထုံမြို့တွင် ရွှေစာရုံစေတီတော်တည်ရှိသည်။ ရွှေစာရုံစေတီ၏ မဟာရုံတံတိုင်းအတွင်း သိကြားဘုရားနှင့် ပိဋကတ်ရှိသည်။ အုတ်အင်္ဂါတေဖြင့်ပြုလုပ်ထားသည်။ တစ်ခုနှင့် တစ်ခု အရွယ် အစားတူညီ၏။ မြောက်ဘက်မဟာရုံတံတိုင်းနှင့် နီးကပ်စွာတည်ရှိ၍ မြောက်ဘက်စောင်းတန်း၏ အရှေ့ဘက်၌ရှိကြသည်။^၅

သိကြားဘုရားနှင့်မွန်ယဉ်ကျေးမှု

မြန်မာနိုင်ငံ၌ရှေးအကျဆုံးသော မွန်တို့၏ဇာတ်ကြီးဆယ်ဘွဲ့ကျောက်ရုပ်ကြွတို့၊ စဉ်ကွင်းတို့ ရှိသည်။ သိကြားဘုရားတွင် မွန်တို့၏ အနုပညာရှေးခေတ်ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာအဖြာဖြာကို တွေ့ရှိနိုင် သည်။

၅။ လူဖေဝင်း၊ ဦး။ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ၊ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၆၆) စာ - ၁၃။

ပိဋကတ်တိုက်

သိကြားဘုရား၏အရှေ့ဘက်၌ ပိဋကတ်တိုက်တည်ရှိသည်။ အုတ်အင်္ဂါတေဖြင့် ဆောက်လုပ်ထားသော ပိဋကတ်တိုက်ဖြစ်သည်။ မန္တဟာမင်းသည် ပိဋကတ်တော်များကို သိုမှီးသိမ်းဆည်းထားကာ ပရိယတ္တိလိုက်စားသူ ရဟန်းရှင်လူတို့အား လေ့လာစေခဲ့သည်။

တည်နေရာ

သထုံမြို့ရွှေစာရုံစေတီတော်၏ မဟာရံတံတိုင်းအတွင်း၌တည်ရှိသည်။ စတုရန်းပုံသဏ္ဍာန်ရှိသည်။ ရွှေစာရုံစေတီတော်အနီး၌ မွန်ကျောက်စာ နှစ်ချပ်ရှိသည်။

ယခုအခါ လေဝင်၊ လေထွက်ပေါက်ပင်မရှိတော့ပေ။ အုတ်အင်္ဂါတေများဖြင့် ပိတ်ဆို့ထားသည်ကို တွေ့ရပေမည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ သထုံပြည်၌ ပိဋကတ်သုံးပုံအစုံကို ရွှေစာရုံဘုရားတံတိုင်းအတွင်း “ပိဋကတ်စေတီ” ဟုသမုတ်၍ ဥမင်၌ထားရှိသည်မှာ ထင်ရှားပေသည်။ သို့ဖြစ်ရာ ရွှေစာရုံပိဋကတ်တိုက်သည် မြန်မာနိုင်ငံ၏အစောဆုံးပိဋကတ်တိုက်ဟုဆိုသော် ရနိုင်ကောင်းမည်ထင်မိပါသည်။

ပုဂံခေတ် အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်နှင့်တကွ ကျောက်စာများအရ တွေ့ရှိရသော ပိဋကတ်တိုက်များ

အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်

အနော်ရထာ (၁၀၄၄-၁၀၇၇)

အနော်ရထာမင်းသည် ပုဂံပြည်၌ ခရစ်နှစ် ၁၀၄၄ ခုနှစ်တွင် နန်းတက်သည်။^၆ ပထမမြန်မာနိုင်ငံတော်ကိုထူထောင်ခဲ့သည်မင်းဖြစ်သည်။ လက်ရုံးရည်သာမက နှလုံးရည်ပါပြည်စုံသူဖြစ်သည်။ ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာ သာသနာတော်ကို စနစ်တကျပြန့်ပွားအောင် သာသနာပြုသောမင်းမြတ်တစ်ပါးဖြစ်သည်။ နော်ရထာမင်းသည် ပုဂံမင်း (၅၅) ဆက်အနက် (၄၂) ဆက်မြောက်မင်းဖြစ်သည်။

^၆ HTIN AUNG, *Dr. Burmese Drama* (Oxford: Oup, 1956) P.X.

ပုဂံခေတ်ဦး ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု

၁၁ ရာစု မြန်မာနိုင်ငံဗုဒ္ဓသာသနာတော်သည် ရှုပ်ထွေးသောအယူအဆများနှင့် ဂိုဏ်းဂဏများစွာကွဲပြားခဲ့သည်။ ပုဂံပြည်၌ ထေရဝါဒဂိုဏ်း ဗုဒ္ဓဘာသာမရောက်မီ ဗုဒ္ဓဘာသာအခြားဂိုဏ်းနှင့် အခြားသောဘာသာအယူဝါဒများလည်းရှိလေသည်။ ဗုဒ္ဓသာသနာရောက်မလာမီကပင် နဂါးကိုးကွယ်မှု၊ မိရိုးဖလာနတ်ကိုးကွယ်မှုတို့ရှိခဲ့ပြီးဖြစ်၏။ လူကြီးသူမများအဆိုအရလည်းကောင်း၊ မြင်းခြံနယ်ရှိဘုရားအုတ်နံရံ၌တွေ့ရသော ဆေးရေးပန်းချီများကိုထောက်၍လည်းကောင်း၊ မည်းပြာရောင်လျှော်တေဝတ်ရုံခြံ အရည်းကြီးရဟန်းတို့သည် ကန္တရဂိုဏ်းဝင်ဘာသာတစ်မျိုးကို ကျင့်သုံးကြောင်း သိရသည်။ မဟာယာနဂိုဏ်း ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ဗြာဟ္မဏဟိန္ဒူဝါဒလည်း ရှိလေသည်။

အနော်ရထာနှင့် ရှင်အရဟံ

အနော်ရထာမင်းသည်ခရစ်နှစ် ၁၀၅၆ ခုနှစ်တွင်မွန်ရဟန်းရှင် အရဟံနှင့်တွေ့ဆုံမိ၍ ထေရဝါဒကိုကြားနာ ယုံကြည်သက်ဝင်ခဲ့ပေသည်။ ရှင်အရဟံသီတင်းသုံးရန် အရညဝါသီတောကျောင်းကို ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ရှင်အရဟံသည် ပုဂံပြည် အနော်ရထာမင်းလက်ထက်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဗုဒ္ဓသာသနာကို စတင်ပြုစုသောဆရာတော်ဖြစ်သည်။ ဘွဲ့အမည်မှာ ရှင်ဓမ္မဒဿီဖြစ်၏။ သထုံမြို့ဇာတိဖြစ်၏။ သထုံပြည်၌ ပိဋကတ်သုံးပုံအစုံကို ရွှေစာရံဘုရားတံတိုင်းအတွင်း “ပိဋကတ္တစေတီ” ဟု သမုတ်၍ ဥမင်၌ထားရှိကြောင်းကို ရှင်အရဟံသည် အနော်ရထာမင်းအား ပြောဆိုသည်။

သထုံမှပုဂံသို့ ပိဋကတ်သုံးပုံရောက်ရှိလာပုံ

ဦးကုလားစုဆောင်းရေးသားခဲ့သော မဟာရာဇဝင်ကြီးအရလည်းကောင်း၊ ဘကြီးတော်မင်းတရားလက်ထက်ပညာရှိကြီးများစုဆောင်းရေးသားခဲ့သော မှန်နန်းရာဇဝင်ကြီးအရလည်းကောင်း၊ အနုရုဒ္ဓဒေဝဟု ရှေးဟောင်းအုတ်ခွက်ကျောက်စာများ၌ပါရှိသော အနော်ရထာမင်းစောသည် သာသနာပွင့်လင်းရန်ရည်သန်လျက် သထုံတွင်ရှိသော ပိဋကတ်သုံးပုံအစုံ (၃၀) အနက်မှ အချို့ကို သထုံ ဘုရင်မနူဟာမင်းထံမှတောင်းဆိုရန် ရှင်အရဟံ၏အကြံပေးချက်အရ အနော်ရထာမင်းသည် တမန် စေလွှတ်ခဲ့သည်။ သထုံဘုရင်သည် မချေမင်ပြောဆိုလိုက်သဖြင့် အနော်ရထာမင်းသည် အမျက်ထွက်ကာ ကြည်းတပ်ဖြင့် သထုံသို့စစ်ချီတိုက်ခိုက်အောင်မြင်တော်မူသည်။ အောင်တော်မူသောအခါ ပိဋကတ်တော်အစုံ (၃၀) ကို ဆင်ဖြူ ၃၂ စီးတွင်တင်၍နေပြည်တော်ပုဂံသို့ ပင့်လေသည်။ ထို့ပြင် ပိဋကတ်တတ်သောသူတော်စင်အရိယာ တစ်ထောင်တို့ကိုပါ ပင့်ခဲ့သည်ဟု သမိုင်းကဆို၏။

ဤစစ်ပွဲတွင်မှတ်သားဖွယ်တစ်ချက်မှာ ပါဠိဘာသာကျမ်းစာများကိုသာယူဆောင်၍ ကျန်မွန်ဘာသာကျမ်းများကိုမီးရှို့ခဲ့သည်ဟုဆိုသော အချက်ပင်ဖြစ်ပေသည်။^၇ အနော်ရထာမင်းသည် ပါဠိဘာသာကို အထူးစိတ်ဝင်စားသော ဘုရင်တစ်ပါးဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ အနော်ရထာမင်းကိုယ်တိုင် အားပေးချီးမြှောက်လေသဖြင့် ပုဂံပြည်တွင်ထေရဝါဒဂိုဏ်းဗုဒ္ဓဘာသာအခြေတည်ခဲ့သည်ဟု အစဉ်အလာမှတ်ယူကြလေသည်။ “အနော်ရထာမင်း ထွန်းညှိတော်မူခဲ့သော ဗုဒ္ဓသာသနာအလင်းရောင်ကြောင့် မြန်မာတို့သည် နတ်ရေကန်၌ရေချိုးမိ၍ချက်ချင်းပင် ၁၆ နှစ်အရွယ်သို့ရောက်လာသော ဒဏ္ဍာရီမင်းသားငယ်မဟာ အထက်တန်းကျသော ယဉ်ကျေးမှု၏အရသာကို ခံစားကြရလေသည်။”^၈ ထိုအချိန်မှစ၍ အရည်းကြီးတို့၏အယူဝါဒများလည်း မှေးမှိန်ပျောက်ကွယ်ခဲ့လေသည်။

အနော်ရထာမင်းသည်သုဝဏ္ဏဘုမ္မိမြို့၊ သထုံပြည်မှပိဋကတ်အစုံ ၃၀ ကိုဆင်ဖြူ ၃၂ စီးဖြင့်ပုဂံပြည်သို့ပင့်ဆောင်ခဲ့ပြီးနောက် နေပြည်တော်ပုဂံမြို့၌သင့်လျော်သော အဆောက်အအုံကိုတည်ဆောက်၍ ထိုပိဋကတ်ပေစာအဆူပေါင်းများစွာကို သိုမှီးသိမ်းဆည်းထားကာ ရှင်လူအများ၊ ပရိယတ္တိစာပေပိဋကတ်လိုက်စားသူတို့အား ကြည့်ရှုလေ့လာခွင့်ကိုပါ ပေးတော်မူမည်ဖြစ်သည်။

ဦးကုလားမဟာရာဇဝင်ကြီးနှင့် မှန်နန်းရာဇဝင်ကြီးတို့အရ အနော်ရထာမင်းစောသည် ပိဋကတ်စာပေများရရှိရေးအတွက် သထုံပြည်ကြီးကိုတိုက်ခိုက်အောင်မြင်ပြီးနောက် ဆင်အစီး ၃၀ ကျော်ဖြင့် ပိဋကတ်အစုံ ၃၀ ကျော်ပေမူတို့ကို ပုဂံပြည်သို့အခမ်းအနားနှင့် ဆောင်ယူတော်မူခဲ့ပြီး ပုဂံမြို့တွင် အဆောက်အအုံသီးခြားတည်ဆောက်၍ ထိုပိဋကတ်ပေစာနှင့် စာပေအဆူပေါင်းများစွာ သိုမှီးသိမ်းဆည်းကာ ရှင်လူအများပရိယတ္တိလိုက်စားသူတို့အား ကြည့်ရှုလေ့လာခွင့်ပေးတော်မူလေသည်။^၉

ပိဋကတ်သုံးပုံ

ပိဋကတ်သုံးပုံဆိုသည်မှာ သုတ်၊ ဝိနည်း၊ အဘိဓမ္မာဟူ၍ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကိုသိုမှီးသိမ်းဆည်းထားရှိခြင်းကြောင့် ပိဋကတ်တိုက်ဟုခေါ်ဆိုသည်။ “ပိဋက (န)၊ တောင်း၊ ခြင်းတောင်း” ဟူ၍ ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်၌ဆိုသည်။ “ပိဋက” ဆိုသောစကားကို ပုဂံခေတ်ကျောက်စာများတွင် “ပိတကတ်” ဟူ၍ရေးသည်။ ပါဠိဘာသာ “ပိဋကတ်” ဖြစ်သည်။ မြန်မာလိုအနက်ပြန်သော်

၇။ HTIN AUNG Dr. Burmese Drama (Oxford: OUP 1956) P XI.
 ၈။ ဇော်ဂျီ။ ရသစာပေနိဒါန်း (မန္တလေး၊ ကမ္ဘာ့ခေတ်စာပေတိုက် ၁၉၆၅) စာ - ၂။
 ၉။ လူဖေဝင်။ ဦး။ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၆၆) စာ-၁၂။

“ခြင်းတောင်း” ဟူ၍ရသည်။ ပိဋကတ်၏အဓိပ္ပါယ်လိုရင်းသဘောမှာ စီစဉ်ထားသော ဘုရားဟော ပါဠိတော်များဟူ၍ရသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံတွင်စုသောပိဋကတ် သို့မဟုတ် တရားခြင်းတောင်းသုံးပုံပါ ဝင်သည်။

တည်နေရာ

အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်သည် ယခုအခါ အလောင်းစည်သူမင်းတည်ထားကိုးကွယ် ခဲ့သော ရွှေဂူကြီး၏အရှေ့ဘက်၊ အရှေ့မြို့ရိုးမှပေ ၁၅၀ ကျော်အကွာ သရပါတ်ခါးအနီးတွင်ရှိ၏။

ပုံသဏ္ဍာန်၊ အကျယ်အဝန်းနှင့် အနေအထား

ပိဋကတ်တိုက်သည်စတုရန်းပုံဖြစ်သည်။ အမြင့်ပေ ၆၀ ရှိသည်။ အရှေ့ဘက်မှခံသုံးခုတွင် လှေကားသုံးစင်းရှိပြီး အင်္ဂတေပြတင်းများ၌ လေဝင်၊ အလင်းဝင်ရန်အပေါက်များ၊ ဘေးသုံးမျက်နှာ တွင်သုံးပေါက်စီပါရှိသည်။ အတွင်း၌ အလယ်တွင်အင်္ဂတေခုံရှိပြီး ၎င်းခုံကိုပတ်လည် ၁၈ ပေခွဲ စတုရန်းကျယ်နှင့် ၂၂ ပေခွဲ စတုရန်းကျယ် စကြိုပတ်လည်းရှိပါသည်။ အခြေခံအဆောက်အဦမှာ မူလပုံစံဖြစ်ပြီး ၁၇၈၃ ခုနှစ်တွင် အထက်ပြာသာဒ်ဘုံငါးဆင့်သည် ဘိုးတော်ဘုရားပြုပြင်သည့် ကုသိုလ်တော်ဖြစ်သည်။^{၁၀}

တစ်ဖက်လျှင် ၅၁ စတုရန်းပေကျယ်သည်။ အရှေ့ဘက်မျက်နှာတွင် မုဒ်သုံးခုရှိသည်။ ကျန် သုံးဖက်တွင်ပြတင်းပေါက်သုံးပေါက်စီရှိသည်။ မြေပြင်မှ ၅ ပေမြင့်တင်တည်ဆောက်ထားသော သဲကျောက်ပန်းကွက် အလင်းပေါက်များဖြစ်သည်။ ထောင့်နံရံများရှိပြတင်းပေါက်များတွင် ခြင်္သေ့ လည်ပြန်ပုံဖော်ထားလေသည်။ ပိဋကတ်တိုက်၏ အပေါ်ပိုင်းတွင်အမိုးခုံးလျှောနှင့် ဘုံငါးဆင့်ရှိ သည်။ ထုပိကာတပ်ထားသည်။ အမိုးစွန်းချင်မြိတ်တိုး များတွင် ထောင့်တုရင်ပန်းများဖြင့် တန်ဆာ ဆင်ထား၏။ ပိဋကတ်တိုက်သည် ပေ ၉၀ မြင့်သည်။

အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်မှ ပုဂံခေတ်ပိသုကာလက်ရာဖြစ်သော ကြာပွင့်သဏ္ဍာန် ဇာပေါက်ကျောက်ပြတင်းဖြစ်သည်။ တက္ကသိုလ်များ ဗဟိုစာကြည့်တိုက်၏မျက်နှာစာသည် ဤဇာပေါက်ကျောက်ပြတင်းပုံစံ မွမ်းမံတန်ဆာဆင်ထားသည်ဟုသိရ၏။

ဖွဲ့စည်းပုံနှင့် ဗိသုကာပညာ

ပိဋကတ်တိုက်အတွင်းသို့ဝင်သော် အခန်းဖွဲ့ထားသည်ကိုတွေ့ရမည်။ လိုဏ်ပတ်လမ်းကို

၁၀။ LUCE, G.E. Old Burma Early Pagan. (New York : Antibus Asae , 1969) P.73-74

လည်းတွေ့ရမည်ဖြစ်၏။ ထိုအဆောက်အအုံ၌ ပုဂံခေတ်လက်ရာဟူ၍ ဇာပေါက်ပြတင်း၊ အမိုးခုံးလျှော၊ အတွင်းခန်းပေါင်းကူးတို့သာရှိတော့သည်။ ဘုံငါးဆင့်အထက်ရှိထုပ်ကော၊ ထောင့်တုရင်၊ မုခ်ဝင်လှေကားတို့မှာ နှောင်းခေတ်လက်ရာဖြစ်သည်။ ဘိုးတော်မင်းတရား (၁၇၈၁-၁၈၁၉) လက်ထက်တွင် ပြုပြင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။^{၁၁}

ပုဂံခေတ်ဘုန်းကြီးကျောင်းများတွင် ရဟန်းသံဃာများလေ့လာနိုင်ရန် ပိဋကတ်ကျမ်းစာများ၊ ပိဋကတ်တိုက်များ ထားရှိရှိဖြစ်သည်။ ကုသိုလ်ရှင်များသည် ဘုရား၊ ဂူကျောင်းတည်ဆောက်ကြရာတွင် ပိဋကတ်စာပေကိုလည်း ထည့်သွင်းလှူဒါန်းကြ၏။ ပေပေါ်တွင်ကညစ်နှင့် ပိဋကတ်ရေးကူးရာတွင် အကုန်အကျမနည်းပေ။ တစ်စုံလျှင်ငွေ ၃၀၀၀ ခန့်အထိကုန်ကျသည်။ ပိဋကတ်အစုံကို သစ်တလားတွင်ထည့်သွင်းသိမ်းဆည်းထားသည်။ ပိဋကတ်ထားရန် ကုလားကျောင်းပြုရ၏။ ထိုကျောင်းတွင်ရွှေတလားနှင့် ပိဋကတ်ထားလေသည်။

အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်ဟူ၍ ယခုတိုင်အထင်အရှားရှိကာ ရှေးအခါက မြန်မာနိုင်ငံကမ္ဘည်းကျက်စာဌာန၊ ယခုအခါ ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာနက ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ထားကာ စာရင်းဝင်အဆောက်အအုံ ၄၅ ခုတို့တွင် တစ်ခုအပါအဝင်ဖြစ်နေလေသည်။ အနော်ရထာမင်းလက်ထက်တွင် ထေရဝါဒသည် နိုင်ငံတော်ဘာသာဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ပုဂံခေတ်မင်းများ ဗုဒ္ဓသာသနာထွန်းကားအောင် ချီးမြှောက်ရာတွင်အနော်ရထာမင်း၏လက်ထက်မှအစပြု၍ ပုဂံခေတ်မင်းအဆက်ဆက်သာသနာပျံ့နှံ့ခဲ့သည်မှာ အရှေ့တောင်အာရှတွင် မြန်မာနိုင်ငံသည် ဘာသာ၊ သာသနာ နေလိုလလို ထွန်းပခဲ့လေသည်။

ပိဋကတ်တိုက်ဆိုသည်မှာ ယခုခေတ်စကားဖြင့်ဆိုရလျှင် စာကြည့်ပိဋကတ်တိုက်ပင်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ပုဂံခေတ်အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်သည် မြန်မာနိုင်ငံ၏သမိုင်းအထောက်အထားခိုင်လုံသော အစောဆုံးစာကြည့်ပိဋကတ်တိုက်ပင် ဖြစ်သည်။

ရဟန္တာမထေရ်ကြီးရှစ်ပါး

ပုဂံသာသနာဝင်ရဟန္တာမထေရ်ကြီးရှစ်ပါးတို့ကား အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ကြသည်။ အရှင် ဓမ္မဒဿီ (အရှင်အရဟံ) ၏တပည့် -

- (၁) အရှင် ဂုဏသာရ
- (၂) ပထမ အရှင်အဂ္ဂပဏ္ဍိတ

၁၁။ LUCE, G.E. Old Burma Early Pagan. (New York : Antibus Asae , 1969)

- (၃) ဒုတိယ အရှင်အဂ္ဂပဏ္ဍိတ
- (၄) တတိယ အရှင်အဂ္ဂပဏ္ဍိတ (အရှင်အဂ္ဂဝံသ)
- (၅) အရှင်ဥတ္တရာဇီဝ
- (၆) ပထမဆယ့်ဒ အရှင်သဒ္ဓမ္မဇောတိပါလ
- (၇) ဒုတိယ ဆယ့်ဒ အရှင်ဉာဏသဒ္ဓမ္မ (အရှင်သဒ္ဓမ္မဉာဏ)
- (၈) တတိယဆယ့်ဒ အရှင်သဒ္ဓမ္မသီရိ

ဤမထေရ်ကြီးရှစ်ပါးတို့ကား ပုဂံ၌ဆရာတပည့်ဆက်ကာ သာသနာတော်ကိုစောင့်ရှောက်ကြသည်။ ဗုဒ္ဓသာသနာတော် အစဉ်အဆက်သန်စင်အောင်စောင့်ရှောက်ခဲ့ကြသော ပုဂံခေတ် သာသနာဝင်ပုဂ္ဂိုလ်မြတ်များဖြစ်သည်။ ဤရဟန္တာမထေရ်ကြီးများသည် အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်၏ ဉာဏ်ပညာဦးနှောက်ပင်ဖြစ်သည်။ သုတ်၊ ဝိနည်း အဘိဓမ္မာဟူသောပိဋကတ်သုံးပုံအစုံစုံတို့သည်ပိဋကတ်တော်စာပေဖြစ်မည်ဆိုပါလျှင် အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက်သည်ဤပိဋကတ် သုံးပုံသို့မှီးသိမ်းဆည်းရာ (အဆောက်အအုံ) တစ်ခုပင်ဖြစ်ပါသည်။

ပုဂံကျောက်စာနှင့် ပိဋကတ်တိုက်များ

ပုဂံခေတ် ရှေးဟောင်းပိဋကတ်တိုက်များကိုရှေးဟောင်းကျောက်စာများအရစိတ်ဝင်စားဖွယ်လေ့လာတွေ့ရှိရသည်။ ပုဂံခေတ်ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော်များ၏ ကျောင်းတိုက်များကိုကြည့်လျှင်ရှေးခေတ်စာကြည့်တိုက်များပင် ဖြစ်သည်ကိုတွေ့ရှိရလေသည်။ ထိုကျောင်းတိုက်ကြီးများစာကြည့်တိုက်များသည် လောကုတ္တရာရေးရာနှင့်သက်ဆိုင်သည့်ဘာသာ၊ သာသနာရေးရာ ပိဋကတ်စာပေများကိုသာအဓိကထား၍ သို့မှီးသိမ်းဆည်းထားရှိသည်ကိုတွေ့ရှိရသည်။ ထို့ကြောင့် ပုဂံခေတ်ကျောက်စာများ၌ “ပိဋကတ်တိုက်” ဟူ၍ကျောက်စာများ၌ ရေးထိုးထားသည်ကို တွေ့ရှိရသည်။ ကျောက်စာအထောက်အထားအရ ပုဂံခေတ် မင်း၊ မိဖုရား၊ မင်းသား၊ မင်းသမီး၊ အမတ်၊ စစ်သူကြီးတို့နှင့် စေတနာရှင်များက ပိဋကတ်တိုက်များဆောက်လုပ်ခြင်း၊ စာပေပိဋကတ်များ ပြုစုလှူဒါန်းခြင်းအစရှိသော သာသနာရေးဆောင်ရွက်ချက်များ ပေါ်ထွန်းခဲ့သည်ကို ပုဂံခေတ် ကျောက်စာများက အထင်အရှားပြသလျက်ရှိပေသည်။ ၎င်းတို့မှအချို့ကိုအနည်းငယ် ကောက်နုတ်တင်ပြပါမည်။

ထီးလိုမင်းလို (၁၂၁၁ - ၁၂၃၁)

ထီးလိုမင်းလိုမင်းသည် ၁၂၁၁ ခုနှစ်တွင် နန်းတက်သည်။ ကျောက်စာများတွင် ထီးလိုမင်းလိုမင်းအား နားတောင်းများ သို့မဟုတ် နားတောင်းရှင်ဟုလည်းကောင်း၊ ဥဇနာဟုလည်းကောင်းရေး

ထိုးသည်။ ထီးလိုမင်းလိုမင်းလက်ထက် ပညာရှိများလည်း အများအပြားတိုးပွားလာသည်။ မင်းဆရာ မဟာထေရ်မြတ်အဖြစ် ချီးမြှောက်ကိုးကွယ်ခြင်းခံရသော ဓမ္မဝိလာသမထေရ်မြတ်သရုပ်ကား ထင်ရှားထက်မြက်လှသော ရဟန်းပညာရှိတစ်ပါးဖြစ်သည်။ ထိုမထေရ်သည် လောကုတ္တရာ ဒိုင်းရာ တရားကျမ်းဂန်များကို ပြုစုရုံမျှမက လောကီရေးရာတရားဥပဒေများကိုလည်း စီရင်ရေးသားသဖြင့် ဓမ္မဝိသာလကျမ်းဟူ၍ပေါ်ထွက်ခဲ့သည်။ သို့သော် ဓမ္မဝိသာလကျမ်းသည် ပျောက်ဆုံးမြုပ် ကွယ်သွားသဖြင့် အမည်သာလျှင်ကြားသိရပေတော့သည်။^{၁၂}

ထီးလိုမင်းလိုပိဋကတ်တိုက်

သက္ကရာဇ် ၅၆၉ ခုနှစ်တွင်ခေမာဝရဘုရားကျောက်စာ၌ ပိဋကတ်တိုက်ဆောက်လုပ်ထား ရှိသည်ကိုတွေ့ရှိရသည်။ ယင်းကျောက်စာပါအကြောင်းအရာတွင် ဇေယျသိခံနားတောင်းများ ထီးလို မင်းလိုအစရှိသောအမည်များဖြင့် ထင်ရှားခဲ့သောမင်းသည် စေတီနှင့် ကျောင်းကိုတည်ဆောက်ပြီး ပိဋကတ်တိုက်ကိုလည်းပြုလုပ်ခဲ့ကြောင်း အောက်ပါအတိုင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

“သီရိတြိဘဝနာဒိတျပဝရဓမ္မရာဇာမည်သောနားတောင်းများ မင်းကြီးသည် သဗ္ဗညုတဘုရား ဆုကိုလိုချင်သောကြောင့် ရတ္တနာအတိ ဆန်းကြယ်စွာသောစေတီကိုပြုလုပ်တော်မူလေသည်။ ကျောင်းတော်ကိုလည်းပြုတော်မူလေသည်။ ကျောင်းလည်းပြုတော်မူ၏”^{၁၃} ဟူ၍ဘုရားတည် ကျောင်းဆောက်၍ ပိဋကတ်တိုက်ကိုပါ တစ်ပါတည်းထားရှိကြောင်းကို မော်ကွန်းရေးထိုးထားသည်။

မိဖုရားဖွားစောပိဋကတ်တိုက်

သက္ကရာဇ် ၆၆၁ ခုနှစ် (ခရစ် ၁၂၉၉) တွင် မိဖုရားဖွားစော၏ ဆုတောင်းပြည်ဘုရားကျောက် စာ၌ ပိဋကတ်တိုက်ထားရှိကြောင်းတွေ့ရှိရသည်။ ယင်းပိဋကတ်တိုက်သည် အုတ်ဖြင့်ပြုလုပ်ထား သည်။ လေးဖက်လေးရံ၌ တံတိုင်းပြု၍တံခါးမုခ်ကိုလည်းပြုလုပ်ထားရှိကာ စေတီတည်၍ ရွှေငွေတို့ ကို ဌာပနာ၍ ပိဋကတ်သုံးပုံကိုပါ ထားရှိကြောင်းသိရှိရပါသည်။ ကျောက်စာပါအကြောင်းအချက် တို့မှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

“ဩတြိဘဝနာ ဒိတျပဝရဓမ္မရာဇာမည်သော မင်းတြာကြီး၏အထောင်မကသော၊ အရောင် အဆင်းလှသောမိန်းမတို့ထက် အစိုးရသောအမိပုရုစောသည် သဒ္ဓါကြည်ညိုလတ်၍ခပ်သိမ်းသော သင်္ဘောရာ ဆင်ကြယ်ချုပ်ရာဖြစ်သောမြတ်သော နိယရပန်ဆုကိုလိုချင်သည်ကြောင့် သစ်မကီမည်

၁၂။ ကျော်သက်၊ ဒေါက်တာ။ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း (ရန်ကုန်အင်းဝတိုက်၊ ၁၉၆၂) စာ -၈၀။
၁၃။ ရွှေတိုင်သား။ စာကြည့်တိုက်သမိုင်း၊ ဓမ္မဗျူဟာ (ရန်ကုန်) စာ -၃၅။

သော မြေအရပ်၌အုတ်အတိတ်တင့်တယ်စွာသော အရဟံ တိုင်း ၄ မျက်နှာသောတံခါးမှန်လည်းပြုတော်
မူ၏။ ထိုအရံအတွင်း၌ ရွှေငွေအတိအအိမ်ပြုသော အမျက်အထူးထူးဆန်းကြယ်လှသောသရီရစက်
တော်နှင့် တကွသော စေတီလည်းထားပနာ၏။ ထိုမြို့လည်းသူတော်တကာတို့အစီးအပွားဖြစ်စိမ့်
သောငှာ ပိဋကတ်သုံးပုံကိုလည်းပြုတော်မူ၏။” ဟူ၍ဖော်ကွန်းရေးထိုးထားသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။

အနောက်ဖွားစောဇ္ဇာ အနောက်ဘက်အနီးရှိ ဆုတောင်းပြည်အုတ်ကျောင်းကြီးသည်
ပုဂံခေတ်နောက်ပိုင်းသာသနာနှင့် ပညာရေးအခြေအနေကို တခမ်းတနားဖော်ပြနေ၏။ ခရစ်နှစ်
၁၂၅၉ တွင် မိဖုရားဖွားစောသည် စိတ်စေတနာသဒ္ဓါတရားထက်သန်စွာဖြင့် သာယာတင့်တယ်သော
“မွန်ခေါင် တစ္ဆေကြီးစွာသောကျောင်းကြီး” ကိုပြုတော်မူ၏။

ထုထည်ကြီးမားသော မဟာရာမိတံတိုင်းကြီးများအတွင်း၌ စေတီ၊ သိမ်နှင့် ကျောင်းတော်ကြီး
များမှာအံ့မခန်းမျှပင်ဖြစ်တော့၏။ အုတ်ကျောင်းကြီးရှေ့အဆောင်မြင်းမိုရ်စွန်းရှိ အင်္ဂတေပန်းများမှာ
လက်ရာပြောင်မြောက်ထူးခြားလှဟော့၏။

အပြင်နှင့် အတွင်းမဟာရာမိတံတိုင်းတွင်း၌ကား ပရိယတ္တိစာဝါလေ့ကျက်ရန်နှင့် စာသင်
အရိယာသံဃာတော်များ သီတင်းသုံးသည့် ကျောင်းဆောင်ငယ် ၄၀ ကျော်ခန့်ရှိသည်ကိုတွေ့မြင်
နိုင်ပေသည်။^{၁၄}

မင်းသမီးအစောကြွမ်း ပိဋကတ်တိုက်

သက္ကရာဇ် ၆၁၀ ခုနှစ်တွင် မင်းသမီးအစောကြွမ်းသည် ပိဋကတ်သုံးဆူပြုလုပ်လှူဒါန်းကာ
၎င်းပိဋကတ်တော်များကို ထားရှိရန်အတွက် ပိဋကတ်တိုက်ကို ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်။
အစောကြွမ်းကျောက်စာ၌မင်းသမီးတစ်ဦး၊ ကုသိုလ်ပြုလုပ်ပုံကို အောက်ပါအတိုင်းတွေ့ရှိရသည်။

“အစောကြွမ်းသွိုင်သည် သင်္သရာဆိုငြယ်မှလွတ်ချင်ရကား ကြာကူတည်လက်၍ ပုရာ
လေးမျက်နှာလည်းပြုလေ၏။ ပိဋကတ်လည်း သုံးဆူပြု၏။ (လ) ပိဋကတ်ထားရာ တိုက်လည်း
ပြု၏။” ဟူ၍ဖော်ပြထားသည်ကိုတွေ့ရှိရသည်။ ကျောက်စာ၌ပိဋကတ်တော်များနှင့် ပိဋကတ်တိုက်
အတွက်ကုန်ကျငွေကို ဖော်ပြထားရှိသည်။ ပိဋကတ်ပြုခြင်းအတွက်စုစုပေါင်းကျငွေ (၂၀၂၇) ကျပ်
ဖြစ်၍ ပိဋကတ်တိုက်အတွက်ကုန်ကျငွေမှာ ၂၁၅ ကျပ်ဖြစ်ကြောင်းသိရှိရသည်။ ပိဋကတ်တိုက်
ထက် ပိဋကတ်စာပေကျမ်းဂန်များကပို၍ ငွေကုန်ကြေးကျများကြောင်းတွေ့ရသည်။

၁၄။ သန်းဆွေ၊ ဦး။ သမိုင်းဝင်စေတီပုထိုးများ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၇၅) စာ-၁၁၃။

အမတ်စစ်သူကြီး အမတ်ျာပိဋကတ်တိုက်

သက္ကရာဇ် ၆၃၆ ခုနှစ်တွင် လေးထောင့်ကန်မလုံးပစ်ဘုရားကျောက်စာ၌ အမတ်ကြီးတစ်ဦး အနေဖြင့် ကုသိုလ်ပြုလုပ်ပုံကို အမတ်ျာဆိုသူက မော်ကွန်းရေးထိုးထားသည်။

“ဤအာမနာမြေအရပ်၌ရခဲစွာသော ရတနာသုံးပါးထားအံ့သော ငှာ တင့်တယ်စွာသော အုတ်အတိသောတံတိုင်းပြု၏။ ထိုတံတိုင်းတွင်းတွင် ကလသာအိုးနှင့် ဟူသောဝင်းကြံနှင့် တူလည်း ပြု၏။ ထိုကူရာတွင်တံမျက်ခတ်သောတန်ခယ်ပစ်စရာနှင့်တကွပုဂ္ဂိုလ်ကြီးလည်းပြု၏။ ပုဂ္ဂိုလ်ဟောသော နိကာယ်ငါးပါးရှစ်သောင်းလေးထောင်ထားအံ့သောငှာ ကုလားကျောင်းလည်းပြု၏။”ရွှေတလားနှင့် ပိဋကတ်လည်းထား၏။^{၁၅} ဟူ၍ရေးထိုးထားသည်။

လေးမျက်နှာဂူဘုရား

ပုဂံမြို့အရှေ့တောင် ယွန်းမင်းနန်သူရွာအနီးတွင်တည်ရှိသော ဂူဘုရားဖြစ်၏။

“မြတ်စွာသောမင်းကြီးအမတ်ျာမဟာသေနာပတိ အနန္တသူရမောင်နှံနှစ်ယောက် ဤလူတွင် ၌အတိုင်းမသိသဒ္ဓါ၍ — ဤအာမနာမည်သော ကန်အရပ်၌ကား များစွာသောထန်းပင်တိလျှင် ကျောင်းအရံစိုက်လတ်၍ အုတ်အတိပြုသော တန်တိုင်းလည်းနှစ်ထပ်ရံလတ်၍တန်တိုင်းတွင်၌ကား။ ကလသာအိုးအယောင်နှင့် တူသောတင့်တယ်စွာသောစကြာထက်ဂူလည်းတည်၏” ဟူ၍ခရစ်နှစ် ၁၂၂၃ တွင်၎င်းကိုယ်တိုင်ရေးထိုးမော်ကွန်းတင်ထားသောကျောက်စာအရသိရပေသည်။ လေးမျက်နှာဘုရားမှာ ရှေ့မှန်လှည့်ဂူဘုရားဖြစ်၏။ နောက်ပိုင်းတွင်သဒ္ဓါလွန်ကံသော စေတနာရှင်များ၏ထုံးသင်္ကန်းဒဏ်ကြောင့် တန်ဖိုးမဖြတ်နိုင်သော ရှေးရိုးနံရံပန်းချီများမှာ ပျက်စီးယိုယွင်းခဲ့ရပေသည်။ ကြွင်းကျန်သမျှငါးရာ့ငါးဆယ်နှင့် ဗုဒ္ဓဝင်ဇာတ်ကွက်နံရံဆေးရေးများမှာ မင်စာစာတမ်းနှင့်တကွရှိ၏။^{၁၆}

သမန္တကုထံလင်မယားပိဋကတ်တိုက်

သက္ကရာဇ် ၆၀၅ ခုနှစ်တွင် ငှက်ပစ်တောင်ဘုရားစုံ ကျောက်စာတစ်ချပ်၌ သမန္တကုထံလင်မယားတို့သည်ဂူဘုရားနှင့်တကွပိဋကတ်တိုက်အပြင် စာသင်ကျောင်းများကိုပါ ပြုလုပ်ခဲ့ကြောင်း သိရှိရပါသည်။ ကုထံလင်မယားတို့၏ကုသိုလ်ပြုပုံတို့မှာ—

“သဒ္ဓါပညာဘုန်းကြီးသော အဖေကြီးစွာသောတကာကြီးနှမမင်းမိမယ်နှင့် မင်းဥစ္စနာဥရိ

၁၅။ ယင်း - စာ ၃၆။
၁၆။ သန်းဆွဲ ဦး။ သမိုင်းဝင်ပုဂံစေတီပုထိုးများ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန် ၊ ၁၉၇၅) စာ-၁၀၃၊ ၁၀၄။

သံပျင်သမန္တကုံထံလင်မယားထုပုဂ္ဂိုလ်တို့ကြာအိမ်ဓမ္မသာကျောင်းဝင်းတံတိုင်း တံတိုင်း တစ်ထပ်တွင်စာသင်ကျောင်း ၂၀ ဤမျှပြု၏”^{၁၇} ဟူ၍ရေးထိုးထားသည်။

ကျန်စစ်သားမင်း ပိကတ်တိုက်

ကျန်စစ်သားမင်း (အေဒီ ၁၀၈၄ - ၁၁၁၃) သည်အနော်ရထာမင်း၏သားတော်ဖြစ်သည်။ အနော်ရထာမင်း၊ စောလူမင်းကိုလက်ထက်တွင်အမှုထမ်းခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၀၈၄ ခုနှစ်တွင် ကျန်စစ် သားသည်မင်းဖြစ်လေသည်။ နန်းစံသက် ၂၈ နှစ်တိုင်တိုင်ကြာခဲ့လေသည်။ နန်းသက်တစ်လျှောက် တိုင်းသူပြည်သားတို့၏စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး၊ သာသနာရေးတို့ကို မျှတလျှောက်ပတ်စွာကြီးပမ်းခဲ့သည်။

မြကန်

ပုဂံမြို့ အရှေ့တောင်ဘက် (၈) မိုင်ခန့်ကွာ တူရှင်းတောင်ခြေရင်း၌တည်ရှိသည်။ မြကန်ကို စတင်ဖန်တီးတော်မူသောမင်းမှာ ကျန်စစ်သား (အေဒီ ၁၀၈၄ - ၁၁၁၃) ဖြစ်သည်။ ကျန်စစ်သား မင်းသည် “မြကန်” ကိုတူးပြီးလျှင် ကန်ပေါင်ရိုးပေါ်၌လေးမျက်နှာရှိ မွန်ကျောက်စာတစ်တိုင်ကို စိုက်ထူထားခဲ့သည်။ မြို့၏အဆင်တန်ဆာလည်းဖြစ်စေ၊ သတ္တဝါတို့သောက်ရေသုံးရေလည်းရစေ လယ်ယာလည်းတိုးတက်ခဲ့ထွင်စိုက်ပျိုးနိုင်စေဟု ရည်ရွယ်သောကြောင့်ဖြစ်ပေသည်။ “သတ္တဝါ အပေါင်းတို့အား မေတ္တာကရုဏာကြီးလှစွာသော ဘုရားရှင်ထံမှဗျာဒိတ်ရသော အကြင်ဘုရင် မင်းတရားသည် သတ္တဝါအပေါင်းတို့သုခချမ်းသာ အစာပေါများစွာရစေရန် လယ်စိုက်လုံ့လအားထုတ် စိုက်ပျိုးခြင်းမရှိသောနေရာတိုင်းတွင် ကျွန်ုပ်တို့၏အရှင်ဘုရင်မင်းတရားသည် ရေဆည်ပေး၏။ ကန်တူးပေး၏။ (သို့နှင့်) စိုက်မြေ၊ လုံ့လအားထုတ်စိုက်ပျိုးခြင်းကို ထန်တီးပေး၏”^{၁၈}

ဘုရားရှင်က “မြတ်သောပိဋကတ်အလုံးစုံကိုသုတ်သင်နှိုင်းညှိရေးသားစိုက်ထူလိမ့်မည်။ သံယိုင်စည် (သံ) နှင့် တူသောတရားသံကိုပြုလိမ့်မည်။ ဟောပြုလိမ့်မည်။ အိပ်ပျော်ကြကုန် သောလူအပေါင်းတို့ကိုနှိုးလိမ့်မည်။ ဥပုသ်သီလ၌အခါခပ်သိမ်းတည်စေလိမ့်မည်။ ရတနာ ခုနစ်ပါး ကြွန်းတီးစီမြှုပ်ထားသော အရောင်တောက်သော ရွှေဖြင့်ပြီးသောနတ်ပြည်တံခါး၏ မင်းတုပ်ကို ဆွဲဖွင့်ပြီးနောက် လူအများကိုနတ်ပြည်သို့ဝင်စေလိမ့်မည်။ လူအများ၏ဦးခေါင်းတွင် ပန်းကို ဆင်မြန်းပေးလိမ့်မည်။ ဘုရင်မင်းတရား တရားဟောသောကာလ လူအများ၏ကောင်းချီး ပြုသည့်

၁၇။ ယင်း - စာ ၃၆။

၁၈။ (က) မြကန်၊ ရှေးဟောင်းမွန်ကျောက်စာ၊ မျက်နှာ ၈/၂၇-၂၉- သ/ ၁-၆ မြန်မာပြန်။
(ခ) Mens of Pagan JBRS. Vol. XXXVI Pg. 1 Aug. 1958. pp.1-19

နှစ်အစွန်၏မိုးခြိမ်း သံကဲ့သို့ပင်တည်း”^{၁၉}

လူအပေါင်းတို့အား တရားပြသဆုံးခြင်းဖြင့် အကျင့်သီလကုသိုလ်အဝဝပြည့်စုံစေကာ နတ်ရွာနိဗ္ဗာန်သို့ပို့ဆောင်ပေးမည်ဟု ကျန်စစ်သားမင်းရည်ရွယ်ဟန်တူသည်။ “လူအပေါင်း၊ သတ္တဝါအပေါင်း၊ အတောင်ရှိသောငှက်များအကျိုးငှာ ဤကန်ကိုတူးပြီးနောက်မဟာနိဗ္ဗာန်လက်ဆွဲ ချီရေအမည်ကိုပေး၏” “မြကန်” ဟူသည်အမတကန်၊ နိဗ္ဗာန်ကန်မသေပြည်သို့ချီပင့်ပို့ဆောင်ပေး သောကန်ဟုဆိုလိုရင်းဖြစ်သည်။

ရှင်အရဟံနှင့် ကျန်စစ်သား

မွန်ရဟန်းဖြစ်၍ ထေရဝါဒဂိုဏ်းဝင်ဖြစ်သည်။ ခရစ်နှစ်အေဒီ ၁၀၅၆ ခုနှစ်တွင် ရှင်အရဟံ သည် ပုဂံတွင်လာရောက်သီတင်းသုံးသည်။ အနော်ရထာမင်းက ကြည်ညိုကိုးကွယ်ဆည်းကပ်သည်။ အနော်ရထာမင်းကြီးသည် ရှင်အရဟံသီတင်းသုံးရန် အရည်ဝါသီတောရကျောင်းကို ဆောက်လုပ် လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဤတောကျောင်းမှာ ညောင်ဦးဥယျာဉ်အနောက် ဥခွံပုဏ္ဏားမြောက် အရှေ့လွန်းတွင် တည်ရှိသည်။ အနော်ရထာမင်းကြီးသည် ရေထမ်း၍ မိဖုရားကားဆွမ်းရွက်၍ နေတိုင်းမပြတ်လုပ်ကျွေး ခဲ့သည်ဟု သမိုင်းဆိုရိုးရှိသည်။

ကျန်စစ်သားလက်ထက်နန်းတည်အခမ်းအနားပွဲတော်တွင် အကြီးအကဲဖြစ်ခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ထီးလှိုင်ရှင်ကျန်စစ်သားမင်းကြီးလက်ထက်တွင် မင်းကို လောကုတ္တရာရေးရာညွှန်ပြရ သောဆရာတော်ဖြစ်ခဲ့သည်။ မင်းနှင့် ဆရာတော်ပေါင်း၍သာသနာသန်စင်အောင်ကြံဆောင်ခဲ့ကြ သည်။ ဆရာတော်၏နောက်လိုက်အခြွေအရံရဟန်း ၄၁၀၈ ပါးရှိသည်။ ရာဇကုမာရ်ကျောက်စာပါ မဟာထေရ်မှာရှင်အရဟံဆရာတော်ဖြစ်သည်။ ဆရာတော်သည် အလောင်းစည်သူမင်း (၁၁၁၃-၁၁၆၂) လက်ထက်တွင်ပျံလွန်တော်မူသည်။ အနော်ရထာမင်း၊ ကျန်စစ်သားမင်းနှင့် အလောင်းစည်သူမင်းလက်ထက် မင်းသုံးဆက်တိုင် သာသနာအကျိုးစီးပွား နိုင်ငံအကျိုးစီးပွားအတွက် ထူးချွန်စွာဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ခရစ်နှစ် ၁၁၁၃ ခုနှစ်၊ သက်တော် ၈၁ နှစ်တွင်ပျံလွန်တော်မူသည်။

မြကန်စက္ကူတိုက်

ကျန်စစ်သားမင်းကြီးသည် တူရွင်းတောင်ခြေရင်းမြကန်အနီး၌ ရဟန်းရှင်လူများလေ့လာ လိုက်စားနိုင်ရန် ရည်သန်လျက် ပိဋကတ်တိုက်တော်ကို ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းခဲ့သည်။ နှောင်းလူများ က ယင်းပိဋကတ်တိုက်ကို စက္ကူတိုက်ဟုခေါ်သည်။

၁၉။ မြကန်၊ ရှေးဟောင်းမွန်ကျောက်စာ၊ မျက်နှာ ၇/၁၅/၂၄၊ မြန်မာပြန်၊ မျက်နှာ ၁၁/၁၀/၁၄၊ မြန်မာပြန်

မိသုကာပညာ

ကျောက်တုံးကြီးများကိုထုဆစ်၍ကျောက်သားပန်းတမော့များဖြင့် အဆန်းတကြယ် တခမ်းတနားတည်ဆောက်ထားသည့် ပိဋကတ်တိုက်တစ်ခုဖြစ်သည်။ အနော်ရထာပိဋကတ်တိုက် ကဲ့သို့ပြာသာဒ်ပုံမျိုးမဟုတ်ဘဲ အရှေ့အနောက်အလျားရှည်ဆောက်ထားသည့်ပုံစံမျိုးဖြစ်သည်။ အနောက်ဘက်မှဝင်ပေါက်တစ်ခုတည်း (ယနေ့စာကြည့်တိုက်များကဲ့သို့) ရှိပြီး အရှေ့ဘက်တွင် ပြတင်းပေါက်တစ်ပေါက်နှင့် တောင်ဘက်မျက်နှာတွင်ပြတင်းနှစ်ပေါက်ရှိသည်။ ပြတင်းလေဝင်ပေါက်မှာ လေးထောင့်အပေါက်များအလျား ၅ ခု၊ အနံ ၄ ခု စုစုပေါင်း ၂၀ ရှိသည်။ ယခုခေတ်ခရစ် ယာန်ဘုရားရှစ်ခိုးကျောင်းနှင့် ဆင်တူသည်။ အနုပညာလက်ရာမြောက်စွာဖြင့် ပုဂံခေတ်မိသုကာ ပညာရပ်တို့ဖြင့် အခိုင်အခန့်တည်ဆောက်ထားသည်။ အနုပညာတန်ဖိုးဘက်ကကြည့်ကြည့် သမိုင်းတန်ဖိုးဘက်ကကြည့်ကြည့် တန်ဖိုးမဖြတ်နိုင်သော ရှေးဟောင်းအမွေ အနှစ်အဆောက်အအုံ တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။^{၂၀}

၎င်းမြကန်စက္ကူတိုက် (ပိဋကတ်တိုက်) သည်တူရှင်းတောင်ခြေ ကျရေကိုဆည်ဖို့ပြီး ကန်ရေစိမ်းမြသောကြောင့် မြကန်ဟူ၍ထင်ရှားခဲ့သည်။ မှန်နန်းရာဇဝင်အဆိုအရ ကျစွာမင်း (၁၂၃၅ - ၁၂၄၉) လက်ထက်တွင် ပိဋကတ်တိုက်ကိုမွမ်းမံခဲ့ပြီး စာပေပရိယတ္တိတို့ကိုလာရောက် ဆည်းပူးခဲ့ကြောင်း ၎င်းပိဋကတ်တိုက်အနီးတွင်ကျန်စစ်သားမင်းကြီးနှင့် သားတော်ရာဇကုမာရ်တို့ ၏ကုသိုလ်တော်ဖြစ်ကြောင်း မွန်ဘာသာဖြင့် လေးမျက်နှာပါ ကျောက်စာတိုင်တည်ရှိခဲ့သည်။^{၂၁}

ယခုအခါ အဘက်ဘက်ကတန်ဖိုးထားရသည့်ပိဋကတ်တိုက်ကြီးသည် စစ်အတွင်း၌မသမာ သည့်လူတစ်စုကြောင့် မြေပြင်သက်သက်သာကျန်ပါတော့သည်။ အစားထိုး၍မရသောဆုံးရှုံးမှုတစ် ရပ်ပင်ဖြစ်သည်။

ကျစွာမင်းကြီး ပိဋကတ်တိုက်

ကျစွာမင်း (၁၂၃၅-၁၂၄၉)

အနော်ရထာမင်းသည် မြန်မာနိုင်ငံထေရဝါဒဗုဒ္ဓသာသနာကို စတင်အုတ်မြစ်ချခဲ့သူဖြစ် သည်။ ထိုထေရဝါဒဗုဒ္ဓသာသနာစည်ပင်ရှင်သန်လာအောင်ပြုစုပျိုးထောင်သူမှာမူ ကျစွာမင်းဖြစ်

၂၀။ LUCE, G.H. Old Burma Early Pagan. (New York; Artious Asae. 1969) Plate 242

၂၁။ Mon of Pagan Dynasty. JBRS. Vol XXXVI Pg. 1 Aug. 1963 . pp 1-19.

သည်။ ကျစွာမင်းကြီးသည် စာပေသမားဖြစ်သည်။ စိတ်နှလုံးနူးညံ့သိမ်မွေ့သည်။ စိတ်ကူးကောင်းသူ တစ်ဦးလည်းဖြစ်ပုံရသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ကျစွာမင်းကြီးသည် သူစာပေပို့ချသည့် မင်းတဲနှင့် သူ၏ ပိဋကတ်တိုက်များကိုပုဂံတစ်ဝိုက်တွင် အသာယာဆုံးနှင့် အေးချမ်းမှုအရှိဆုံး နေရာကိုရွေးချယ်ကာတည်ဆောက်ခဲ့သောကြောင့်ပင်ဖြစ်သည်။ စာပေကျမ်းဂန်ကျနစွာ တတ်မြောက်ကျွမ်းကျင်သောမင်းဖြစ်သည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံတို့ကို ကိုးခေါက်ပြန်၍ သင်တော်မူခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ ပါဠိအဋ္ဌကထာဋီကာ ကျမ်းတို့မှ အထူးထူးသော အဓိပ္ပာယ်တို့ကို ကြံတော်မူသည်ဖြစ်၍ မေးအံ့သောအရာ၌ ထိုမင်းနှင့်တူသူမရှိ။ အရိယာသံဃာတော်တို့အားလည်း တစ်နေ့ခုနစ်ဝါရ စာချတော်မူ၏။ ကျစွာမင်း၏လင်းတော်သံဗျင် မင်းသမီးပင်လျှင် ရဟန်းသံဃာတော်တို့အား စာပို့ချနိုင်လောက်အောင် စာပေကျမ်းဂန်တို့၌ ကျွမ်းကျင်တတ်မြောက်သည်။ သမီးတော်၏ ခင်ပွန်းသံဗျင်အမတ်သည်လည်း သံဗျင်ဋီကာကို စီရင်သည်ဟု ဆိုလိုသည်။^{၂၂}

မြကန်

ကျစွာမင်းကြီးသည်တူရွှင်းတောင်ခြေမှ ကျသောရေကိုကန်ကြီးဆည်၍ ကြာမျိုးငါးပါးတို့ကို စိုက်ပျိုးထားလေသည်။ ထိုကန်၌ ဝမ်းဘဲ၊ ဟင်္သာ၊ ကြွဲကြာ၊ ရေကြက်၊ စက္ကဝက်စသော ရေငှက် အပေါင်းတို့ပျော်မြူးကျက်စားကုန်၏။ ကန်အနီးရှိ လယ်ယာတို့သည်လည်း တစ်နှစ် သုံးသီးစိုက်ပျိုး နိုင်သဖြင့် အမြဲတမ်းစိမ်းလန်းစိုပြည်လျက်ရှိသည်။^{၂၃} ယင်းသို့ တောရိပ်၊ တောင်ရိပ်အောက်ဝယ် ကျေးငှက်သံတို့ဖြင့်သာယာအေးချမ်းလှသောကန်ကြီးအနီး တူရွှင်းဆောင်ခြေ၌ ကျစွာမင်းကြီးသည် စာပေပို့ချရာ မင်းတဲနှင့် ပိဋကတ်တိုက်ကိုတည်ဆောက်ခဲ့ပါသည်။^{၂၄}

တည်နေရာ

ကျစွာမင်းကြီးပိဋကတ်တိုက်သည် တူရွှင်းတောင်ခြေမြေကန်အနီး၌တည်ရှိသည်။ ယခုအခါ ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာနက စက္ကူတိုက်ဟုခေါ်လျက်ရှိသည်။

ပုံသဏ္ဍာန်

အင်္ဂလိပ်ဘုရားရှိခိုးကျောင်းနှင့် သဏ္ဍာန်တူသည်။ အုတ်နှင့် ပြုလုပ်ထားခြင်းဖြစ်သောကြောင့်

၂၂။ မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း။ အတွဲ ၂။ စာ-၁
 ၂၃။ မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း။ အတွဲ ၂။ စာ-၁
 ၂၄။ မြင့်ဆွေ။ ကျစွာမင်းကြီးပိဋကတ်တိုက်။ သွေးသောက်၊ မှတ် -၃၁၁ (နီ ၁၉၇၁) စာ ၁၃၄-၁၃၇။

ရှုချင်စဖွယ်ကျယ်ဝန်းခမ်းနား၍ တင့်တယ်စွာရှိလေသည်။

ပုဂံဝန်ထောက်မင်း ဦးတင်၏မြန်မာမင်းများအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းတွင် -

“ကျွန်ုပ်တို့အားဖြင့် သည် စာပေပိဋကတ်တော်မူသည်အတိုင်း ပါဠိအဋ္ဌကထာ ဋီကာကျမ်းဂန်တို့မှ အထူးထူးသောအဓိပ္ပာယ်တို့ကို ကျနစွာနားလည်ကျွမ်းကျင်တော်မူသောကြောင့် ရဟန်း သံဃာတို့သည် ကျွန်ုပ်တို့အား ကြီးထံ စာဝါခံလျက် စာတက်ကြသည်။ မိန်းမများလည်းမင်းကြီးထံ စာဝါခံလျက် စာတက်ကြသည်။ မှူးမတ်ပြည်သူယေကျ်းတို့လည်း မင်းကြီးထံစာဝါခံလျက် စာတက် ကြသည်။ သည်ကဲ့သို့ ခုနစ်ခါ စာဝါပေး၍ ချတော်မူသည်။ စားသောအချိန်နှင့် အိပ်သောအချိန်မျှသာ စာနှင့်ကင်းသောဟူ၏။ ထိုအခါ စာပေပိဋကတ်တိုက်ကို စုဆောင်းပြီးလျှင် ပိဋကတ်တိုက်ပြုလုပ်၊ မြကန်အနီးတွင် သွင်းသိုထားတော်မူသည်။ ပြည်သူရဟန်းတို့အလိုရှိရာ ထုတ်ယူကြည့်ရှုခွင့်ရသည်။ ၎င်းပိဋကတ် တိုက်ကို ယခုအခါ စက္ကူတိုက်ခေါ်သည်။ ပုံသဏ္ဍာန်မှာ ယခုအခါ အင်္ဂလိပ်ဘုရား ရှိခိုးကျောင်းနှင့် အလားတူသည် ဟူ၍^{၂၅} ရေးသားထား၏။

သထုံကိုအောင်မြင်ပြီး ပိဋကတ်သုံးပုံကို မွန်ဘာသာမှ မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုထားသည်ကို ကျွန်ုပ်တို့လက်ထက်တွင် တူရှင်းတောင်ခြေရှိမြကန်အနီးတွင် တည်ထားသော ပိဋကတ်တိုက်ပင် တည်း။ သက္ကရာဇ် ၆၀၀ ခုနှစ်ဟုရေးထိုးထား၍ ပိဋကတ်လည်း သုံးဆူပြု၏။ ပိဋကတ်ထားရာ တိုက်လည်းပြု၏။ ပိဋကတ်ပြုသောကျသင့်ငွေကား အပေါင်းကြီး ၂၀၂၇ စသည်ဖြင့် မှတ်တမ်းတင် ထားခဲ့သည်။^{၂၆}

ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးပိဋကတ်တိုက်

ဘုရင့်နောင် (၁၅၅၁-၁၅၈၁)

ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးသည် ဒုတိယမြန်မာနိုင်ငံတော်ကို ပုဂံပြည်ထောင်ကဲ့သို့ ပြန်လည်စည်းရုံးခဲ့သောမင်းဖြစ်သည်။ နိုင်ငံတော်သာယာစည်ပင်ရေးအတွက် လမ်းများ၊ တံတားများ၊ ဇရပ်များကိုတည်ဆောက်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံအဝန်းရှိသော ဘုရား၊ စေတီများကို မင်းခမ်းမင်းနားဖြင့် လှည့်လည်ဖူးမြော်၍ စေတီတည်ခြင်း၊ မွမ်းမံခြင်း၊ ပြင်ဆင်ခြင်းနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာကျမ်းဂန်အစုံများကိုလည်း နိုင်ငံအနှံ့အပြား

၂၅။ တင်၊ ဦး။ (ပုဂံဝန်ထောက်)။ မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်း။ ပဉ္စမပိုင်း (ရန်ကုန်၊ အစိုးရပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၃၃)
၂၆။ တင်မြင့်၊ ဦး (ဓမ္မာစရိယ)။ မြန်မာရိုးရာလူမှုရေးပဒေသာညွှန်ပေါင်း။ ဒုတိယ (ရန်ကုန်၊ ကမ္ဘာ ကျော်စာပေတိုက်၊ ၁၉၇၅) စာ-၁၆၅။

သာသနာတော်ပြန့်ပွားရေးအတွက် သာသနာပြုခဲ့သည်။ အနုပညာစာပေရေးရာကိုလည်း အားပေးချီးမြှောက်ခဲ့လေသည်။

ကမ္ဘောဇသာဒီ

သက္ကရာဇ် ၉၁၅ ခုနှစ်၊ နတ်တော်လဆန်း ၁၃ ရက်၊ သောကြာနေ့ နန်းတော်ဆောက်တော် မူသည်။ နန်းတော်ဆောက်ရာမြေကို ကမ္ဘောဇသာဒီဟူသောအမည်ကို သမုတ်တော်မူသည်။ နန်းတော်ဝန်းကျင်ကိုလည်း မင်းမိဖုရားတို့ အိမ်တော်၊ ကိုယ်လုပ်မောင်းမတို့အိမ်၊ ရွှေတိုက်၊ ငွေတိုက်၊ ကြေးတိုက်၊ ပုဆိုးတိုက် တို့ကိုလုပ်တော်မူသည်။ ထိုသက္ကရာဇ်၊ တပို့တွဲလဆန်း ဆယ်ရက်၊ သောကြာနေ့ ခေမာဒွါရတံခါးက ဝင်တော်မူ၍ နန်းတက်တော်မူသည်။ သီရိသုမ္မာရာဇာဟူသော အမည်ကိုလည်းခံတော်မူသည်။^{၂၇}

သက္ကရာဇ် ၉၁၇ ခုနှစ်၊ ပထမသစ်မြို့တည်တော်မူသည်။ ဇေတဝန်ကျောင်း၊ ကျောင်းရုံ ၄၀ နှင့်တကွ ဆောက်တော်မူ၍ မဟာသင်္ဃာရာဇာအားလှူတော်မူသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံကိုလည်း ပါဠိ အဋ္ဌကထာ ဋီကာကျမ်းဂန်နှင့်တကွ ရေးကူးစေ၍ ဗမာဆရာတော်၊ မွန်ဆရာတော်၊ ယွန်းဆရာတော် တို့အား အပ်တော်မူ၍ သင်ကြားပို့သတော်မူရသည်။^{၂၈}

မြို့သစ်တည်ခြင်း

အင်္ဂါ (၇) ပါးနှင့်ပြည့်စုံသောမြို့သစ်ကိုတည်သည်။

သက္ကရာဇ် ၉၈၂ ခုနှစ်၊ နတ်တော်လဆန်း (၅) ရက်၊ သောကြာနေ့တွင် စတုရန်းအတာ ၃၄၀၀ ရှိသော ဟံသာဝတီမဟာရာဇဋ္ဌာနိရွှေမြို့တော်၊ ရွှေမော်စောမဟာရံပိဋကတ်တိုက် သည်သုံးဌာနကို တစ်ချိန်တစ်ခါတည်း တည်တော်မူသည်။^{၂၉}

ရွှေနန်းတော်ကိုဆောက်သောအခါ ဗညားဒလကိုဝန်ပြု၍စီရင်သည်။ နန်းတော်နှင့် ပြာသာဒ် တော်ကို မှူးတော်မတ်တော်တို့က သစ်တစ်လုံးစီထည့်၍ ဆောက်ရသည်။ ထို့ပြင် အဆောင်ဆောင် သောနန်း၊ အဆောင်ဆောင်သောကိုယ်လုပ်မောင်းမတို့ နေရာကို ထီးဆောင်းမင်း အပေါင်းတို့က ခွဲဝေဆောက်လုပ်ကြသည်။

၂၇။ မှန်နန်းရာဇဝင်တော်ကြီး။ ဒုတိယတွဲ (မိတ္ထီလာ မအေးကင် ပိဋကတ်စာပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၁၁) စာ-၂၉၇
၂၈။ ယင်း။ စာ-၃၁၂
၂၉။ ယင်း။ စာ-၄၀၁။

သက္ကရာဇ် ၉၂၉၊ တန်ခူးလပြည့်ကျော် ၄ ရက်၊ တနင်္လာနေ့တွင် ရထားပြာသာဒ်စီးတော်မူကာ တောင်ခေမာဒွါရတံခါးမှဝင်တော်မူပြီးလျှင် အနောက်ကိုလှည့်၍ နန်းတက်တော်မူသည်။ နန်းမြို့ကို ကမ္ဘောဇသာဒီဟူ၍ သမုတ်တော်မူသည်။^{၃၀}

ဘုရားတည်၊ ကျောင်းဆောက်ခြင်းနှင့် ပိဋကတ်အလှူများ

အုန်းဘောင်၊ မိုးမိတ်အစရှိသော ရှမ်းပြည်တစ်ဝန်းတွင် မှားသော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအယူဖြင့် စောဘွားတို့သေလျှင် စော်ဘွားစီးသည်ဆင်၊ စော်ဘွားစီးသည်မြင်း၊ ချစ်သောကျွန်တို့ကိုသတ်၍ တွင်းတွင်အတူထည့်လိုက်သည်။ ဤသို့မကောင်းသောအယူဖြင့် အစဉ်သုံးဆောင်ကြသော အကျင့်ကို မကျင့်နှင့်ဟူ၍ ပြင်တော်မူသည်။ ပရိယတ္တိ ပဋိပတ္တိသာသနာတော် မတည်လေဟူ၍လည်း မိုးမိတ်မှာတစ်ဆူ၊ အုန်းဘောင်မှာတစ်ဆူ စေတီတည်တော်မူ၍ ဝတ္ထု ကံ မိုးမြေလှူတော်မူသည်။ ကျောင်းလည်း ဇေတဝန်သုံးထပ်၊ ကျောင်းရံ ၁၀ နှင့်တကွ မိုးမိတ်တွင်တစ်ရပ်၊ အုန်းဘောင်တွင် တစ်ရပ်ဆောက်တော်မူ၍ ပါဠိအဋ္ဌကထာဋီကာကျနသော အရိယာသံဃာတော်တို့ကိုတောင်းပန် တော်မူ၍ သီတင်းသုံးနေရသည်။ စော်ဘွားမှစ၍ အမူးအမတ်ခေါင်းအကြီးတို့ကိုလည်း တစ်လ လေးသီတင်း ပဉ္စသီအဋ္ဌကံသီခံ၍ တရားနာရသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံကိုလည်း အုန်းဘောင်မှာ တစ်ဝက်၊ မိုးမိတ်မှာတစ်ဝက်ထားတော်မူသည်။^{၃၁}

ဇင်းမယ်မြို့တွင် ပိဋကတ်သုံးပုံအစုံမရှိလေဟူ၍လည်း ဟံသာဝတီမှ မှာယူတော်မူ၍ ကျမ်းဂန်ကျနတော်မူသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့အား အပ်၍ပို့ချသင်ကြားရသည်။^{၃၂}

ရှမ်းပြည်တစ်ဝန်းတွင်မှားသော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအယူများကိုလည်း သမာဒိဋ္ဌိဖြစ်အောင်ဆုံးမတော် မူ၍ ကျောင်းဘုရားတည်ထားရသည်။ ကျမ်းဂန်ကျနတော်မူသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို တောင်းပန် တော်မူ၍ ပိဋကတ်စာပေနှင့်တကွ သီတင်းသုံးနေရသည်။ ဝတ္ထုကံမိုးမြေလည်း လှူတော်မူသည်။^{၃၃}

မိုးကောင်းမိုးညှင်းစသော မြောက်ပိုင်းရှမ်းပြည်တစ်လွှားတို့၌ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအယူကို ယူကုန်သည် များကိုလည်း သမာဒိဋ္ဌိဖြစ်စေ၍ ဂန္ဓာဓူရ၊ ဝိပဿနာဓူရ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို တောင်းပန်၍ သီတင်းသုံးနေရ သည်။ ပါဠိအဋ္ဌကထာ စသောကျမ်းဂန်တို့ကိုလည်း ရေးကူးစေ၍ မိုးကောင်းမှာတစ်ပုံ၊ မိုးညှင်းမှာတစ်ပုံ ထားတော်မူသည်။^{၃၄}

၃၀။ ယင်း၊ စာ-၄၀၈။
၃၁။ ယင်း၊ စာ-၃၂၄-၃၂၅။
၃၂။ ယင်း၊ စာ-၃၃၀။
၃၃။ ယင်း၊ စာ-၃၂၄ - ၄၂၅။
၃၄။ ယင်း၊ စာ-၃၃၀။

သက္ကရာဇ် ၉၂၀၊ ဝါခေါင်လဆန်း ၁၂ ရက်နေ့တွင် အင်းဝသို့ရောက်တော်မူသည်။ အင်းဝတောင်၊ တောင်ပလူးနန်းတော်တွင် တစ်နှစ်ခန့်နေတော်မူ၍ စစ်ကိုင်း၊ ပင်းယ၊ အင်းဝတွင်ရှိသော ဘုရားပုထိုးပျက်များကို ထီးတော်တင်သည်။ ပုညရှင်ဘုရားတွင် ရွှေဇရပ်ဆောက်တော်မူ၍ ခဲမဖြူအုပ်ကြွပ်မိုးတော်မူသည်။ စစ်ကိုင်းအရပ်၌ ဆရာတော် (တိသာသနဓဇ) အားလည်း ရွှေကျောင်းဆောက်၍လှူတော်မူသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံအဋ္ဌကထာဋီကာနှင့်တကွဆရာတော်ကိုအပ်၍ ကြည့်ရှုသင်ကြားပို့ချတော်မူစေသည်။ ပင်းယမြောက်ဇေသဟန်ဘုရားရှင်တွင်လည်း ရှင်သဒ္ဓမ္မဒိဝါကရအား ရွှေကျောင်းရံနှင့်တကွ လှူတော်မူသည်။ မဟာသာမိဓမ္မတေဇဟူသော တံဆိပ်ကိုလည်းအပ်တော်မူသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံကိုလည်း ပါဠိအဋ္ဌကထာဋီကာနှင့်တကွ အပ်တော်မူ၍ ကြည့်ရှုသင်ကြားပို့ချတော်မူစေသည်။ အင်းဝတောင် ရှင်ဗုဒ္ဓဃောသကိုလည်း စကြာနှစ်ထပ်ကျောင်းရံနှင့်တကွ ဆောက်၍လှူတော်မူသည်။^{၃၅}

ခမည်းတော် ဆရာတော်ရှင်သဒ္ဓမ္မပါလကို ဇေတဝန်ရွှေကျောင်း၊ ကျောင်းရံ ၃၀ နှင့်တကွ ဆောက်လုပ်တော်မူသည်။ ဓမ္မပါလမင်းက သာသနာတော်ကိုပြုစုတော်မူပါဟူ၍ ပိဋကတ်သုံးပုံနှင့် တကစွယ်တော်မြတ်ကို ပူဇော်သည်။^{၃၆}

ပိဋကတ်တိုက်

ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးသည် သာသနာတော်ထွန်းကားပြန့်ပွားရန် ရည်သန်လျက် ကျောင်းဆောက်ခြင်း၊ ဂူစေတီဘုရားတည်ဆောက်ခြင်းနှင့် ပိဋကတ်သုံးပုံနှင့်တကွ ကျမ်းဂန်တတ်ဆရာတော်မထေရ်မြတ်တို့အား အနယ်နယ်အရပ်ရပ်သို့ သင်ကြားပို့ချစေခြင်းတို့ကို ထောက်ရှု၍ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ပိဋကတ်တိုက်တော်သည် ရဟန်းရှင်လူအများ ပြည်သူတို့အတွက် များစွာအထောက်အပံ့ဖြစ်စေမည်မှာ မလွဲဇကန်ပင်ဖြစ်မည်ထင်ပါသည်။

ပိဋကတ်တိုက်တော်ကြီးနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အထောက်အပံ့ခိုင်လုံစွာ မတွေ့ရသော်လည်း မြန်မာဘုရင့်မင်းများ၏ ပိဋကတ်တိုက်များသည် ပုဂံခေတ်မှစ၍ အမွန်အမြတ်ထားရှိခဲ့သည်မှာ ထင်ရှားပေသည်။ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးသည် မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝန်း ပိဋကတ်တော်များကိုပေးလှူ၍ ဘာသာ၊ သာသနာတော်ကိုများစွာအထောက်အပံ့ပြုခဲ့သည့် မင်းမြတ်တစ်ပါးပင်ဖြစ်ပါသည်။

၃၅။ ယင်း။ စာ-၃၄၄။
 ၃၆။ ယင်း။ စာ-၃၁၂။

ဘိုးတော်ဘုရား ပိဋကတ်တိုက်

နောက်ခံသမိုင်း (ကုန်းဘောင်ခေတ် ပိဋကတ်တိုက်)

ကုန်းဘောင်ခေတ် ပိဋကတ်တိုက်သမိုင်းသည် ညောင်ရမ်းခေတ်မှအစပျိုးရမည်ဖြစ်သည်။ အလောင်းဘုရား (၁၇၅၃-၁၇၆၀) သည် ကုန်းဘောင်မင်းဆက်ကို ထူထောင်၍ နန်းတက်ချိန်၌ ညောင်ရမ်းမင်းတို့လက်ထက် ဝန်ကြီးတစ်ဦးဖြစ်သော အင်ရုံရွာစား သီရိဥဇနာသည် “လောကဗျူဟာကျမ်း” ဟုခေါ်သည့် ပဒေသရာဇ်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းကျမ်း ပဒေသရာဇ်ထီးနန်းခလေ့ ဆိုင်ရာတို့ကို ရေးသားဆက်သွင်းခဲ့သည်။ ဤ ကျမ်းသည်အပိုင်း (၉) ပိုင်းခွဲခြား၍ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပေါင်း ၅၂၅ နည်းပါးပါသည်။^{၃၇} နိဒါန်း၌ -

“ဘုရားကျွန်တော် သီရိဥဇနာသည် အင်းဝမင်း ဧကရာဇ်သုံးဆက်အမှုကို ရေးသားစီရင်၍ ထမ်းရွက်ရသောကြောင့် အင်းဝမြို့အစဉ်ကို သိမြင်ပါသည်အတိုင်း စိတ်မှတ်မိသမျှကို စီကုံးရေးသား၍ ရွှေဖဝါးတော်အောက် ဆက်သပါသည်ဘုရား”^{၃၈} ဟုဖော်ပြထားသည်။

ပိဋကတ်ရေးအစီအရင်

ညောင်ရမ်းမင်းတို့၏လက်ထက် ပိဋကတ်ရေးအစီအရင်ကျင်းပပုံမှာ မင်းသစ်တစ်ပါးနန်းတက်လျှင် မြို့သိမ်း နန်းသိမ်းအခမ်းအနားပြုလုပ်ရသည်။ ထို့နောက် ပိဋကတ်သုံးပုံရေးစေခြင်းဖြစ်သည်။ ပိဋကတ်တော်များကိုရေးသားရာ၌ ရွှေမြို့တော်အနောက်တွင် တန်ဆောင်းသုံးရပ်ကိုဦးစွာ ဆောက်လုပ်ရသည်။ ပတ်လည်၌အရပ်ချပြီး အပြင်ပတ်လည်တွင်ရာဇမတ်ကာရသည်။ ထို့ပြင် ထီးဖြူ တံခွန်များကိုလည်း စိုက်ထူရပါသည်။

ပိဋကတ်တော်ရေး တန်ဆောင်းရှေ့တွင် မှူးကြီးမတ်ရာနေရာငါးသွယ်အတွက် ဒဝယ်ဆောင်၊ ကန်ဆောင်း နောက်၌မင်ချက်တဲတို့ကိုဆောက်လုပ်ရမြဲဖြစ်သည်။ မင်ချက်သည်အခါ လက်ရှိမင်း၏ ခမည်းတော် မှ်တော်တို့ ဝတ်ဆင်သောအဝတ်တန်ဆာအသုံးအဆောင်များကို မီးကျွမ်းမီးဖုတ်၍ မင်လုပ်ရပါသည်။ ထိုမင်ဖြင့်ပိဋကတ်အမှုထမ်းများသည် ပိဋကတ်တော်များကိုရေးသားကြသည်။ ဆရာတော်ကြီးများကကြီးကြပ်၍ စာတည်းပေးကြသည်။ ပိဋကတ်တော်စတင်ရေးသားသည့်နေ့မှ

၃၇။ သီရိဥဇနာ။ လောကဗျူဟာကျမ်း (ရန်ကုန်၊ မြန်မာရှေးဟောင်းစာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဌာနစိတ်၊ ၁၉၅၅) စာ-၈။
၃၈။ သီရိဥဇနာ။ လောကဗျူဟာကျမ်း (ရန်ကုန်၊ မြန်မာရှေးဟောင်းစာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဌာနစိတ်၊ ၁၉၅၅) စာ-၄။

စ၍ ရက်သတ္တပတ် ပတ်လည်အောင်ပွဲသဘင်ခုံခံရသည်။ ရေးပြီး ပိဋကတ်တော်များအား မဟာမြတ်မုနိဘုရားပိဋကတ်တိုက်တွင်ထားသည်။ ထို့နောက် မာန်အောင်ရတနာဘုရား ပိဋကတ်တိုက်သို့ရွှေ့ပြောင်းထားသည်။

ညောင်ရမ်းခေတ်၏အစဉ်အလာကောင်းများကို အလောင်းဘုရားသည် သိရှိသဘောပေါက်သော်လည်း နိုင်ငံတော်စည်းလုံးရေးနှင့် တည်တံ့ခိုင်မြဲရေးကိုသာ ဦးစားပေးဆောင်ရွက်နေရသဖြင့် တခြားဘာကိုမျှပြောပလောက်အောင်မလုပ်ဆောင်နိုင်ခဲ့ပေ။ မြေဒူးမင်းလက်ထက်ထိ ပြည်တွင်းပြည်ပစစ်ပွဲများကြောင့် ပိဋကတ်တိုက်ထူထောင်ရေးလုပ်ငန်းမှာ လစ်ဟာခဲ့လေသည်။ သားတော်စဉ်ကူးမင်းလက်ထက်၌လည်း နန်းတက်ကာလတိုတောင်း၍ လုပ်ရည်ကိုင်ရည်မဲ့သည်တို့ကြောင့် ကြားဟာခဲ့ရပြန်ပါသည်။

ဗဒုံမင်း (၁၇၈၂- ၁၈၁၉)

ဗဒုံမင်းခေါ် ဦးဝိုင်းခေါ် ဘိုးတော်ဘုရား (၁၇၈၂-၁၈၁၁) လက်ထက်မှအစပြု၍ မြန်မာစာပေနှင့်အတူ ပိဋကတ်တိုက်၏တိုးတက်ရာတိုးတက်ကြောင်းကို ကိုယ်တိုင်အရေးတယူ ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ပိဋကတ်တိုက်သည် အရေးပါသည့်အခန်းကဏ္ဍမှပါဝင်လာသည်။ နိုင်ငံနှင့် လူမျိုးကို ကိုယ်စားပြုသည့်ဌာနတစ်ခုဖြစ်လာသည်။ မင်းတစ်ပါးမြို့သစ်နန်းသစ်တည်လျှင် ပိဋကတ်တိုက်သည် မပါမဖြစ်အရေးပါဆုံး ခုနစ်ဌာနစာရင်းဝင်ခဲ့သည်။ ထိုခုနစ်ဌာနမှာ -

- (၁) ကျုံးတော်၊
- (၂) မြို့တော်၊
- (၃) နန်းတော်၊
- (၄) ရွှေကူတော်၊
- (၅) ကျောင်းတော်၊
- (၆) ပိဋကတ်တော်နှင့်
- (၇) ကန်တော် ဟူ၍ဖြစ်၏။

အမရပူရမြို့တော်သစ်ကို ဗဒုံမင်းတည်စဉ်၌လည်းကောင်း၊ ရတနာပုံနေပြည်တော်သစ်ကို မင်းတုန်းမင်းတည်စဉ်၌လည်းကောင်း ထိုခုနစ်ဌာနတို့ကို တစ်ချိန်တည်းပန္နက်ချပြီး တစ်ပြိုင်နက်တည်ဆောက်ခဲ့သည်။

“မြန်မာဘုရင်မင်းမြတ်ဖြစ်သော အမရပူရမြို့တည် နန်းတည်ဗဒုံမင်းတရားခေါ် ဘိုးတော်ဦးဝိုင်းသည် ကမ္ဘာပေါ်ရှိ ဘုရင်တကာတို့ထက်သာလွန်ပိုမိုသော စာပေပိဋကတ်တိုက်ကို စိုးပိုင်သောမင်းမြတ်ဖြစ်သည်။”^{၃၉}

အမရပူရကောင်းစားစဉ်အခါက မြန်မာဘုရင်၏ ပိဋကတ်တိုက်အခြေအနေကို နိုင်ငံခြား သားခရီးသွားပုဂ္ဂိုလ်များထဲမှ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ဖော်ပြထားသည့် ပထမဆုံးမှတ်တမ်းဖြစ်သည်။

ထို့အတူ ခရစ်နှစ် (၃) ရာစု၊ လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း ၁၇၀၀ ခန့်တွင် တရုတ်ဘုန်းတော်ကြီး နှစ်ပါးသည် မြန်မာနိုင်ငံစာပေကျမ်းဂန်များအကြောင်းကို တရုတ်ဘာသာဖြင့် မှတ်တမ်းတင်ထားခဲ့ ကြဖူးလေသည်။

“ပင်လယ်ရေပြင်ထဲရှိ ကျွန်းတစ်ကျွန်းပေါ်တွင် ပျူဘုရင်၏ရွှေမြို့တော်တည်ရှိ၏။ ဘုရင်မင်းမြတ်ကိုယ်တော်တိုင်က အိန္ဒိယကျမ်းဂန်စာပေကိုရေးသားပြုစုတတ်၏။ ငါတို့၏ကိုယ်တွေ့ မျက်မြင်ဖြစ်သောကျမ်းစာပေတစ်ဆူသည် စကားလုံးအရေအတွက်သုံးထောင်တို့နှင့်တကွဖြစ်၏။ ဘုရားလောင်းမင်းသား၏ရှေးဖြစ်ဟောင်းဖြစ်စဉ်တို့ ဆိုအပ်သော ဇာတ်နိပါတ်စာအုပ်ဖြစ်၏။ သုတ္တန်ဒေသနာတော်အပါအဝင်ဖြစ်၏။ ကုသိုလ်တရားအကြောင်းကို ရှည်လျားစွာဖော်ထုတ်ပြဆို ထားသော ကျမ်းဂန်စာပေဖြစ်၏။”^{၄၀}

ဗဒုံမင်းလက်ထက်၌ နိုင်ငံတော်အတွင်း သာသနာရေးကိစ္စရပ်များနှင့်စပ်လျဉ်း၍ သာသနာပြု ဆရာတော်ကြီးများကို ပိဋကတ်တိုက်တွင် တွေ့ဆုံဆွေးနွေးရန် (၃၀-၅-၁၇၈၃) နေ့စွဲနှင့် အမိန့် ထုတ်ပြန်ခဲ့ဖူးသည်။ တစ်နိုင်ငံနှင့် တစ်နိုင်ငံ သံတမန်ဆက်ဆံရာ၌ ကုန်းဘောင်မင်းတို့သည် စာပေ ကျမ်းဂန်တို့ကို လက်ဆောင်ပေးကြသည်။ ပမာအားဖြင့် ဗဒုံမင်းသည် မိုက်ကယ်ဆိုင်းအား ကျမ်းစာအုပ်တချို့လက်ဆောင်ပေးခဲ့ ဖူးလေသည်။ မင်းတုန်းမင်းကလည်း ဖယ်ရာနှင့် ပြောင်းတို့ကို မဟာရာဇဝင်တော်ကြီးနှင့် ဟိတောပဒေသကျမ်းတို့ကို လက်ဆောင်အဖြစ်ပေးခဲ့ဖူးသည်။ ဤနည်းဖြင့် ပိဋကတ်တိုက်များကိုသိဒ္ဓိ တင်ခဲ့ကြလေသည်။

ရတနာပုံ ပိဋကတ်တိုက်

ဗဒုံမင်းလက်ထက်၌ ရတနာပုံပိဋကတ်တိုက်သည် အထင်ရှားဆုံးဖြစ်သည်။ နိုင်ငံတော် ကိုယ်စားပြုသည့် ပိဋကတ်တိုက်ကြီးလည်းဖြစ်သည်။ အင်္ဂလိပ်သံအမတ် မိုက်ကယ်ဆိုင်းက -

၃၉။ SYMES, Michael. An Account of an Embassy to the Kingdom of Ava (Lon: G & W Nicol, 1800)

၄၀။ လူဖေဝင်း၊ ဦး။ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၆၆) စာ-၁၀။

“မြန်မာနိုင်ငံတော် ဘုရင်မင်းမြတ်ဖြစ်သော ဗဒုံမင်းသား ဘိုးတော်ဦးဝိုင်းသည် ဒနုဗြဲမြစ်ကမ်း မှ စီန (တရုတ်) ပြည်ကြီးအစွန်အဖျားတိုင်အောင် ကမ္ဘာတစ်ခွင်ရှိ ထီးဖြူဆောင်းချင်း မင်းအသီးသီး တို့၏ ပိဋကတ်တိုက်အဝဝတို့ထက် စာအုပ်များလှသော ပိဋကတ်တိုက်တော်ပိုင်ရှင်ဖြစ်၏” ဟု ဆိုပါသည်။

တည်နေရာ

ရွှေမြို့တော်နန်းမြို့၏အနောက်မြောက်တောင့်တွင် တည်ရှိသည်။ အုတ်အင်္ဂါတေဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်။ ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်အနီး၌ဖြစ်၏။

ပုံသဏ္ဍာန်

စတုရန်းပုံဖြစ်သည်။ လေးထောင့်စပ်စပ် စမြောင်ခန်းမကြီးကို စကြာပတ်လည်ဝန်းရံထား သော အဆောက်အဦပိဋကတ်တိုက်ဖြစ်သည်။

စီစဉ်ထားရှိပုံ

စာတိုက်သေတ္တာပေါင်း ၁၀၀ ကျော်ရှိသည်။ စနစ်တကျစီစဉ်ထားရှိသည်။ ဗဟိုခန်းမကြီးနှင့် ပတ်လည်ခန်းမထဲတွင် ယင်းစာတိုက်သေတ္တာများကို နံရံနှင့် ယှဉ်၍စီစဉ်ထားသည်။ သေတ္တာကြီးများ ကိုသစ်စေးသရိုးကိုင်ရွှေချကာမွမ်းမံထားသည်။ ပေစာထုပ်များကို အမျိုးအစားခွဲ၍ သေတ္တာများ၏ အဖုံးများပေါ်တွင် ရွှေစာလုံးတို့ဖြင့် မည်သည့်ကျမ်းစာ၊ စာပေများကိုထည့်သွင်းထားကြောင်း စာရင်း ပြုစုထားရှိသည်။

သာသနာရေးဆိုင်ရာကျမ်းများအပြင် ရာဇဝင်သမိုင်းတူရိယာ၊ တူရိယာဂီတဆိုင်ရာကျမ်း၊ ဆေးကျမ်း၊ ပန်းချီဆေးရေးကျမ်းနှင့် နန်းတွင်းပြဇာတ်အစုစုတို့ကို ပေရေးစာအနေနှင့် သိုမှီးသိမ်းဆည်း ထားရှိသည်။ ပေထုပ်များတွင် အတွဲအမှတ်၊ အခန်းအမှတ်တို့ကို နံပါတ်ရေးထိုးကာ စနစ်တကျ စီစဉ်ထားရှိသည်။ ရွှေမျဉ်းပေစာများ၊ ပေပုရပိုက်များအပြင် ဆင်စွယ်ချက်လွှာလက်ရေးလှစာများဖြင့် စာသား၏ဘေးနှစ်ဖက်၌ ရွှေဖြင့်ပြီးသောပန်းပွင့်၊ ပန်းငုံ၊ ပန်းခက်များဖြင့် မွမ်းမံခြေ၏သထားသည်ကို တွေ့ရှိရမည်ဖြစ်သည်။

ဒေါက်တာ ဘုချနင် (Buchanan) ၏မှတ်တမ်း

ဗဒုံမင်း၏ရတနာပုံပိဋကတ်တိုက်ကို ၁၈၀၂ ခုနှစ်တွင် မိုက်ကယ်ဆိုင်နှင့်အတူပါလာသည့် ဆရာဝန်ဒေါက်တာဘုချနင် Buchanan ကမှတ်တမ်းရေးခဲ့သည်။ ယင်းမှတ်တမ်းအပြည့်အစုံမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

“ပိဋကတ်တိုက် စမြောင်ခန်းမအပြင် စကြိုထဲ၌ ဘေးပတ်လည်ရွှေချထားသော စာတိုက် သေတ္တာပေါင်း ၁၀၀ ကျော်ရှိသည်။ ဟင်္သာပြဒါးသုတ်ပြီး စာရင်းမာတိကာကို ရွှေစာလုံးဖြင့်ရေးသား ထားသည်။ စာတိုက်ကြီးများသည် အလွန်ကြီးမား၍ ကျမ်းအပြည့်ရှိမည်ဆိုလျှင် ထောင်ပေါင်းများစွာ သောကျမ်းများရှိမည်။ ကျွန်ုပ်မြင်တွေ့ရသည့် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလောက်နှင့်ပင် လွန်စွာကြီးမား လှသည်။ ထို့ကြောင့် ဗဒုံမင်းသားအမြော်အမြင်နှင့် ပြည့်စုံပြီး ပညာဉာဏ်အင်မတန်ကြီးမားလှပေ သည်ဟူ၍ ချီးမွမ်းပြောဆိုခြင်းဖြစ်ဟန်တူပါသည်။”^{၄၁}

နန်းတွင်းပိဋကတ်တိုက်

ဗဒုံမင်းလက်ထက်၌ ရတနာပုံပိဋကတ်တိုက်ကြီးအပြင် နန်းတွင်းပိဋကတ်တိုက်လည်း ရှိသည်။ ဇေတဝန်ဆောင်တွင် တည်ရှိသည်။ ယင်းဇေတဝန်ဆောင်၌ နိုင်ငံခြားသံတမန်များကို တွေ့ဆုံလက်ခံသည်။ ဇေတဝန်ဆောင်၌ နန်းတွင်းပိဋကတ်တိုက်ထားရှိသည့် ဓလေ့ကို သီပေါမင်း လက်ထက်ထိတွေ့ရပါသည်။

ဘုန်းကြီးကျောင်းပိဋကတ်တိုက်

ဗဒုံမင်းလက်ထက်၌ နိုင်ငံတစ်ခုလုံးနှင့်ဆိုင်သည့် သာသနိကပိဋကတ်တိုက်နှင့် မင်းဧကရာဇ် နှင့် ဆိုင်သည့်နန်းတွင်းပိဋကတ်တိုက်များအပြင် ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်း ပိဋကတ်တိုက်များလည်း ရှိပါသည်။ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းပိဋကတ်တိုက်များနှင့် ပတ်သက်၍ ဒေါက်တာဘုချနှင့်က အောက်ပါအတိုင်း မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည်။

“ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုင်းတွင် ကျမ်းပြုများရှိသည်။ အတော်များပြားသည်။ ယင်းကျမ်းပြုများကို ရရှိရန်အတွက် ရဟန်းသံဃာတော်များက ရေးကူးကြရသည်။ ဒကာ၊ ဒကာမများအတွက် လက်ဆောင်အဖြစ်စွန့်လို၍ ရေးကူးကြသည်လည်းရှိသည်။ ကျမ်းစာထုပ်များကို မှန်စီရွှေချစာတိုက် ကြီးများနှင့် ထည့်သွင်း သိမ်းဆည်းထားပါသည်။”^{၄၂}

ဗဒုံမင်းသည် ကုန်းဘောင်မင်းဆက်များအနက် စာပေပညာဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရန်ထူးချွန်ပြောင် မြောက်စွာဆောင်ရွက်ခဲ့သူဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံအရပ်ရပ်၌ရှိသော ကျောက်စာများကို တစ်နေရာ

၄၁။ BUCHANAN, Francis. Dr; Report by Dr.F. Buchanan the British Parlaiment in 1795. (Lon:HMSO, 1795)

၄၂။ တိုးလှ။ ကုန်းဘောင်ခေတ် ပိဋကတ်တိုက်များ။ လူ့မိတ်ဆွေစာအုပ် (မန္တလေး၊ လူထုပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၃) စာ-၁၃၁။

တည်း၌ စုပေါင်းထားရှိသည်။ စာပေကျမ်းဂန်များကိုရှာဖွေစုဆောင်းရန်အတွက် ကျမ်းပြုအဖွဲ့များအား အိန္ဒိယနှင့် သီဟိုဠ်သို့ အကြိမ်ကြိမ်စေလွှတ်ခဲ့သည်။

သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ခု ကာထိတကျေးနဝဒီပ စသောအရပ်များမှ ရာပြတ်သီရိစန္ဒရတ်တွင် အမိန့်တော်နှင့်ဆောင်ယူခဲ့သည့် ဗေဒင်ကျမ်း၊ ဆေးကျမ်းနှင့် သဒ္ဒါ၊ ဆန်း၊ အလင်္ကာ၊ ပူရာဏ်ကျမ်း တတ်ကျမ်းအစုစု လောကီကျမ်းစောင် ၁၇၈၊ စက္ကူချပ်ရေ ၆၉၄၅ ချပ်တို့ကို စာပြန်ပုထိုးတို့နှင့် ဘင်္ဂါလီအက္ခရာကို မြန်မာအက္ခရာပုဂ္ဂိုလ်ထက်တင်ပြီးလျှင် ပိဋကတ်ရေးတို့ကိုပေးနှင့် ရေးသား၍ တည်းဖြတ်၍ပါရင်းမူစက္ကူစာနှင့်တကွ ပေးစာအင်္ဂါ ၁၂၆ အင်္ဂါ ၃ ရွက်ကိုရွှေလက်တော်သို့ သွင်းသည်။

၁၁၅၄ ခု၊ အဆောင်မြဲကာ ငသည်းတွင်အမိန့်တော်နှင့်အတူ ဆောင်ယူခဲ့သည့် ဗေဒင်ကျမ်း၊ ဆေးကျမ်းများနှင့် လောကီကျမ်းစောင် ၃၃၊ စက္ကူချပ်ရေ ၃၀၇၀ များကိုလည်း ယခင်နည်း ဘင်္ဂါလီအက္ခရာများကို မြန်မာအက္ခရာရေးသားတည်းဖြတ်ပြီးမှ ပါရင်းမူစက္ကူနှင့်တကွပေးစာ အင်္ဂါ ၁၀ ရွက်ကိုရွှေလက်တော်သွင်းသည်။

ရာပြတ်သီရိစန္ဒရတ်အဆောင်မြဲကာ ငသည်းတို့တွင်ပါသည့်နှစ်စုကျမ်းပေါင်းစောင် ၂၀၃၊ စက္ကူချပ်ရေ ၁၀၀၀၅၊ ပေးစာအင်္ဂါပေါင်း ၇၉၅ အင်္ဂါ ၁ ရွက်များကိုလည်း လက်ခံမြင့်မကြွင်းမကျန် စေရ၊ စာရင်းအသေအချာနှင့် အကုန်အဝင်သွင်းသည်။ မသွင်းကျန်စာမရှိပြီ။ ဘင်္ဂါလီအက္ခရာကို မြန်မာအက္ခရာနှင့် မပြန်သေးသည့်စာလည်းမရှိပြီ။ အနက်မြန်မာမှာလည်း ဆရာစွမ်းနိုင်ပါသမျှ ကြိုးစားအားထုတ်၍ သင်္သကရိုက်ကျမ်း ၁၅ စောင်၊ အင်္ဂါပေါင်း ၁၃၁ အင်္ဂါ ၁ ရွက်ဝန်ခံပြန် ၍သွင်းသည်။ နောက်ကိုလည်း အမိအဖွင့်ပြည့်စုံလျှင် အနက်မြန်မာပြန်ဆိုဦးမည်။ စေ့စပ်နှိုင်းယှဉ် လျက်ပင်ရှိသည်။ အခြင်းအရာများကိုလည်း လက်ထက်တော်တွင် သင်္သကရိုက်ကျမ်းအများ ရှိကြောင်းကိုပြောဆိုသည်။ ဗေဒင်ကျမ်းလက်ခံရှိသမျှကိုလည်း ကြည့်ရှုကြသည်။ အမိန့်တော်နှင့် အသီးသီးပေးအပ်ရဖူးသည်။ သီဟိုဠ်ရဟန်းတို့တွင်လည်း သီဟိုဠ်ဘာသာနှင့် ဆေးစာဗေဒစာများ သာပါသည်။ သင်္သကရိုက်ကျမ်းကြီးများမပါ။ ပါသမျှကိုပင်လည်းအသုံးတော်ဖြစ်လောက်လျှင် အသုံးတော်ရအောင်သီဟိုဠ်ရဟန်းတို့နှင့် ဆွေးနွေးသည်။^{၆၃}

အိန္ဒိယသို့စေလွှတ်သည့် မြန်မာကျမ်းစုအဖွဲ့များထဲ၌ ခမ်းနားထည်ဝါဆုံးနှင့် ကြီးကျယ်ဆုံး အဖွဲ့မှာ ဇေယျာကျော်ထင်ဦးဆောင်သောအဖွဲ့ဖြစ်သည်။ လူပေါင်း ၂၀၀ ကျော်ပါဝင်သည်။

၆၃။ မောင်းထောင်ဆရာတော်။ အမေးတော်ဖြေကျမ်း (မန္တလေး၊ ဆွေ၊ ၁၉၆၇) စာ ၆၈၆-၆၈၇။

ကျမ်းစုအဖွဲ့များ၏စွမ်းဆောင်မှုကြောင့် အိန္ဒိယမှ ရှေးဟောင်းကျမ်းပေါင်း ၂၅၃ ကျမ်း မြန်မာနိုင်ငံ သို့ရောက်ရှိခဲ့ပါသည်။

ကျမ်းအမျိုးအစားများကို အကြမ်းအားဖြင့်ခွဲရလျှင် ကဗျာလင်္ကာကျမ်း၊ ဆေးကျမ်း၊ ဆင်ကျမ်း၊ တတ်ကျမ်း၊ ဓမ္မသတ်ကျမ်း၊ ဗေဒင်ကျမ်း၊ ရှေ့ဖြစ်ကျမ်း၊ သဒ္ဒါကျမ်း၊ အကျင့်ဆိုင်ရာလောကနီတိကျမ်း၊ ဣတိဟာသကျမ်းနှင့် အိပ်မက်ကျမ်းတို့ဖြစ်သည်။ ဤကျမ်းကိုမြန်မာပြန်ဆိုပေးခဲ့သည်။ အင်္ဂါ ပေါင်း ၁၉၉ အင်္ဂါ ၈ ချပ်ရှိသည်။

မင်းတုန်းမင်း ပိဋကတ်တိုက်

မင်းတုန်းမင်းသည် မန္တလေးမြို့တည်၊ နန်းတည်၊ ပဉ္စမသင်္ဂါယနာတင်မင်းတရားကြီးဖြစ်သည်။ ပဒုမင်းကဲ့သို့ပင် စာပေပညာဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရန်နှင့် ပိဋကတ်တိုက်ကြီးများတိုးတက်ရန်အတွက် အားကြီးမာန်တက်ဆောင်ရွက်ခဲ့သူဖြစ်သည်။ မန္တလေးမြို့ကိုစတင်တည်ထောင်ရာတွင် အဆောက်အအုံ (၇) ဌာနကို သတ်မှတ်၍ တစ်ပြိုင်နက်ပန္နက်ချတည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ထို (၇) ဌာနတို့မှာ -

- (၁) မြို့
- (၂) ကျုံး
- (၃) စေတီယာ
- (၄) သိမ်
- (၅) ကျောင်း
- (၆) သုဓမ္မာ
- (၇) ရွှေစာပိဋကတ်တိုက် တို့ဖြစ်သည်။

ထိုအမှတ်အသားအတိုင်း

- (၁) နန်းမြို့ကြီး
- (၂) ကျုံးတော်
- (၃) မဟာလောက မာရဇိန်စေတီတော်
- (၄) ပဌာန်းတော်ရွှေသိမ်တော်
- (၅) အတုမရှိကျောင်းတော်

- (၆) သုဓမ္မာဇရုပ်
- (၇) ပိဋကတ်တိုက်တော်တို့ကို ပထမဆုံး တစ်ပြိုင်နက် ပန္နက်ရိုက်ပြီးတည်ဆောက်ခဲ့ပါသည်။

ပိဋကတ်တိုက်

မန္တလေးတော်ခြေရှိ သမ္ဗုဒ္ဓဘုရားတောင်ဘက်တွင်တည်ရှိသည်။ ၁၈၅၉ ခုနှစ်၊ မေလ ၂၂ ရက်နေ့တွင် အုတ်မြစ်ချသည်။ ၁၈၆၂ ခုနှစ်၊ မတ်လတွင်ပြီးစီးသည်။ တည်ဆောက်ရာတွင် ကြီးကြပ်ရသူမှာ ပန်းပဲဝန် ဦးမိုးဖြစ်သည်။

ပုံဏ္ဍာန်

လေးထောင့်ပုံသဏ္ဍာန်ဖြစ်သည်။ ကျွန်းသားများကိုဆင့်အဖြစ်အသုံးပြုကာ မြေအုတ်တို့ဖြင့်ဆောက်ထားသည်။ ပိဋကတ်တိုက်တော်ကို အုတ်တံတိုင်းဖြင့်ကာရံထားသည်။

မင်းတုန်းမင်း (၁၈၅၃-၁၈၇၈) လက်ထက်တွင် ဗဒုံမင်းလက်ထက်မှအစပြု၍ မင်းအဆက်ဆက် ရေးသားစုဆောင်းပြုစုပျိုးထောင်လာခဲ့သည့် ပိဋကတ်တော်များကို ဆင်တော်၊ ထမ်းစင်တော်၊ ဝေတော်တို့ပေါ်တင်၍ မန္တလေးတောင်ခြေရှိ ပိဋကတ်တိုက်သို့ပြောင်းရွှေ့သိမ်းဆည်းခဲ့သည်။ ထို့ပြင် မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်ရေးသားပြုစုခဲ့သည့် ကျမ်းစာထုပ်ပေါင်းသည် စာတိုက်သေတ္တာဖြင့်အလုံး ၂၀၀ ကျော်ရှိသည်။ ထိုပိဋကတ်တိုက်သည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံလုံးနှင့် ဆိုင်သော သာသနိက ပိဋကတ်တိုက်ဖြစ်သည်။ မင်းဧကရာဇ်များက ပိဋကတ်တိုက်ကြီးပွားတိုးတက်လာအောင် ဂရုတစိုက်ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသဖြင့် အရေးပါအရာရောက်ခဲ့သည်။ ပိဋကတ်တိုက်သည် စာပေပိဋကတ်ကျမ်းဂန်များကို သိုမှီးသိမ်းဆည်းရာသက်သက်မဟုတ်တော့ဘဲ သာသနာရေးရာ ကိစ္စရပ်များအား ထမ်းဆောင်ရသည့် ဗဟိုဌာနချုပ်သဖွယ်ဖြစ်လာသည်။

“ကောဇာသက္ကရာဇ် ၁၂၂၅ ခု၊ တပို့တွဲလ၊ အမရပူရမြို့ပိဋကတ်တိုက်ရှိ ပိဋကတ်တော်များကို ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက်၊ ဘကြီးတော်ဘုရားလက်ထက်၊ ခမည်းတော်ဘုရားလက်ထက်ဆောင်ယူသည့်နည်း ဝေတော်တင်ထမ်းစင်တော်များနှင့် စီစဉ်ခင်းကျင်းပြီးလျှင် အမြောက်သံကြားဝန်ကြီး၊ အတွင်းဝန် မှူးတော်မတ်တော်တို့ကြီးကြပ်ဆောင်ယူ၍ ရတနာပုံရွှေမြို့တော်မြောက်၊ မန္တလေးတောင်ခြေ ပိဋကတ်တိုက်တော်တွင် သွင်းထားရသည်။”^{၄၄}

၄၄။ ကန့်စစ်ကဲမင်း သင်ရာဇ် မန္တလေးရတနာပုံ မဟာရာဇဝင် (မန္တလေးတက်နေ့ဝင်းပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၆၉) စာ- ၁၂၀

ကုန်းဘောင်ခေတ်မြန်မာဘုရင်များ လက်ထက်တွင် ပိဋကတ်တော်ကြီးများသည် ဘုရင် မြတ်တို့၏အထူးအလေးပေးဆောင်ရွက်ခြင်းကို အထင်အရှားတွေ့ရှိရပေသည်။ မင်းတုန်းမင်း၏ ပိဋကတ်တိုက်သည် ပိဋကတ်တိုက်စိုး၊ မိုင်းခိုင်မြို့စား ခင်မ၊ မင်းဝန်ပိဋကတ်တော်အုပ် ဦးယံ၏ အစီအမံကြောင့် စနစ်တကျခေတ်မီလှပေသည်။ ဦးယံ၏ ပိဋကတ်သုံးပုံစာတမ်းခေါ် ပိဋကတ်တော် သမိုင်းကိုရေးသားရာတွင် ၁၈၈၈ ခုနှစ်တွင်ပြုစုပြီးလေသည်။ ကျမ်းပေါင်း ၂၀၄၇ ကျမ်းပါရှိသည့် ကျမ်းစာရင်းဖြစ်သည်။ ထိုစာရင်းတွင် ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာ၊ သဒ္ဒါ၊ အဘိဓာန်၊ ဆန်း၊ အလီကာ၊ ဝတ္ထု၊ ဆေး၊ ဓမ္မသတ်၊ ပျို့၊ ကဗျာ၊ လင်္ကာ၊ ရာဇဝင် စသည်ဖြင့် ပညာရပ်အမျိုးအစား ၃၆ မျိုးကိုလည်း ခွဲ၍ပြထားသည်။ ထို့ပြင် -

“မဟာဓမ္မဝိနိစ္ဆယစကားပြေဓမ္မသတ်ကျမ်းကြီးမှာ ပဏာမရှိခိုးကိုသာ ဂါထာဦးတက်၍ အရပ်ရပ် မနုမကျယ်တို့ကိုသွင်းကာ ရတနာပုံ ရကတိယမြို့တည်နန်းတည်နိဗ္ဗာန်ဆိပ်ဦး စေတီဒါ ယတဆင်ဖြူရှင်လက်ထက်မဟာရတနာပုံတိုက်စိုးချောင်းဦးဆယ်ရွာစား ရမ္မသီရိကျော်ထင် စီရင် သည်။”

စသည်ဖြင့်ဆိုင်ရာမှတ်စုကလေးများကိုထည့်သွင်းဖော်ပြထားရှိသည်။ သူ့ခေတ်သူ့အခါတွင် အသုံးဝင်လှသည့် စာရင်းတစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။

ပိဋကတ်တော်သမိုင်းပါကျမ်းစာရင်းအရ ကျမ်းပေါင်း ၂၀၄၇ ကျမ်းကို အမျိုးတူစုရာတွင် အောက်ပါအတိုင်းတွေ့ရှိရပါသည်။

ပိဋကတ်တော်ဆိုင်ရာ ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာတဏှာအစရှိသော ပါဠိဘာသာကျမ်း ပေါင်း ၄၀၀ နီးပါး၊ ပြန်မာပြန်နိဿယများသည် ၄၅၀ ကျော်၊ ပါဠိသဒ္ဒါပါဠိအဘိဓာန်နှင့် နိဿယများ သည် ၂၀၀ နီးပါး၊ ဆန်း၊ အလင်္ကာနှင့် နိဿယများသည် ၃၀ နီးပါး၊ ဝိဒတ်၊ ဗျာကဂုဏ်၊ ပူရာဏ်အစရှိ သောကျမ်း ၁၀၀ ကျော်၊ အိန္ဒိယနှင့် သီဟိုဠ်ဖြစ်ဆေးကျမ်းများသည် ၂၀၀ ကျော်၊ မြန်မာနိုင်ငံဖြစ် ဆေးကျမ်းသည် ၉၀ ကျော်၊ ဗေဒဆိုင်ရာကျမ်းပေါင်း ၅၀ ကျော်၊ ဓမ္မသတ်ဖြတ်ထုံးဆိုင်ရာကျမ်း ၄၀ ခန့်၊ ပါရာယနစက္ကူ၊ ရာဇောဝါဒဝတ္ထု၊ မဏိကုဏ္ဍလဝတ္ထု၊ သုဂဒ္ဒကထာ၊ မေတ္တာစာအစရှိသော ဝတ္ထုစကားပြေကျမ်းပေါင်း ၄၀ နီးပါးခန့်နှင့် ရသစာပေဟူယူဆသော အပ်ပျို့၊ လင်္ကာ၊ ဇချင်း၊ မော်ကွန်း၊ ရတု၊ ရကန်၊ အဲ၊ အန်၊ လူးတား တို့သည် ၃၀၀ ကျော်ရှိလေသည်။

“ဦးသံပြုစုသော ပိဋကတ်တော်သမိုင်းပါကျမ်းများသည် သီပေါမင်းလက်ထက်အထိ စုဆောင်းလာသောကျမ်းများဖြစ်သည်။ ထိုကျမ်းစာရင်း၌ နန်းတွင်းဖတ်စာစုမပါချေ။ လက်ထက် တော်ပြဇာတ်၊ မေတ္တာစာ၊ တရားစာ စာစုမပါသေးပေ။ တျာချင်း၊ အိုင်ချင်း၊ ဗုံကြီးသံ၊ ဒုံးချင်း၊ မှာတမ်း၊

တေးထပ်၊ ဘောလယ်၊ လေးဆစ် စသောတေးကဗျာစုမပါသေးပေ။ ပိဋကတ်တော်သမိုင်း၌ ထိုစာများမပါကြသေးခြင်းသည် ထိုစာတို့ကို နန်းတော်ပိဋကတ်တိုက်၌ မသိမ်းမဆည်းဘဲထားသေးသောကြောင့်လည်းဖြစ်တန်ရာသည်။ ထိုစာတို့ကို လက်ထက်တော်၌ အရပ်လေးမျက်နှာတွင် ဆောင်ရွက်ဆဲပြုနေကြသေးသောကြောင့်လည်းဖြစ်တန်ရာသည်။” ၄၅

ဟင်နရီယူ (Henry Yolo) ၏မှတ်တမ်း

ရတနာပုံနေပြည်တော်ကြီးကို မတည်ထောင်မီ အမရပူရ၌ နန်းစိုက်နေစဉ် မင်းတုန်းမင်းတရားထံသို့ ခရစ်နှစ် ၁၈၅၅ ခုနှစ်တွင် အင်္ဂလိပ်သံအမတ် ဆာအာသာဖယ်ရာ Sir Arthur Phayre ခေါင်းဆောင်သောသံအဖွဲ့ရောက်ခဲ့သည်။ မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးထံ အင်္ဂလိပ်သံရောက်မော်ကွန်းကို ရေးသားသူသည် ဟင်နရီယူဖြစ်သည်။ ၄၆

ထိုမှတ်တမ်းစာအုပ်ကြီးတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ တွေ့ရှိရသောစာအုပ်၊ စာတမ်း၊ စာပေ၊ ပုရပိုက်များ အကြောင်းကို ဆာအာသာဖယ်ရာက ဝေဖန်ထားသည့် ဝေဖန်ချက်မှန်သမျှအား ဖော်ပြထားသည်။ မြန်မာဘုရင် မင်းတုန်းမင်းတရားထံ အင်္ဂလိပ်သံမှူးအနေနှင့် ညီလာခံဝင်စဉ် မြန်မာမှုအနုပညာစာပေနှင့် ပတ်သက်၍ စကားစပ်မိကာ ဆွေးနွေးကြလေသည်။ မင်းတုန်းမင်းသည် ဆာအာသာဖယ်ရာကို နှစ်သက်တော်မူလှသဖြင့် ရွှေနန်းတော်ပိဋကတ်တော်တစ်စုံနှင့် ပေစာပုရပိုက်များကို ချီးမြှင့်ပေးသနားတော်မူသည်။ ယင်းတို့ကိုလန်ဒန်မြို့ရှိ အိန္ဒိယပြည်အုပ်ချုပ်မှုဆိုင်ရာ အတွင်းဝန်ရုံး ပိဋကတ်တိုက်၌ သိမ်းဆည်းထားသည်။ ဟာမန်အိုဒင်ဘတ် Herman Oldenberg ၏ စာအုပ်စာတမ်းစာရင်းအရ ပိဋကတ်တော်အစုံသည် ပေထုပ်အားဖြင့် ၂၉ ထုပ်ဖြစ်သည်။ ပိုးအဝတ်ဖြင့်ထုပ်ထား၍ သေတ္တာထဲ၌ ထည့်သွင်းထားရှိသည်။ ပေထုပ်တစ်ဆူစီတွင် ရေးကူးသောနှစ်ဖော်ပြထားသည်။ ကောဇာသက္ကရာဇ် ၁၂၀၂ ခု၊ ၁၂၀၃ ခုနှစ်တို့ဖြစ်၏။ ခရစ်နှစ် ၁၈၄၁ - ၄၂ ခုနှစ်ဖြစ်သည်။ မင်းတုန်းမင်းတရားကြီး၏လက်ဆောင်တော် ပိဋကတ်တော်မူသည် အခြားပိဋကတ်တော်များထက် ပိုမိုမှန်ကန်တိကျသော ပါဠိတော်မူဖြစ်သည်။ ယင်းပေထုပ် ၂၉ ထုပ်အနက် ၁ မှ ၅ အထိ ဝိနယပိဟကတ်၊ ၆ မှ ၂၁ အထိ သုတ္တပိဋကတ်၊ ၂၂ မှ ၂၉ အထိသည် အဘိဓမ္မာ ပိဋကတ် ဖြစ်လေသည်။ ၄၇

၄၅။ ဇော်ဂျီ၊ ၂၀ ရာစုနှစ် ခေတ်ဦးမြန်မာပေ၏ ထူးခြားချက်နှစ်ချက်၊ ရသစာပေအဖွင့် (ရန်ကုန်၊ ရသစာပေတိုက်၊ ၁၉၆၆) စာ- ၂၇၇-၃၄၆။
၄၆။ A narrative of the mission sent by the Gourernor General of India: to the count of Ava in 1855, with Noties of the country, government and people. (London: Smith Elder, 1858).
၄၇။ လူဖေဝင်း၊ ဦး။ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၆၆) စာ-၂၄-၂၅။

ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးကျောက်စာပိဋကတ်တိုက်

မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးသည် ပိဋကတ်တိုက်ကို ပေပုရပိုက်တို့နှင့် မတင်းတိမ်နိုင်ဘဲ မစုတ်နိုင်၊ မပဲ့နိုင်၊ ခြမစားနိုင်၊ မဆွေးနိုင်၊ မီးမလောင်နိုင်၊ မပျောက်နိုင်၊ မခိုးနိုင်သည့် ကျောက်ချပ် ပိဋကတ်တိုက်ကြီးကို နန်းသက် ၈ နှစ်ရောက်ချိန်တွင် ရှေးလာမည် မင်းမှ မလှူခဲ့ဖူးသည့် ကုသိုလ် အမှုတော်ကြီးတစ်ခုကိုပြုခဲ့လေသည်။

တည်နေရာ

မန္တလေး မြို့တည်နန်းတည် (၇) ဌာနစာရင်းဝင်သော မန္တလေးတောင်ခြေရင်းရှိ မဟာ လောကမာရဇိန်စေတီတော်ကြီးအတွင်းတည်ရှိသည်။ စေတီတော်ကြီး၏ပတ်လည်၌ မဟာရံတံတိုင်း သုံးထပ်အတွင်း ပိဋကတ်တော်ကျောက်စာများကို စိုက်ထူထားရှိသည်။

ပုံသဏ္ဍာန်အကျယ်အဝန်း

ပိဋကတ်တော်ကျောက်ချပ်များကို အုတ်အင်္ဂါတေဖြင့် ပြုလုပ်ထားသောပြာသာဒ်အတွင်း ထားရှိပါသည်။ စကျင်ကျောက်ဖြူများဖြင့်ပြုလုပ်ထားသည်။ ကျောက်စာချပ်ပေါင်း ၇၂၉ ချပ်ရှိသည်။ ၁၃ ဧကကျယ်သည်။ ကျောက်ချပ်တစ်ချပ်သည် အမြင့် ၅ ပေရှိသည်။ အကျယ် ၃ ပေခွဲရှိသည်။ ထု ၆ လက်မရှိသည်။ အမိုးအကာတို့ဖြင့် ခိုင်မာစွာတည်ရှိသည်။

စီစဉ်ထားရှိပုံ

- ကျောက်စာချပ်များကို မျိုးတူစု၍ခွဲခြားထားရှိသည်။ ပိဋကတ် ၃ ပုံပါဠိတော်များဖြစ်သည်။
- (၁) ဝိနည်းငါးကျမ်း ၁၁၁ ချပ်
- (၂) အဘိဓမ္မာခုနစ်ကျမ်း ၂၀၈ ချပ်
- (၃) နိကာယ်ငါးကျမ်း ၄၁၀ ချပ်
- သုတ်သုံးကျမ်း
- စုစုပေါင်း ၇၂၉ ချပ်ဖြစ်သည်။

ကုသိုလ်တော်ဘုရားကြီး၏မဟာရံတံတိုင်းအတွင်း၌ ၄၂ ချပ်၊ ဒုတိယမဟာရံတံတိုင်း အတွင်း၌ ၁၆၈ ချပ်၊ တတိယမဟာရံတံတိုင်းအတွင်း၌ ၇၁၉ ချပ်ထားရှိပါသည်။ ကျောက်စာတစ်ချပ် ကို သီဟိုဠ်စွယ်တော်ကြွပ်ပုံအုတ်ဂူပြာသာဒ်တစ်ခုစီအတွင်း မြေဝင်တစ်ထောင်စိုက်ထူ၍စီစဉ် ထားရှိသည်။ ကျောက်စာချပ်ရေ ၇၂၉ ချပ်ကို သက္ကရာဇ် ၁၂၃၀ ပြည့်၊ ကဆုန်လဆန်း ၁၄ ရက်နေ့

တွင်ပြီးပြည့်စုံသောကြောင့် ခုနစ်ဌာနအပါအဝင် မဟာလောကမာရဇိန်စေတီတော်တွင် တည်ထား
ခဲ့သည်။ စေတီတော်၏ ပဏာမ မဟာရုံအတွင်းတံတိုင်းပတ်လည်အုတ်ပြာသာဒ်ဂူတည်လုပ်၍
ကျောက်ချပ်ရေ ၄၂၊ ဒုတိယမဟာရုံအတွင်း ပြာသာဒ်ဂူတည်၍ ကျောက်ချပ်ရေ ၁၆၈၊ တတိယ
မဟာရုံအတွင်းအုတ်ပြာသာဒ်ဂူတည်၍ကျောက်ချပ်ရေ ၅၁၉ ဤသို့အုတ်ပြာသာဒ်ဂူတစ်ခုလျှင်
ကျောက်စာတော်တစ်ဆူကျစီစိုက်ဆောက် သွင်းထားကိုးကွယ်တော်မူသည်။^{၄၈}

“ပိဋကတ်သုံးပုံကို ဝင်းသုံးဝင်းထဲတွင်ဖြည့်ပြီး စိုက်ထူထားလေသည်။ အပြင်သုံးဝင်းမှာ
သုတ္တန္တပိဋက၊ အလယ်မှာ အဘိဓမ္မပိဋက၊ အတွင်းဆုံးမှာ ဝိနယပိဋကများဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင်
အတိအကျပိုင်းခြားထားခြင်းမဟုတ်ချေ။ သတ်မှတ်ထားသည့် ဝင်းကကျော်ပြီးတစ်ဖက်သို့
ကူးသွားသည်မျိုးလည်းရှိပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ အပြင်ဝင်းထဲ၌ အဘိဓမ္မာကျောက်ပြားတစ်ချို့
ရှိနေပြီး၊ အလယ်ဝင်းထဲ၌လည်း ဝိနည်းကျောက်ပြားအချို့ကိုတွေ့နိုင်လေသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံနှင့်
အတူမိလိန္ဒပဉ္စဂူဟိတောပဒေသနှင့် စနတ္တိကျမ်းများကိုအပြင်ဝင်းမှာစိုက်ထူထားလေသည်။”^{၄၉}

ဤကျောက်ချပ်ရေ ပိဋကတ်တော်ကြီးကို စာပေလိုက်စားသူ ပိဋကတ်တိုက်ဗဟုသုတရှာမှီး
သူ၊ စာပေစုဆောင်းသိုမှီးသူ၊ စာပေဝါသနာပါသူတိုင်းမအံ့ဩ၊ မချီးမွမ်းဘဲမနေနိုင်။ နိုင်ငံခြားသား
ခရီးသည်အများပင် တအံ့တဩဖြစ်ကြရ၍ မိမိတို့၏ခရီးစဉ်မှတ်တမ်းစာအုပ်များတွင် ဤ
ကုသိုလ်တော်ကျောက်စာရေး ပိဋကတ်တိုက်၏အံ့ဩဖွယ်သရဲကိုရေးမှတ်ကာ မြန်မာပြည်ကြီးကို
ဂုဏ်တင်ပေးကြရလေသည်။

“မန္တလေးမြို့တွင် အထူးဆန်းဆုံးသောအရာဝတ္ထုသည် ကုသိုလ်တော်ဖြစ်၏။ ဤ
ကုသိုလ်တော်ရင်ပြင်၌ ဗုဒ္ဓဓမ္မကိုကျောက်ထက်အက္ခရာတင်ထား၏။ ကမ္ဘာပေါ်တွင်အကြီးမားဆုံး
သောဓမ္မကျမ်းစာအုပ်ဖြစ်လေသည်။”^{၅၀}

ပထမ မဟာရုံတံတိုင်းအတွင်း အင်္ဂါထောင်၌ ပိဋကတ်သုံးပုံပိဋတော်များကို ကျောက်ထက်
အက္ခရာတင်သည့်အကြောင်း တံတိုင်းမော်ကွန်းနိဂုံးကျောက်စာကြီးတစ်ချပ် ရေးထိုးစိုက်ထူထား
သည်။ ကျောက်စာပေါင်း ၇၃၀ ပေဖြစ်သည်။ စာရင်းမပါသော နောက်ထိုးကျောက်စာ ၃၃
ချပ်ရှိသည်။ ယင်းတို့မှာ ပထမတံတိုင်းအတွင်း တနင်္ဂနွေထောင်မှာတည်ရှိသည်။

၄၈။ ရွှေကိုင်းသာ။ နှစ်တစ်ရာပြည့်မန္တလေး(မန္တလေး၊ ကြီးပွားရေးပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၃၅၉) စာ ၂၃၈။
၄၉။ သန်းထွန်း။ ဒေါက်တာ နယ်လှရာဇဝင်၊ တတိယတွဲ (ရန်ကုန်နံ့သာတိုက်၊ ၁၉၆၉) စာ ၄၁၁- ၄၁၃။
၅၀။ V.O Scott O' Connor Mandalay and other Cries of the Past in Barma.
(London: Hutchinson, 1907) P.48.

၁၂၈၃ ခုနှစ်တွင် ဝက်မစွတ်ဝန်ထောက်သည် မင်းဘုန်းမင်းတရားကြီး၏ အလှူတော် ကုန်ငွေကို စာရင်းတင်ကာ ၂၂ ကုဋေ ၆ သန်းရှိသည်ဟူ၍ ဂူကြီးတစ်ခုအတွင်း အလှူတော် ကျောက်စာ ၃ ချပ်ကိုစိုက်ထူထားသည်။

ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီး

“စာတစ်အုပ် ကြီးလှိုက်တာဆိုရင် ဘယ်လောက်ကြီးအထိကြီးတာကိုမြင်ဖူးပါသလဲလို့ မေးရင် ဒီကကျွန်မတို့ခိတ်ဆွေတွေဖြင့် ဘယ်လိုဖြေကြမယ်မသိဘူး။ ကျွန်မတွေဖူးတဲ့စာအုပ်ကြီး ကဖြင့်ကြီးလှိုက်သမှုသူစာရွက်တစ်ရွက်ဟာ အနံ့ ၃ ပေခွဲ၊ အလျား ၅ပေရှိပြီး စာရွက်တစ်ရွက်ရဲ့ထူက ၅လက်မ ၆လက်မရှိတာမို့ စာမျက်နှာ ၁၄၆၀ ရှိတဲ့စာရွက် ၇၃၀ ကို ထပ်မထားနိုင်ဘူး။ ထပ်ထား လိုက်ရင်အထပ် ၂၀ ရှိတဲ့မိုးထိတိုက်တစ်လုံးလောက်မြင့်နေမှာမို့ မြေဒဏ် ၁၃ ဒဏ်ကျယ်ဝန်းတဲ့ လေးထောင့်စပ်စပ်မြေကွက်ကြီးထဲမှာ တစ်ရွက်စီစိုက်ထူထားရပါတယ်။”

စာရွက်ကြီး ကြီးတာကတော့ဟုတ်ပါပြီ ဒါလောက်ကြီးတဲ့စာရွက်ပေါ်မှာဧရာမစာလုံးကြီး တွေနဲ့စာတွေကျဲကျဲရေးထားတာမျိုးလားလို့မေးရင် မဟုတ်ပါဘူး။ ဒီစာရွက် ၇၃၀၊ စာမျက်နှာ ၁၄၆၀ ပေါ်မှာရှိတဲ့စာကို စာအုပ်ရိုက်လိုက်တော့ ဂရိတ်ပရိုင်မာစာလုံးနဲ့ ရိုင်ရယ် ၄ချိုးဆိုက် စက္ကူပေါ်မှာ စာမျက်နှာ ၄၀၀ တစ်ပိုက်မှာရှိတဲ့ စာအုပ်ကြီးပေါင်း ၃၈ အုပ်ထွက်ရှိပြီး ဒီစာရွက်တွေကို တစ်ချိန်က သံဃာ ၂၄၀၀ နေမနား ညမနားအသံမစဲဘဲနဲ့ ရွတ်ဖတ်တဲ့အခါ ၅လ ၃ရက်ကြာမှပြီးဆုံးသွားခဲ့ဖူး ပါတယ်။ ဒါကြောင့် လူတစ်ယောက် နေ့ ၈နာရီမရပ်မနားတမ်း နေ့တိုင်းမှန်မှန်ဖတ်သွားနိုင်တယ် ဆိုရင်ဖြင့် ၁ နှစ်နဲ့ ၃ လလောက်ဖတ်ရမယ့်စာအုပ်ကြီးဖြစ်ပါတယ်။

ဒေါ်အမာပြောတာဟုတ်ပါ့မလား။ ဘယ်မလဲဒီစာအုပ်ကြီးဆိုတာက တကယ်ပဲဆိုရင် ဖြင့် ဒီစာအုပ်ကြီးဟာ ကမ္ဘာပေါ်မှာအကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီးဖြစ်နေမှာပေါ့ မေးချင်ကောင်းမေးချင်ကြပါ လိမ့်မယ်။ ဒီလိုမေးလာကြရင်ဟုတ်ပါတယ်။ ဒီစာအုပ်ကြီးဟာ ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီးပါ။ ဒီစာအုပ်ကြီးရှိတဲ့နေရာကတော့ လူဦးရေအများဆုံးရှိတဲ့ တရုတ်ပြည်ကြီးမှာလည်းမဟုတ်ပါဘူး။ ကျောက်ရုပ်ကြီးဧရာမတွေ ပစ်ရမစ်ခေါ်တဲ့ ကျောက်စေတီကြီးတွေရှိတဲ့အီဂျစ်ပြည်မှာလည်း မဟုတ်ဖူး။ ကျောက်မဏ္ဍပ်၊ ကျောက်အားကစားဗိမာန်ကြီးတွေရှိတဲ့ ရောမတိုင်းမှာလည်းမဟုတ်ပါဖူး။ ဒီကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီး ကျွန်မတို့မြန်မာပြည်မှာပဲရှိတယ်။ ကျွန်မတို့မြန်မာပြည်က ဒီမန္တလေးမြို့မှာပဲရှိပါတယ်။ မန္တလေးတောင်ခြေက “မဟာလောကမာရဇိန်” လို့ဘွဲ့တပ်တဲ့ မင်းဘုန်းမင်းကြီးရဲ့ကုသိုလ်တော်ဘုရားကြီးထဲမှာ ဒီကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီးရှိပါတယ်”^{၅၅} ဟူ၍

၅၅။ အမာ၊ ဒေါ် (လူထု)။ ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီး (မန္တလေး၊ လူထုပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၃) စာ ၃၆-၃၇။

လူထုဒေါ်အမာက အကျယ်တဝင့်ရေးသားထားသည်။

ရန်သူမျိုးငါးပါးတို့၏ ဘေးရန်မှကင်းဝေးစေရေးအလို့ငှာ ရည်မျှော်၌ ထွင်းထုထားသော ကျောက်စာပိဋကတ်တိုက်ကြီးသည်ကာကမ္ဘာ့အကြီးမားဆုံးသော ရည်ညွှန်းကိုးတားရာဖြစ်သည့် ဓမ္မကျမ်းစာအုပ်ကြီးပင်ဖြစ်ပါသည်။ ကမ္ဘာ့ပေါ်၌ အကြီးမားဆုံးသော ရည်ညွှန်းကိုးကားထားရာ ဖြစ်သည့် ဓမ္မကျမ်းစာ စာအုပ်ကြီးဖြစ်ပင်ဖြစ်ပါသည်။ ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးပိဋကတ်တိုက်ကြီး တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။ အများပြည်သူတို့အတွက် တာဝန်အရ ဖွင့်လှစ်ထားရှိသည် ပြည်သူပိဋကတ် တိုက်ကြီးပင်ဖြစ်ပေသည်။

ညောင်ရမ်းမင်းသားပိဋကတ်တိုက်

မင်းတုန်းမင်းကြီးမကျန်းမမာဖြစ်စဉ် သီပေါမင်းသားကိုနန်းတင်ရန်ကြံစည်မှု၌မင်းသား အမြောက်အမြားအဖမ်းခံအသတ်ခံရရှာသည်။ ထိုစဉ်က မန္တလေးရတနာပုံနေပြည်တော်တွင် ဗြိတိသျှသံရုံးဝန်ထောက် ဂျိမ်းအေကိုလဖတ်၏ အကူအညီဖြင့် ညောင်ရမ်းမင်းသားသည် သေဘေးမှ လွတ်မြောက်ခဲ့၏။ မန္တလေးရတနာပုံနေပြည်တော်မှ အောက်မြန်မာပြည် ရန်ကုန်မြို့သို့ဘေးရန် ကင်းစွာရောက်ရှိခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ညောင်ရမ်းမင်းသားပိုင် ပိဋကတ်တိုက်တစ်ခုလုံးသည်လည်း အင်္ဂလန်ပြည်သို့ရောက်သွားခဲ့သည်။ လန်ဒန်မြို့ရှိဗြိတိသျှပြတိုက်၌ အရှေ့တိုင်းဆိုင်ရာ စာပေအခန်း ရှိ ကတ်တလောက်တစ်ခုတွင် ဗြိတိသျှအမတ်ဂျိမ်းကိုလဖတ်၏ ကမ္ပည်းစာ၌ အောက်ပါအတိုင်း ရေးထိုးထားသည်။

“ဤစာအုပ်ကတ်တလောက်စာရင်းတစ်ခုသည် ညောင်ရမ်းမင်းသား၏ ပိဋကတ်တိုက် စာအုပ်များ၊ ပေပုရပိုက်အဆူဆူများ၏စာရင်းဖြစ်ပါသည်။ ခရစ်နှစ် ၁၈၇၈ ခုနှစ်တွင် ကျွန်တော် ကိုလဖတ်ထံမှတစ်ဆင့်သယ်ယူသွားသည့် ပိဋကတ်တိုက်စာအုပ်၊ ပေပုရပိုက်အဆူဆူများဖြစ်ချေ သည်။ အထက်မြန်မာပြည်မန္တလေးမြို့ရှိဗြိတိသျှသံရုံးမှ ကျွန်တော်ကိုလဖတ်၏အကူအညီအရိပ် အာဝါသဖြင့် ညောင်ရမ်းမင်းသားနန်းတော်အတွင်းရေး ဘေးရန်မှလွတ်မြောက်ကာ မန္တလေးမှ ထွက်ခွာခွင့်ကိုရသောအခါတွင် ကျွန်တော်၏လက်တွင်းသို့ရောက်လာသောပိဋကတ်တိုက်စာအုပ်၊ ပေပုရပိုက်များဖြစ်ပါသတည်း။” ၅၂

ညောင်ရမ်းမင်းသားသည် ကာလကတ္တား၌ ၁၈၈၅ ခု နှစ်ဦးပိုင်းတွင်ကွယ်လွန်ခဲ့သည်။^{၅၃} ညောင်ရမ်းမင်းသား၏ပိဋကတ်တိုက်ရှိစာမူ၊ စာထုပ်၊ ပေပုရပိုက်များသည် နိုင်ငံရပ်ခြားတိုင်းပြည်မှာ

၅၂။ လူဖေဝင်း၊ ဦး။ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၆၆) စာ၊ ၂၈-၂၉။
၅၃။ တိုက်စိုး။ မင်းနှင့် စာဆို (ရန်ကုန်၊ အလိမ္မာစာပေ) စာ-၅၀။

ထက် အမိမြန်မာပြည်၌ရှိနေမည်ဆိုလျှင် မြန်မာနိုင်ငံသုတေသီများအတွက် အဖိုးမဖြတ်နိုင်ဖွယ်ရာ ရည်ညွှန်းစာများပင် ဖြစ်မည်ထင်ပါသည်။

သီပေါမင်း ပိဋကတ်တိုက်

မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးနတ်ရွာစံသောအခါ အရိုက်အရာကို သားတော်သီပေါမင်းက ဆက်ခံခဲ့သည်။ သီပေါမင်း (၁၈၇၈-၁၈၈၅) သည် ကုန်းဘောင်မင်းဆက်၏နောက်ဆုံးမင်းဆက်ဖြစ် သည်။ ခမည်းတော် ပဉ္စမ သင်္ဂါယနာတင် ဘုရင်မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးထံမှ ထီးမွန်နန်းမွေကိုသာ မက ပိဋကတ်တိုက်တော်ကြီးတည်း ဟူသော ဓမ္မစေတီပညာဘဏ်တိုက်က အမွေကိုလည်း ရလိုက် လေသည်။^{၇၄}

မန္တလေး မြို့တည်နန်းတည်မင်းတုန်းမင်းတရားကြီး၏ကောင်းမှုဖြစ်သော မန္တလေး တောင်ခြေ ပိဋကတ်တိုက်သည် မင်းအဆက်ဆက်လှူသော စာပေများသို့မှီးထားသည့် ပိဋကတ်တိုက် ဖြစ်သည်။ ထိုပိဋကတ်တိုက်တွင် ရှေးမင်းအဆက်ဆက်လှူသောကျမ်းများကို အပြင်ဘက်၊ မင်းတုန်းမင်း၏ ကုသိုလ်ကိုမူ အတွင်းမှာထားလေသည်။ သီပေါမင်း၏ကုသိုလ်သည် အတွင်းဘက် အကျဆုံး အလယ် မှာထားလေသည်။ ခရစ်နှစ် ၁၈၈၆ ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ ၇ ရက်နေ့တွင် ထိုပိဋကတ်တိုက်၌ စာတိုက်သေတ္တာ ၂၀ ကျော်သာကျန်ရှိပါတော့သည်။ သီဟိုဠ်က ပေစာများလည်း ရှိပေသည်။ အချို့ သော ပေစာများမှာ ရှေးလက်ရေးဖြင့် ပေပေါ်တွင်မင်ဖြင့် ရေးသားသောပေစာများ ဖြစ်လေသည်။ မန္တလေးခေတ်မတိုင်မီ နှစ်အတန်ကြာက ရေးသားထားသော ပေစာပေများဖြစ်သည်။ ပိဋကတ်တော်များကို သူ့အစိတ်အပိုင်းနှင့်သူ ခွဲပြီးထည့်ထားလေသည်။ စာတိုက်များမှာ ရွှေချထား သော စာတိုက်များဖြစ်လေသည်။ ထိုအချိန်၌မူ ရွှေရောင်များ မှေးမိန်လျက်ရှိနေချေပြီ။ လက်ရာ မြောက်၍ အဖိုးထိုက်တန်လှသော ယင်းစာတိုက်များကို ၁၈၈၅ ခုနှစ် ကုန်ပိုင်းလောက်တွင် ဓားပြ လူဆိုးများလာရောက်လုယက်ယူဆောင်သွားကြလေသည်။^{၇၅}

ကုန်းဘောင်ခေတ်နောက်ပိုင်း မြန်မာမင်းများလက်ထက် ဘုရင်နှင့်သက်ဆိုင်သော စာတိုက်များမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

- (က) ရွှေတိုက်
- (ခ) အချုပ်တိုက်

၅၄။ လူဖေဝင်း၊ ဦး။ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ (ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၆၆) စာ-၂၉။
 ၅၅။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ။ နယ်လှည့်ရာဇဝင် ဒုတိယနှင့် တတိယ (ရန်ကုန်၊ ပေဖူးလွှာစာပေ၊ ၁၉၆၈) စာ- ၄၂၁-၄၂၂။

- (ဂ) ပုဆိုးတိုက်
- (ဃ) ဝေါတိုက်
- (င) ကွမ်းသီးတိုက်
- (စ) မီးသွေးတိုက်
- (ဆ) မင်းခမ်းတိုက်
- (ဇ) အတွင်း ပိဋကတ်တိုက် တို့ဖြစ်မည်။

နိုင်ငံနှင့်သက်ဆိုင်သော တိုက်များမှာ -

- (က) လက်နက်တိုက်
- (ခ) ကလောင်းမောင်းတိုက်
- (ဂ) စာရင်းတိုက်
- (ဃ) ပြင်ပ ပိဋကတ်တိုက်
- (င) သံတိုက်
- (စ) ကြေးတိုက်
- (ဆ) လက်ဆောင်ယူတိုက်
- (ဇ) ဒင်္ဂါးတိုက်^{၅၆} တို့ဖြစ်သည်။

ပိဋကတ်အုပ်အရာရှိ၊

ပိဋကတ်တိုက်စိုး၊

အတွင်းပိဋကတ်တိုက်၊

အပြင် ပိဋကတ်တိုက်၊

လွှတ်တော်၊

မြဲတိုက်တော်၊

၅၆။ သန်းထွန်း။ ဒေါက်တာ။ နယ်လှည့်ရာဇဝင် ဒုတိယတွဲနှင့်တတွဲ (ရန်ကုန်၊ ပေဖူးလွှာစာပေ၊ ၁၉၆၈) စာ- ၄၂၁-၄၂၂။

အင်းတော်၊

သာသနာပိုင်ဆရာတော်၊

သုဓမ္မာဆရာတော်၊

တံဆိပ်ရဆရာတော်၊

မန္တလေးတောင်ခြေ ပိဋကတ်တိုက်သည် မင်းတုန်းမင်းတရားနှင့် သားတော် မာရ်အောင် ရတနာစေတီတော်ဒါယကာ သီပေါမင်းလက်ထက်တွင် ထင်ရှားခဲ့ပေသည်။ သို့ရာတွင် ဤ ပိဋကတ်တိုက်တော်သည် ခုနစ်ဌာနအပါအဝင်ဖြစ်သော သိမ်တော်၊ သုဓမ္မာဇရပ်တော်တို့နှင့် အတူ စစ်မဖြစ်မီနှင့် စစ်ကြီးအတွင်းကပျက်စီးပျောက်ကွယ်ခဲ့ပြီဖြစ်၍ ယခုအခါ မတွေ့မြင်နိုင်တော့ပေ။^{၅၇}

မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးကျောက်ထက်အက္ခရာတင်စဉ်က ကျောက်ထွင်းအက္ခရာများကို ရွှေမင်များကပ်၍ရေးစေခဲ့သည်။ ထိုရွှေစာလုံးများသည် နှစ်အတန်ကြာသောအခါ ပွန်းပဲ့ကုန်သည်။ ၎င်းတို့ကို သီပေါမင်း ပထမဆုံးအကြိမ်ရွှေမင်ကပ်စေပါသည်။ ပထမဆုံးနှင့် နောက်ဆုံးအကြိမ် ရွှေမင်ကပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ယခုအခါ ထိုပိဋကတ်ကျောက်စာများ၏သက်တမ်းမှာနှစ်ပေါင်း ၁၂၇ နှစ်ရှိပြီဖြစ်သည်။

ဖခင်ဘုရင်ကြီးလူ့ဒါန်းခဲ့သည့် ကုသိုလ်တော်တစ်ရပ်ကို သားရှင်ဘုရင်ကဆက်လက် လူ့ဒါန်းတာမျိုးသည် မထူးဆန်းသော်လည်း သီပေါဘုရင်လက်ထက်၌ မြန်မာ တို့သူ့ကျွန်ဘဝ ရောက်၍ မြန်မာမင်းဆက်ပျက်သုဉ်းချိန်ဝယ် တိုင်းသူပြည်သားတို့သည်လည်း ဖြစ်သည့်နည်းဖြင့် ကျောက်စာတော်များကို ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းကြပုံမှာ အလွန်ပင်စိတ်ဝင်စားစရာ ကောင်းလှ ပေသည်။

မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်၌ စက်မှုလုပ်ငန်းများစတင်ထူထောင်ရင်း နန်းတွင်းပုံနှိပ်စက်ရုံ တစ်ခုကိုလည်း ထူထောင်နိုင်ခဲ့ပါသည်။ သားတော်သီပေါမင်းလက်ထက်သို့ရောက်သောအခါ စာပုံနှိပ်စက်ကို မြောက်ဥယျာဉ်တော်မှ လွှတ်တော်ရှေ့သို့ရွှေ့ခဲ့သည်။ နန်းစံသက် (၇) နှစ်ကာလ အတွင်း စာအုပ်တချို့ကိုပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ် မင်းတုန်းမင်း၊ သီပေါတို့ လက်ထက် ရတနာပုံခေတ် ပိဋကတ်တိုက်များ၌ ရှေးတုန်းကရှိခဲ့သည့် ပေ၊ ပုရပိုက်များသာမက ပုံနှိပ် ကျမ်းစာအုပ်များပါရှိခဲ့ပါသည်။ သီပေါမင်းလက်ထက်တွင် ပြည်တွင်း၊ ပြည်ပ အန္တရာယ်အမျိုးမျိုးဖြင့် ရင်ဆိုင်ခဲ့ရရှာလေသည်။ ထို့ကြောင့် သာသနာ၊ ဘာသာစာပေဖြစ်ထွန်းတိုးတက်ရန် ဆောင်ရွက်

၅၇။ နှစ်တစ်ရာပြည့် မန္တလေး၊ စာ - ၃၄၂။

နိုင်ခြင်းမရှိခဲ့ပေ။ အကယ်၍ တိုင်းပြည်အေးချမ်းသာယာပြီး ပြည်တွင်းပြည်ပအန္တရာယ်များမရှိခဲ့ပါမူ စာပေပိဋကတ်ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေး၌ သီပေါမင်းသည် ထူးထူးခြားခြားဆောင်ရွက်နိုင်လိမ့်မည်ထင်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် သီပေါမင်းကိုယ်တော်တိုင်ကပင် စာပေပိဋကတ်တတ်ကျွမ်းပြီး ရဟန်းဘဝနှင့် ပထမပြန်အောင်မြင်ခဲ့သူဖြစ်လေသည်။ ထိုအခြေအနေထဲမှပင် နန်းရပြီး ၁၅ ရက်အကြာ ၁၈၇၈ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ ၁၆ ရက်နေ့တွင် ပိဋကတ်တော်များရေးသားရန် အမိန့်တော်ပြန်ခဲ့သည်အတွက် ရွှေစာ၊ ငွေစာ၊ ကညစ်ရေးစာတို့ကို ရေးသားခဲ့ကြလေသည်။ မြန်မာ့သမိုင်း၌နောက်ဆုံးအကြိမ် မှတ်တမ်းတင်ရေးသားခဲ့ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

ပိဋကတ်ရေးအမှုထမ်း

ဗဒုံမင်းလက်ထက်မှစ၍ ကုန်းဘောင်းမင်းတို့သည် ခမ်းနားကြီးကျယ်သော ပိဋကတ်တိုက်ကြီးများကို တည်ဆောက်ရာ၌ ပိဋကတ်ရေးအမှုထမ်းတို့၏ ဆောင်ရွက်ချက်သည် အရေးပါလှသည်။ ပိဋကတ်အမှုထမ်းများ၌ အစု၊ အနု၊ အရင့် ဟူ၍ရှိသည်။ ပိဋကတ်အစုအမှုထမ်းများမှာ -

- (၁) ကညစ်ရေးအမှုထမ်း
- (၂) ပေလုပ်အမှုထမ်း
- (၃) မင်ရေးအမှုထမ်း
- (၄) မျဉ်းကိုင်အမှုထမ်း
- (၅) ရွှေရေးအမှုထမ်း တို့ဖြစ်သည်။

၎င်းတို့ကို စီမံအုပ်ချုပ်သည့် အကြပ်သွေးသောက်ကြီး စသည်ဖြင့် ခန့်ထားသည်။ ထို့အပြင် ပိဋကတ်တိုက်ဆိုင်ရာ စာထောက်၊ တိုက်ခေါင်း၊ ပိဋကတ်တိုက်စိုး၊ ပိဋကတ်တော်အုပ်နှင့် အစုရေးဟူ၍ ရှိသည်။

ပိဋကတ်အစုအမှုထမ်းများသည် ပိဋကတ်တော်ဆိုင်ရာတို့ကိုသာ စွဲစွဲမြဲမြဲထမ်းဆောင်ကြရသည်။ ၎င်းတို့ကိုအခြားရွှေ့ပြောင်း ခန့်ထားနိုင်ခြင်းမရှိပေ။ ပိဋကတ်ရေးလူ ၁၀၀ တွင် အကြီးအအုပ် ၈ ဦး၊ ပေလုပ် ၅၀ တွင် အကြီးအုပ် ၄ ဦးနှင့် ပိဋကတ်ရေး ၁၀၈ ဦးတွင် အသည် ၇၄ ဦး၊ မြင်းစု ၂ ဦး၊ ရွှေစု ၃ ဦး၊ ထိုးသန်းတံခါးစု ၃ ဦး၊ မြေနန်းစု ၁ ဦး၊ အသီးသီးပါဝင်သည်။

ပေလုပ် ၅၄ ဦး၌အသည် ၄၃ ဦးနှင့် မြင်းစု ၁၀ ဦးပါဝင်သည်။ ပိဋကတ်ရေးအမှုထမ်းများသည် တစ်ယောက်တစ်နေရာစီ အကွဲကွဲအပြားပြားမနေကြရပေ။ တစ်နေရာတည်း၌ တစ်စုတစ်ဝေးတည်းနေကြရပါသည်။ ခမ်းနားကြီးကျယ်သည့် ပိဋကတ်တိုက်ကြီးများနှင့် ကျမ်းဂန်စာပေများ တည်ရှိနေ

ခြင်းသည် ပိဋကတ်တိုက်အမှုထမ်းတို့၏ ကျေးဇူးကြောင့်ပင်ဖြစ်ပါသည်။

မြန်မာ့လူ့ဘောင်အဖွဲ့အစည်း၌ ပုဂံခေတ်မှအစပြု၍ ကျွန်သီးတော်ဆိုသည် အမှုထမ်းပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။ ကျွန်သီးတော်ဆိုသည်မှာ -

- (၁) ဘုရားကျွန်
- (၂) ကျောင်းကျွန်
- (၃) ပိဋကတ်ကျွန်ဟူ၍သုံးမျိုးရှိသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ပိဋကတ်ကျွန်ဆိုသည် ဝေါဟာရကို ပိဋကတ်အမှုထမ်းဟူ၍သုံးနှုန်းခဲ့သည်။

လွှတ်တော်ပိဋကတ်တိုက်

လွှတ်တော်ပိဋကတ်တိုက်သည် ဘုရင်ပိဋကတ်တိုက်မဟုတ်ပေ။ လွှတ်တော်ဆိုင်ရာအရာရှိပေါင်းစုံက အသုံးပြုသည့်ပိဋကတ်တိုက်ပင်ဖြစ်လေသည်။ အဆိုပါပိဋကတ်တိုက်ရှိစာပေကျမ်းများမှာလည်း လွှတ်တော်ဆိုင်ရာအရာရှိများ အလွယ်တကူသုံးရန် လိုအပ်လျှင်လိုအပ်သလိုအသုံးပြုရန် ယူလာသောကျမ်းများဖြစ်၍ ပိုင်ရှင်များသော ပစ္စည်းများပင်ဖြစ်လေသည်။^{၅၈}

သီပေါမင်းလက်ထက် လွှတ်တော်ပိဋကတ်တိုက်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ရှုရှုလူမျိုးပါဠိပိဋကတ်ပညာရှင် အိုင်ဗင်ဗလီဗစ်မိနယ်၏နေ့စဉ်မှတ်တမ်းမှ ကောက်နုတ်တင်ပြရလျှင် -

၂၆ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၈၈၆

...ကာနယ်ဘတ်ဂျင်^{၅၉} ဦးစီး၍နန်းတွင်း (လွှတ်တော်) ပိဋကတ်တိုက်တစ်ခုကို ဖွင့်ကြည့်ကြသည်။ သေတ္တာနှစ်လုံးတစ်ပိုင်းပြီးသည်။ ကျေနပ်စရာသိပ်မတွေ့ပေ။ ကျမ်းစာရင်းသုံးလေးခုထဲ၌ ကျမ်းအမည်အားလုံးကို အပြုလိုက်ရေးထည့်ထားသည်။ အချို့ကျမ်းအမည်များမှာ မဏိဒီပဋိကာ၊ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဌတ၊ ဓာတုမာလာ၊ ဝဇီရသာရအပဒါနဌကဝတတို့ဖြစ်သည်။ အဋ္ဌကထာဋီကာနှင့် အလင်္ကာစာပေတို့များစွာရှိသည်။ ပါတိမောက္ခများနှင့် အလားတူကျမ်းများလည်းရှိသည်။

သေတ္တာတစ်လုံး၌ ပိဋကတ်အမည်တူကျမ်းနှစ်ကျမ်း၊ သုံးကျမ်းကိုတွေ့ရသည်။^{၆၀}

၅၈။ နယ်လှည့်ရာဇဝင်၊ တတိယတွဲ၊ စာ-၄၂။
 ၅၉။ Budgin
 ၆၀။ နယ်လှည့်ရာဇဝင်၊ တတိယတွဲ၊ စာ-၃၉၆။

“၂၇ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၈၈၆ နံနက် ... တစ်နေရာဖွေရာတွင်လည်း အမြတ်အစွန်းမရှိလှပေ။ မင်္ဂလာရာဒီပနီနှင့် အမည်တန်း ရာဇာဓိရာဇမေဇာရာဒီပနီဆိုသည် ကျမ်းနှစ်ကျမ်းတွေ့ရသည်။”^{၆၁}

၂၈ ဇန်နဝါရီလ၊ ၁၈၈၆ လွှတ်တော်ရှိကျမ်းများကိုစစ်ဆေးပြီးသည်။ အလျင်အဆက်ဆက်မှ ဝန်ကြီးများပိုင်သည့် ကျမ်းများကိုတွေ့ရှိရသည်။

သဒ္ဒမ္မကိုတို့ရေးသည့် ဝိစိတ္တာလံကာရသည် ကလျာဏသာရပြုစုသည့် သုစိတ္တာလံကာရနှင့် မတူ။ ပထမကျမ်းမှာ အလင်္ကာရနှင့်ဆိုင်၍ ဒုတိယကျမ်းသည် ဗုဒ္ဓဟောကြားတော်မူသည့်တရားတော် ကိုသုံးသပ်ချက်ဖြစ်သည်။

ဝင်္ဂိသာရကျမ်း၊ ဝါဝိသာရတ္တသံဂဟဝတ္ထုနကျမ်းနှင့် ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာအပြင် နေလ စသည်ပြုတ်များနှင့်ဆိုင်ရာကျမ်းတစ်စောင်ကိုလည်းတွေ့သည်။

စလေဒင်နေသည့်အခန်းသည် အရပိဋကတ်တိုက်ပင်ဖြစ်သည်။ ကျမ်းများကို အရွယ်ချင်း မတူသော်လည်း သေတ္တာကြီးရှစ်လုံးဖြင့်ထည့်ထားသည်။

ကျမ်းများ၏အမည်စုံ အတွဲစုံတို့ကို မမှတ်မိတော့ပါ။ သို့သော် ပါဠိကျမ်းများကို တစ်နေရာ တည်း၌တစ်စုတစ်ပြုံတည်း စုထားခြင်းကို ဥရောပတိုက်တွင် ဘယ်စာကြည့်တိုက်တွင်မျှမတွေ့ဖူးပါ။ အထက်မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘုန်းကြီးများ၌ပင် ရှိမည်မထင်။ ကျမ်းတိုင်းကို ပါဠိဘာသာဖြင့် ရေးသား ထားခြင်းမဟုတ်ပေ။ သေတ္တာတစ်လုံး၌ မြန်မာဘာသာပြန်အပြည့်ပါသည်။ ကျမ်းအားလုံးလိုလို သပ်သပ်ရပ်ရပ်ရှိ၏။ အနားကိုရွှေချထားသည်။ အချို့အထုပ်များတွင် အပိုအလိုများပါဝင်နေသည်။ ၎င်းတို့ကို သန့်စင်အောင် ပြုလုပ်လျှင် အချို့အများကြီးလိုမည်။ ယခု စာကြည့်တိုက်သည် လွှတ်တော်နှင့်ဆိုင်သည်ဆိုသော်လည်း မနုကျယ်မှလွဲ၍ တရားဥပဒေနှင့်ဆိုင်သည့် ကျမ်းရယ်လို့ မတွေ့မိပေ။ မနုကျယ်ကိုပင် တချို့စာရင်းထဲ၌ပါလာသည်ကိုတွေ့ရသည်။ ရာဇဝင်ကြောင်းဆိုင်ရာ ကျမ်းများကိုလည်းတွေ့ရသည်။ စာရင်းအရ ဒီပဝံသ၊ ဒလဒါဓာတုဝံသ ရာဇဝံသ တို့ကို မြန်မာဘာသာဖြင့် တွေ့ရှိ ရသည်။ သဒ္ဒါကျမ်းများအလွန်ပေါသည်။ ယခုမှတ်ချက်များကို အကြမ်းသဘောသိရုံသာရေး ထားသည်။ လေးရက်အချိန်ယူ၍ကြည့်သော်လည်း စုစုပေါင်း အလုပ်ချိန် နာရီနှစ်ဆယ်ထက် မပိုပါ။ ကျမ်းစာများသည် ပေစာရွက်ပေါ်မှာရေး၊ သစ်သားကျမ်းညှပ်၊ အဝတ်ဖြင့်ပတ်ထုပ်ထားသဖြင့် ဖွင့်ရဖတ်ရသည်မှာ မလွယ်ကူပေ။ ထို့ကြောင့် နာရီနှစ်ဆယ် ဆိုသော်လည်း အလုပ်မတွင်လှပါ။ ကိုင်တွယ်နေကျမဟုတ်သောကြောင့်ပင်။ စာကြည့်တိုက်သည်

၆၁။ နယ်လဲ့ရာဇဝင်၊ တတိယတွဲ၊ စာ-၃၉၇။

အသိပညာရတနာသိုက်အနေဖြင့် ဘယ်လောက်ကြွယ်ဝသည်ကို မခန့်မှန်းနိုင်ပေ။ ပြောရမည်ဆိုလျှင် ပိဋကတ်သုံးပုံအစုံရှိသည်။ ဗုဒ္ဓဃောသပြုစုသည့်ဋီကာ တစ်ဆယ့်သုံးကျမ်းရှိသည်။ တခြားဋီကာ၊ အနုဋီကာကိုလည်း အများကြီးတွေ့ရသည်။

ဗုဒ္ဓစာပေ၏အရေးပါဆုံးကျမ်းစုပြီး နေရာဖြစ်သည်။ သေသေချာချာရှာဖွေ လေ့လာရမည်ဆိုလျှင် ဥရောပတိုက်သား ပညာရှင်များပင် မကြားဖူးသည့်ကျမ်းများကိုတွေ့ရှိနိုင်မည်ပင်ဖြစ်ပါသည်။^{၆၂}

သီပေါမင်းပါတော်မူပြီးနောက်ရတနာပုံပိဋကတ်တိုက်အခြေအနေ

တစ်နိုင်ငံလုံး သူ့ကျွန်ဘဝရောက်ခဲ့ရသည့်အချိန်မှစ၍ အမျိုးဘာသာ၊ သာသနာနှင့်အတူ အစဉ်အလာပြုစုပျိုးထောင်ခဲ့ရသည်များမှာ မှေးမှိန်ကွယ်ပျောက်ခဲ့ရလေသည်။ နောက်ဆုံးကုန်းဘောင်မင်းအဆက်ဆက်တည်ထောင်ခဲ့သည့် ပိဋကတ်တိုက်ကြီးသည် အင်္ဂလိပ်သိမ်းပြီးစအမွေအနှောက်ခံရ၍ ပရမ်းပတာဖြစ်ခဲ့ရသည်။ အင်္ဂလိပ်စစ်တပ်များသည် ပိဋကတ်တိုက်ထဲမှ ကျမ်းတချို့ကိုလေလံတင်ရောင်းချပစ်ခဲ့သည်။ ထို့နောက်ကိုလ်ဗက် Colbeck ဆိုသည့်ဘုန်းကြီးအား ကျမ်းစာရင်းများကိုပြန်လည်ထိန်းသိမ်းရန် တာဝန်ပေးခဲ့သည်။ ထိန်းသိမ်းသည်ဆိုခြင်းမှာ အမည်ခံသာဖြစ်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ပိဋကတ်တိုက်ထဲမှကျမ်းတချို့ကို အင်္ဂလန်သို့ပို့လိုက်သည်။ တချို့ကျမ်းများကိုမူ ယိုးဒယားဘုရင်အား လက်ဆောင်အဖြစ်ပေးလိုက်သည်။ ကျမ်းအချို့ကိုသာလျှင် ရန်ကုန်မြို့ဘားနတ်ပိဋကတ်တိုက်တွင်ထားရှိခဲ့သည်။

လန်ဒန်မြို့အိန္ဒိယလွှတ်တော်ကြီးသို့ပို့လိုက်သောလောကုတ္တရာစာပေကျမ်းဂန်များမှာ ဗျာဝိနယ ၁၇ စောင်၊ သုတ္တန် ၆၄ စောင်၊ အဘိဓမ္မာ ၅၀ စုစုပေါင်း ၁၃၁ စောင်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် မဟာရာဇဝင်တော်ကြီး (၇) ထုပ်နှင့် ဧချင်း၊ ဇာတ်စသည့်အထွေထွေ ၃၉ မျိုးပါသဖြင့် လောကီလောကုတ္တရာ ကျမ်းဂန်စုစုပေါင်း (၁၇၇) မျိုးဖြစ်သည်။ အထွေထွေစာရင်းတွင် မနုရင်းအကျယ်၊ အာဓိကပ္ပကျမ်း၊ ဣန္ဒြာ ဝံသဇာတ်၊ အီနောင်ဇာတ်၊ ဝိဇယကာရီဇာတ်၊ အမေးတော်ဖြေစသည်တို့ပါရှိသည်။ စွယ်စုံကျော်ထင်ကျမ်း ရာဇာဓိရာဇ်အရေးတော်ပုံ၊ ဇိနတ္တပကာသနီ၊ ပလိပ်စားဧချင်း၊ ကဝိလက္ခဏာဒီပနီစသည်တို့မှာ ပုံနှိပ်စာအုပ်စုစုပေါင်း (၁၅) အုပ်ပါသည်။ ယိုးဒယားဘုရင်ထံ

၆၂။ နယ်လဲ့ရာဇဝင်၊ တတိယတွဲ၊ စာ-၃၉၈-၄၀၀။

ဝမ္မလက်ဆောင်အဖြစ်ပေးပို့လိုက်သော လောကီ၊ လောကုတ္တရာစာပေကျမ်းဂန် (၆၇) မျိုး တွင်လည်း ဝိနယ (၆) စောင်၊ သုတ္တန် (၁၉) စောင်၊ အဘိဓမ္မာ (၁၅) စောင်နှင့် အထွေထွေ (၂၇) မျိုးပါဝင် သည်။ အထွေထွေစာရင်းတွင် -

ရှာအေရေဟူဆင်ဇာတ်၊ အဆလီမိုဟာမက်ဇာတ်တို့ကို တွေ့ရသည်။ ထိုဇာတ် ၂ စောင်သည် ပုံနှိပ်စာအုပ်များဖြစ်ကြ၏။ ပုံနှိပ်စာအုပ် (၁၁) အုပ်ပါသည်။

ဘားနဒ်ပိဋကတ်တိုက်သို့ပို့သည့်စာပေကျမ်းဂန် (၇၁၂) စောင်အနက် (၄၅) စောင် သည်ဝိနယ၊ (၁၀၆)) စောင်သည်အဘိဓမ္မာ၊ ၁၉၈ စောင်သည်သုတ္တန်ကျမ်းများဖြစ်သည်။ လောကီ အပိုင်းတွင် အထွေထွေ (၂၀၇) စောင်၊ နောက်ထပ်အထွေထွေ (၅၄) ဟုပြထားရာ အထွေထွေ ကျမ်းဂန်ပေါင်း (၂၆၁) စောင်ပါသည်။

ပျို့ ကဗျာ လင်္ကာမော်ကွန်း (၇၆) စောင်၊ ရာဇဝင်ဆိုင်ရာ (၂၁)၊ ပြဇာတ် ၁၅နှင့် ဆေးကျမ်း၊ ဗေဒကျမ်း (၁၀) စောင်လည်းပါသည်။ အချို့ကျမ်းများတွင် ကျမ်းပြီးနှစ်များကိုဖော်ပြထားသဖြင့် အစောဆုံး သက္ကရာဇ် ၁၀၃၇ ခု၊ နောက်အကျဆုံး ၁၂၄၇ ခုနှစ်ရေး ကျမ်းများဖြစ်ကြောင်းသိရ၏။^{၆၃}

သီပေါမင်းပါတော်မူခြင်းသည် မြန်မာ့လောကီမြန်မာ့အစဉ်အလာ၊ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု အမွေအနှစ်နှင့် မြန်မာ့စာပေ၊ ပညာတို့ ပါတော်မူသွားခြင်းဖြစ်သည်ဟုဆိုနိုင်သည်။

မန္တလေးရွှေမြို့တော်ကို အင်္ဂလိပ်တို့သိမ်းပြီးနောက် အင်္ဂလိပ်သံအမတ် ဂျိမ်းကိုလဗက်သည် မန္တလေးရွှေနန်းတော်ပိဋကတ်တိုက်ကြီးနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အောက်ပါအတိုင်းရေးသားထားသည်။

“ယခုအခါကျွန်တော်သည် ရွှေနန်းတော်တွင်းရှိမြန်မာဘုရင်၏ ပိဋကတ်တိုက်ကိုစိုးမိုး အုပ်ချုပ်လျက်ရှိပါပြီ။” ဤရာထူးကိုလက်ခံပြီးလျှင်ပြီးချင်း စာအုပ်စာရင်းကိုလက်ငင်းပြုလုပ်ပါသည်။ ပိဋကတ်တိုက်ကြီး ပျက်စီးပြိုကွဲပျောက်ရှုခြင်းတည်းဟူသောဘေးရန်မှ ကာကွယ်ခွင့်ရပြီးဖြစ် ချေသည်။ ဤရာထူးကိုကျွန်တော်လက်မခံမီက ရွှေနန်းတော်တွင်း ပိဋကတ်တိုက်တော်ရှိ ပေစာထုပ် များကို တစ်ချပ်ပြီးလျှင်တစ်ခု ရောင်းချနေကြပါသည်။ ရောင်းရသောငွေကို ဆုတော်ငွေအနေနှင့် ချီးမြှင့်ပေးကမ်းဖို့ဖြစ်ချေသည်။ ဤကဲ့သို့ပေစာထုပ်များကို ထုခွဲရောင်းချခြင်းမပြုလုပ်ဘဲ အင်္ဂလန် ပြည်ရှိ ကျွန်တော်တို့၏တက္ကသိုလ်များအား လက်ဆောင်ကောင်းအနေနှင့် သိမ်းဆည်းပေးပို့ လိုက်ပါမူ လူသာဓုခေါ်၊ နတ်သာဓုခေါ် မည်မင်္ဂလာကောင်းမှုဖြစ်ပါလိမ့်မည်ဟု စစ်သေနာပတိချုပ် ဗိုလ်မှူးကြီးပရင်ဒါဂတ်ထံအစီရင်ခံရာ ကျွန်တော်၏အလိုဆန္ဒကိုလိုက်လျောသောအားဖြင့်

၆၃။ ကြန်၊ မ။ ရတနာပုံရွှေနန်းတွင် ပေပုရပိုက်များ၊ စစ်ပြန်မဂ္ဂဇင်းမှတ် ၄၅၊ ဇွန် ၁၉၈၂။ စာ-၅၁။

ဗိုလ်မှူးကြီးက ချက်ချင်းသဘောတူလိုက်လေတော့သည်။ လန်ဒန်မြို့ရှိအိန္ဒိယ အုပ်ချုပ်ရေး အတွင်းဝန်ရုံး ပိဋကတ်တိုက်က ရွှေနန်းတော်ပိဋကတ်တိုက်ပေစာထုပ်များကို မြန်မာနိုင်ငံမှပို့ပေးလျှင် လက်ခံသိမ်းယူမည်မဟုတ်မည်ကို ကားယခုအထိမသေချာသေးပါ။^{၆၄} ဟူ၍ဖြစ်သည်။

ခရစ်နှစ် ၁၈၉၆ ခုနှစ်တွင် ပါမောက္ခဖော့ဖော်^{၆၅} အမည်ရှိပါဠိကျမ်းတတ် ဂျာမန်လူမျိုးတစ်ဦး သည် အိန္ဒိယပြည်ဆိုင်ရာအတွင်းဝန်ရုံးရှိ ပိဋကတ်တိုက်တွင် စာအုပ်စာရင်းပြုစုရေးသားရလေသည်။ စာအုပ်စာရင်း၏နိဒါန်းတွင် ရွှေနန်းတွင်းပိဋကတ်တိုက်နှင့်ပတ်သတ်၍ဖော်ပြထားရှိသည်မှာ-

“မန္တလေးမြို့မှရောက်ရှိလာသော မြန်မာဘုရင်မင်းမြတ်၏ပိဋကတ်တိုက်က ပိုင်ဆိုင်သော စာပေထုပ်အားလုံးသည် စုစုပေါင်းနံပါတ်ဂဏန်းထိုးထားသည်ဟု အကြီးဆုံးသောနံပါတ်ဂဏန်းကို ကျွန်တော်တွေ့မြင်သိရှိရသည့်အတိုင်း ၁၁၄၄ ဖြစ်၏။ တချို့သောပေစာထုပ်တို့၌နံပါတ်ဂဏန်းမပါ ရှိဖြစ်ဘိ၍ ကျွန်တော်အလုံးစုံကိုတစ်ခုမကျန်ရေတွက်ကြည့်ရာ စာထုပ်ပေါင်း ၁၁၅၀ ပြည့်ဖြစ်ပါ သတည်း။ ကျန် ၁၁၅၀ တို့အနက် ကျွန်တော်စာရင်းတင်စဉ်က ပေစာထုပ်ပေါင်း ၈၀၀ တို့သည် မရှိတော့ပြီ။ ပျောက်ကွယ်၍နေချေပြီ။ မြန်မာနှင့် အင်္ဂလိပ်တတိယအကြိမ်စစ်ဖြစ်စဉ်က စစ်၏ဘေး ဒဏ်ကိုခံရလိုက်၍လားမသိ သို့တည်းမဟုတ် မြန်မာနိုင်ငံမှ အင်္ဂလန်နိုင်ငံသို့စာအုပ်များကို အပို့တွင် ထိုရှင်ရာသောပေထုပ်တို့ကို ငှားရမ်းလိုက်လေသလားမသိ^{၆၆} ဟူ၍ဖြစ်သည်။

ပုဂံနေထောက်မင်း ဦးတင်ရေးသားသောမြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းမှ ကောက်နုတ် တင်ပြရလျှင် -

ခရစ်နှစ် ၁၈၈၅ ခု၊ နိုဝင်ဘာလ ၂၈ ရက်နေ့တွင် အင်္ဂလိပ်တို့သည် မန္တလေးရွှေနန်းတော်ကို သိမ်းလိုက်လေသည်။ ၁၈၈၅ ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ ၅ ရက်နေ့တွင် ဗိုလ်မှူးကြီးစလေဒင်သည်နန်းတွင်း ရှိပေ၊ ပုရပိုက်၊ စာရွက်၊ စာတမ်း၊ မော်ကွန်းစာမှန်သမျှမလုမယက်ကြရာ မီးမရှိကြရဟုအမိန့်ထုတ်ပြန် သည်။ ပုရပိုက်တို့သည်ပြန်ကျ၍ အချို့နေရာတို့၌ ပုရပိုက်များကိုမီးပုံရှို့ကာ လုပ်ချင်သလိုလုပ်၍ဖြစ် ချင်တိုင်းဖြစ်နေသည်ကို ကောင်ခွင်မင်းကြီးက လွတ်ရုံးစာရေးဦးမြအား စလေဒင်မင်းကြီးထံစေလွှတ် ကာအရေးဆိုလေသည်။ ခရစ်နှစ် ၁၈၈၅ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ ၃ ရက်နေ့တွင်ပုရပိုက်များကို လက်လှမ်းမီသမျှ ပြန်လည်စုဆောင်းလေသည်။ ဦးတင်သည် ရုံးအမှုထမ်းဦးလွင်၏အကူအညီဖြင့် မန္တလေးမြို့ရွှေနန်းတော်တွင်းမှလည်းကောင်း၊ လွတ်တော်မှလည်းကောင်း၊ ပုရပိုက်များအားလုံးကို

၆၄။ လူဖေဝင်း၊ ဦး၊ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ (ရန်ကုန်စာပေဗိမာန်၊ ၁၉၆၆) စာ-၃၁-၃၂။
၆၅။ Prot. V.Fausboll
၆၆။ လူဖေဝင်း၊ ဦး၊ မြန်မာပိဋကတ်တိုက်များ၊ စာ-၃၂-၃၇။

F.5B

ရန်ကုန် ရှိအတွင်းဝန်များရုံးဝင်းအတွင်း အင်္ဂလိပ်ကော်မရှင်နာမင်းကြီးရုံးသို့ရွှေပြောင်းခဲ့သည်။ လှည်းအစီး လေးဆယ်ကျော်အပြည့်ရှိ ပုရပိုက်များဖြစ်ကြပါသည်။ ခရစ်နှစ် ၁၉၂၁ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလမှအစပြု၍ ယင်းပုရပိုက်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားကာ နံပါတ်စဉ်တပ်၍စာရင်းပြုလေသည်။ ဘုရင်ခံဆာရီဂျီနယ် ကရက်ဒေါက်၏တိုက်တွန်းချက်အရ ပုဂံဝန်ထောက်မင်း ဦးတင်သည် မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းကို ပုရပိုက်အဆူပေါင်း ၂၁၈၆၀ ကို အကိုးပြု၍ရေးသားခဲ့ပါသည်။^{၆၇}

ပေပုရပိုက်ပေါင်း ၂၁၈၆၀ ရှိရာ၊ ၎င်းတို့အနက် ၁၃၀၉ သည် ဥပဒေမှတ်ဌာန၊ ၂၇၅၆ သည် သာသနာပညာဌာန၊ ၁၄၃၂ သည် စစ်ဘက်ဌာန၊ ၁၈၆၆ သည် တရားရာဇဝင်ဌာန၊ ၁၂၂၃ သည် အကောက်ခွန်ဌာန၊ ၃၄၅ သည် လယ်ယာဌာန၊ ၁၁၀၈ သည် အလုပ်ဌာနဆိုင်ရာ ပုရပိုက်များဖြစ်ကြသည်။ ပုရပိုက်ပေါင်း ၂၈၅၆ ကိုမပြည့်စုံ၍လည်းကောင်း၊ ဖတ်မရ၍လည်းကောင်း၊ မျိုးတူဖြစ်နေ၍လည်းကောင်း ဖျက်ဆီးလိုက်သည်။ ထို့နောက်နိုင်ငံခြားဌာန၊ ဗြိတိသျှအစိုးရနှင့် ပေစာ မြန်မာပုရပိုက် ၄၀၀ ကျော်ကိုအတိုမှတ်ယူစေသည်။ ထိုအတိုမှတ်များကိုစုစည်း၍ “လွတ်တော် ပုရပိုက်အမှတ်အသား အတိုင်းကောက်မှတ်ပုံ” ဟူ၍အစိုးရပုံနှိပ်တိုက်က ၁၉၀၁ ခုနှစ်၊ ၁၉၀၉ ခုနှစ် များတွင် (၂) တွဲခွဲကာထုတ်ဝေခဲ့သည်။^{၆၈}

ရုရှားပညာရှင်တစ်ဦးဖြစ်သည့် အိုင်ဗင်ပဗလိုဗစ်မီနယဲ့ (၁၈၄၀-၁၈၉၀)၊ အင်ဒို ဥရောပ ဘာသာရပ်များဆိုင်ရာပါမောက္ခ၏ နေ့စဉ်မှတ်တမ်းတွင် ၁၈၆၆ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ ၂၅ ရက် “ကာနယ်စလေဒင်ဆီမှာခွင့်တောင်းပြီး တစ်နေ့ဘုရင့်စာကြည့်တိုက်ကိုလေ့လာပါတယ်။ ကျွန်း သေတ္တာကြီးရှစ်လုံးနဲ့ ကျမ်းတွေအပြည့်။ ယနေ့ သေတ္တာတစ်လုံးကိုဖွင့်ကြည့်တော့ကျမ်းစာအုပ် ၁၀၀ လောက်တွေ့တယ်။ ဒါပေမယ့်ကျုပ် အရင် မွှေနှောက်သွားတဲ့လူတွေကြောင့် ဖရိုဖရဲတွေ နေရတယ်”^{၆၉}

ထင်တဲ့အတိုင်းပဲ ဘုရင့်မှာ ပိဋကတ်သုံးပုံအပြင် နိဿယအဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာတွေအစုံရှိတယ်။ သစ်ကျမ်းရောအနားအစပ်တွေပါ ရွှေချထားတယ်။ အခုအနေတော့မဆိုင်တာတွေပါ ရောနေကြပြီး ပွနေတာပဲ။ ဒါပေမယ့်အခုသေတ္တာထဲမှာဒီကျမ်းတွေရှိတယ်လို့ သတိထားမိဟယ်။

သဗန္ဓမိန္ဒာဋီကာ၊ ဘေဒမိန္ဒာဒီပနီ၊ ကာရိကာဋီကာ၊ ဧကက္ခရဋီကာ၊ ဂန္တဘရကာဋီကာ စစ္စဝါစကဋီကာ၊ သဒ္ဒဂုတ္တိကာ ပြီးတော့ သဓမ္မကိတ္တိထေရ်ပြုတဲ့ ဝိစိတ္တာလံကာရကျမ်းကြီး ကိုလည်း

၆၇။ Sir Reginald Crabcock
၆၈။ ကြန့်၊ မ။ ရတနာပုံရွှေနှင်းတွင်းမှ ပေပုရပိုက်များ၊ စစ်ပြန်မဂ္ဂဇင်း၊ အမှတ် ၄၅ (ဇွန်၊ ၁၉၈၂) စာ-၅၁။
၆၉။ Iran Parbrich Minayefe 1840-1890.

တွေ့တယ်။ ဗမာဘာသာကျမ်းတွေထဲက ဃာဂဂနသစ္စသံစေပ ခေါ်တဲ့ ဘဒ္ဒန္တဓမ္မပါလရေး ကျမ်း တစ်စောင်တွေ့တယ်။ ကျမ်းဦးစကားများမှာ ကျမ်းပြုဆရာဟာ အာနန္ဒထေရ်ဖြစ်တယ်လို့ပဲတွေ့ ရတယ်။

ဒသဝတ္ထုကထာခေါ်တဲ့ ဒသဝတ္ထုပကရဏကတော့ ဝတ္ထုသွားပြန်ပြောတဲ့ပုံစံမျိုးနဲ့ တွေ့ရ တယ်။ ရှုန္ဒဆိုတဲ့ပုံစံမျိုးနဲ့ ပေတ္တတကို ဗမာအက္ခရာနဲ့ရေးထားတဲ့ ကျမ်းရဲ့သုံးလေးခန်းကိုလည်းတွေ့ တယ်။ ကျမ်းရဲ့နာမည်တွေကိုတော့ ဓာတုပြင်သနေတ္တိအတ္တထကထာယဋီကာလို့တပ်ထားတယ်။

ပထမနေ့မှာဘာမှမရလောက်သေးဘူးပေါ့။ ကျုပ်ကလဲစာကြည့်တိုက်ကို မွေချိန်နှစ်နာရီ တောင်မပြည့်သေးဘူး။ ပြီးတော့သေတ္တာထဲမှာ တစ်ဝက်လောက်က နန်းတော်နဲ့ဆိုင်တဲ့ စာရင်းဇယားမှတ်တမ်းတွေဖြစ်နေတယ်။^{၇၀}

၁၈၈၆ ခု၊ ဇန်နဝါရီလ ၂၉ ရက်

“ဘုရင် ပိဋကတ်တိုက်ကိုသွားပါတယ်။ ဘုရင်နန်းမကျမီ ဒီကျမ်းတွေကို ရွှေအပြည့်ချထားတဲ့ အခန်းထဲမှာထားသတဲ့။ ကျမ်းထည့်စာတိုက်တွေကလဲ ရွှေဝင်းဝင်းပဲတဲ့။ ဘယ်လောက်များမယ် လို့တော့မသိဘူး။ ယခု ကျွန်တော်တွေ့ရသလောက်သေတ္တာ (၇) လုံးရှိတယ်။ သေတ္တာတွေကို (က၊ ကာ၊ ကိ၊ ကီ) ဆိုပြီး စာထိုးထားတယ်။ ဒါပေမယ့် ခုနစ်စမြောက်ရောက်တော့ ခလို့ပဲတွေ့နေရတယ်။ ဒါကြောင့် အနည်းဆုံးသေတ္တာတဆယ့်သုံးလုံးတော့ရှိမှာပဲလို့ ကျွန်တော်ယူဆတယ်။ အဲဒီသေတ္တာ တွေရှိတဲ့အခန်းထဲမှာတော့ ပစ္စည်းတွေမွှေနှောက်ထားကြလို့ရှုပ်ပွေနေတယ်။ ပြီးတော့လေလံတင်ပြီး ရောင်းမယ်လို့ သတ်မှတ်ထားတဲ့ပစ္စည်းတွေလဲ ဒီအခန်းထဲမှာပဲ ထိုးထည့်ထားတယ်။ ပထမစာတိုက်ကို ဖွင့်ကြည့်တဲ့အခါ ဗမာကျမ်းတွေပဲတွေ့တယ်။ ပိုးစနဲ့ထုပ်ထားတဲ့ရာဇဝံသံကျမ်း တချို့တွေ့ပြန်တယ်။ လွတ်တော်စာကြည့်တိုက်မှာတွေ့ခဲ့ရတဲ့ ဗမာကျမ်းအရေအတွက်ထက်များပါတယ်။ စာတိုက် တစ်ခုမှာကျမ်းစာရင်းတွေရှောက်ကြည့်တဲ့အခါ ကေသဓာတုပကာသိဏီ၊ စတုတ္ထသင်္ဂါယနာ၊ သူရိယသိဒ္ဓန္တဋီကာ၊ သက္ကတဘာသာဒန္တိပါလီယာဝတီ၊ သက္ကဋ္ဌဘိနိနပါဒ၊ သာသနာလင်္ကာရ၊ ယောဂယာတြကလာပ၊ မဟာဝံသဆိုတဲ့ကျမ်းတွေအပြင် သာသနဒီပကရဲ့ဋီကာတစ်စောင်လဲ ရှိတယ်လို့သိရပါတယ်။ အဲဒီကျမ်းတွေတကယ်ရှိမရှိ စာတိုက်တွေမှာလိုက်တော့မရှာမိဘူး။ ဒီအခန်းထဲမှာ ကျုပ်ပြတ်နေလို့ လူ့အလှည့်ရတောင်ခက်တယ်။

၇၀။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ။ နယ်လဲ့ရာဇဝင် တတိယတွဲ၊ စာ-၃၉၃-၃၉၄။

ကိုလဗက်^{၇၁} ဆိုတဲ့ (အင်္ဂလိပ်) ဘုန်းကြီး လူညံ့ဟာ ကျွန်တော်အလုပ်လုပ်နေတုန်းလာပြီး နှောင့်ယှက်ပါတော့တယ်။ ပါဠိလိုတစ်လုံးမှမတတ်ပေမယ့် သူကဒါတွေကိုအသေးစိတ်စာရင်း လုပ်မလို့တဲ့။

အပြန်မှာ နန်းကျဘုရင်အိပ်သွားတဲ့အခန်းကိုမြင်ခဲ့ရတယ်။ အလေဒီဒီပင်ဖရင်လာရင် ဒီအခန်းကို ဧည့်ခန်းလုပ်မယ်တဲ့။ ကျွန်တော်က အပြင်ကမြင်ခဲ့ရတယ်။ ဖန်အသုံးအဆောင်အပြည့် ဝင်ပေါက်ထွက်ပေါက်နှစ်ခု၊ ပိဋကတ်တိုက်ရှိတဲ့အခန်းကရွှေအပြည့်။”

ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၈ ရက်

သီပေါမင်းဟာ အင်္ဂလိပ်စကားနဲ့နဲပါးပါးသိပါတယ်။ ဒါပေမယ့် လောကုတ္တရာစာပေနဲ့ ပါဠိမှာတော့ ပညာရှင်အခေါ်ခဲလောက်အောင်တတ်တယ်လို့ဆိုပါတယ်။ ဘုရင်ပိဋကတ်တိုက်မှာ တွေ့ကြတုန်းက (အင်္ဂလိပ်) ဘုန်းကြီးကိုလဗက်က ဒီလိုပဲပြောသွားတယ်အမှတ်ရပါတယ်။ စာတိုက်ကြီးတွေအပြင် ပုံနှိပ်စာအုပ်သေတ္တာကြီးခြောက်လုံးလဲရှိပါသေးတယ်။ ဒါပေမယ့် အသေအချာလေ့လာလို့ ဒီနေရာမှာမရနိုင်ပါဘူး။ စတုတ္ထသင်္ဂါယနာကျမ်းတစ်ကျမ်း ထပ်တွေ့ပါ သေးတယ်။ မြန်မာဘာသာနဲ့ရေးထားတယ်။ မဟာဝင်အပြည့်အစုံလဲတွေ့တယ်။

ပိဋကတ်သုံးပုံစုံအောင် လွတ်တော်စာကြည့်တိုက်မှာမတွေ့ခဲ့ရပေမယ့် အခုဒီမှာတွေ့ ပါတယ်။ သေတ္တာခြောက်လုံးစလုံးအကုန်ဖွင့်မကြည့်ပါ။ သေတ္တာတွေထဲမှာ တခြားပစ္စည်းမျိုးစုံလဲ ရောနှောထည့်ထားတာတွေ့ရလို့ဖြစ်ပါတယ်။ နန်းကျမင်းရဲ့စာကြည့်တိုက်မှူး (ပိဋကတ်တော်အုပ်) နဲ့လဲ တနေတွေ့ခွင့်ရပါတယ်။ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့လာတွေ့ပါရစေလို့ချိန်းလိုက်ပါပြီ။ သူ့အပြောက စတုတ္ထသင်္ဂါယနာဟာ ကျမ်းသီးခြားမဟုတ်ဘူး။ မဟာဝင်ထဲက တစ်ခန်းပဲလို့ဆိုတယ်။ စကားပြော ရင်းက သူက ဒလဒါတုဝံသဋီကာဆိုတာတွေဖူးသလား။ ကြည့်ချင်ရင် ဒီစာကြည့်တိုက်မှာ မူတစ်ခု ရှိတယ်လို့သတင်းပေးတယ်။ အသက်ခုနစ်ဆယ်ရှိပေမယ့်သန်တုန်းမြန်တုန်း ဆံပင်တစ်ချောင်းမှ မဖြူသေးဘူး။^{၇၂}

၂။ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၈ ရက်

ဘုရင့်စာကြည့်တိုက်မှူး (ပိဋကတ်တော်အုပ်) က ရာဇဝင်စာရင်းပေးပါတယ်။ ဒါပေမယ့် သူ့ပါးစပ်ထဲမှာ အလွတ်ရသလောက်ပဲချရေးပေးထားတာမို့ ကျန်တာရှိဦးမယ်ပေါ့။ စာတုကေသ ပကာသနီအကြောင်းတော့ သူ့ဘာမှမပြောတတ်ဘူး။ ဘုရင့်ပိဋကတ်တိုက်မှာ ကျမ်းစုံပေမယ့်

၇၁။ James Alfred Colbert (S.P.G. Mission Priest, and Arting Chaplain to the Forces)

၇၂။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ။ နယ်လဲ့ရာဇဝင် တတိယတွဲ၊ စာ-၄၀၈။

အခုလူခိုးခံရပြီးမို့ မစုံတော့ဘူးလို့ သူကရဲရဲပြောနေပါတယ်။ လွှတ်တော်ပိဋကတ်တိုက်က သီးသန့်
နောက်တစ်ခုဖြစ်တယ်လို့ဆိုတယ်။^{၇၃}

သီပေါမင်းဟာ ပါဠိသဒ္ဒါကိုနိုင်တယ်။ ရသကိုအဖတ်များတယ်။ အဘိဓမ္မသင်္ဂီတလဲ လေ့
လာလေ့ရှိတယ်။^{၇၄}

ကုန်းဘောင်ခေတ်မြန်မာမင်းများလက်ထက် ထည်ဝါဂုဏ်မြင့်ခဲ့သည့် ရှေးမြန်မာပိဋကတ်
တိုက်များသည် တစ်မျိုးသားလုံးသူ့ကျွန်ဘဝကျရောက်ခဲ့သည့်အချိန်မှစ၍ တစ်စတစ်စမှေးမှိန်
ပျောက်ကွယ်ခဲ့ရရှာလေသည်။

၇၃။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ။ နယ်လွဲရာဇဝင် တတိယတွဲ၊ စာ-၄၁၂။
၇၄။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ။ နယ်လွဲရာဇဝင် တတိယတွဲ၊ စာ-၄၂၃။